
**ראש השנה
ועשרת
ימי תשובה**

תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו

לא ככל מועד ה' הוא מועד יום הראשון לחדש השביעי. כל החגים והמועדים מפורשים בסכת הויתם, מבוארים במצות הראיון: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלוֹקֶיךָ" (דברים ט"ז, טז). לעומת זאת מועד החודש השביעי הוא טמיר ונעלם בסיבת הויתו ובתוכן חגיגתו. התורה רמזה במילים קצרות ואמרה: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט, א). ולא פרשה מה טיבה של תרועה זו, למה היא באה. מה שסתמה התורה פרשה הנבואה בדברי קבלה ואמרה (תהלים פ"א, ד): "בכסה ליום חגנו". מכוסה הוא חג זה בסבת הויתו וזמנו, אבל (שם ה) "חוק הוא לישראל" בתורה שבעל פה. יום קדוש זה הוא יום ה"משפט לאלקי יעקב" (שם). מעתיקי הקבלה אמרו (ר"ה טז): ביום זה כל באי עולם עוברים לפני כסא המשפט ונדונים לחיים ולמות.¹ הרמב"ם מוסיף ביאור ואומר: "אעפ"י שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב, רמז יש בה כלומר: עורו ישנים משנתכם, הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה" (הלכות תשובה פ"ג ה"ד).

לפתרון פרשה סתומה זו אמרו רבותינו ז"ל מעתיקי הקבלה (ר"ה י): בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות ובראש השנה נפקדו האמהות שרה, רחל ורחל ורחל.² אגדה זו אומרת: לא קדמון הוא עולמנו זה ולא מקרי הוא, אבל הוא מחודש מהאין המוחלט ברצון בוראו. ולא מקרה הוא הויתו ויצירתו של עם ישראל, עם בין העמים, שבט בין השבטים, אבל בתשרי בזמן בריאת העולם נולדו האבות ונפקדו האמהות בדרך נסי ופלאי. ובדרך זאת נולד ישראל שלידתו היא ניסית וקיומו הוא פלאי.

1 שם במשנה: "בראש השנה - כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג) היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם". והרחבה אחר כך בתלמוד.

2 שם: "תניא, רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, כפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל ורחל".

כל מחודש הוא מותנה בקיומו ברצון מחדשו. בתנאי נברא העולם, בתנאי שישראל יקבלו את התורה (שבת פח.).³ ובתנאי נברא עם ישראל למען ישמרו את התורה בכל מצוותיה ולמען יאירו חשכת העולם כולו באור האמת וצדקת המשפט.

וכל מחודש עתיד ומחויב ליתן את הדין אם מציאותו בחיים השלימה תנאי היותו. אדם נדון בכל יום, אבל טבעי הוא שיום השנה צריך לאון חשבונותיו השנתיים ולתת דין וחשבון על כל פרטיהם.

ב. מהות הדין

הבריאה עולמית באלפי רבבות צורותיה וגוניה ובכוחותיה הטבעיים האצורים וגלומים בתוכה, היא חנות מזוינת ערוכה בכל והכל בה. חנות זו פתוחה לרוחה לפני האדם ליטול ממנה בהקפה להנאתו בכל מלא חפניו בלא ערבון ומשכון. אבל העין הנעלמת והייד המסותרת רואה וכותבת על הפנקס הפתוח לפני הקפותיו של כל אדם ואדם בחשבון עובר ושב לזכותו ולחובתו (ראה אבות פ"ג ט"ו), ולתקופת השנה האדם, העם והמדינה נתבעים לאון חשבונותיהם כדי לזכות לאשראי חדש של השנה הבאה. אולם לא הרי דין וחשבון זה כמאון המסחרי בשטח המסחרי, שרואים בו את סך הכל של האקטיב והפסיבי, והמכוון הוא למצוא עודף האקטיב, יתרת הזכות על החובה, או במילים אחרות: עודף ההכנסה על ההוצאה. ואין שואלים על צדקת התהוות אקטיב זה. בשטח המדיני הכוון של הדין

³ שם: "דאמר ריש לקיש: מאי דנתיב (פראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, היא יתירה למח ליין! מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים המורה - אחם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו".

⁴ שם: "הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והייד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה והגבאים מחזירים תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה".

⁵ כלומר, הזכות והחובה.

וחשבון הוא עודף האקספורט על האימפורט. אבל אקספורט זה אינו נעשה אלא לשם הכנסה, החלפת פרות במטבעות.

לא כן חשבוננו של עולם. בבית הדין של מעלה שואלים את האדם, את המדינה ואת העם, הנאה זו שנהנית מהחיים, מותרת היא לך או אסורה? רכוש זה שצברת לך, שלך הוא באמת או שהוא גזילת העני ועושק הדל שבביתך? אולם לא בשאלות אסור ומותר בלבד קונה האדם את עולמו, וכות קיומו של האדם נמדדת לפי מדת כח האקספורט שלו, אין אדם זוכה לאשראי של חיים מבלי שינוכה משכר מצוותיו הצפון לו לחיי עולם הבא. אלא אם כן מראה שיש בו שפע של הוצאה, לתת ולהועיל לאחרים מרכושו ורוחו, מהשכלתו ומדעו. כל איש ואיש, כל עם ועם, מדינה ומדינה נתבעים לתת להחברה כולה ולעולמם יותר ממה שהם מקבלים. כל אדם החי בשביל עצמו ואינו נותן אלא לפי מה שהוא מקבל, נקרא בפי חז"ל "עבדא דמזבן בטולמא דנהמא" (מגילה טו:).⁶ וכל העובד על מנת קבל פרס, הוא אינו מתקיים בזכות עצמו אלא בשביל רבו, ואין אדם זוכה לחיים עצמיים במובנם הרחב והנעלה אלא זה שזכויותיו, זאת אומרת הוצאות כחותיו הכשרוניים לאחרים. להשכילם בדעת האמת ולהדריכם בדרכי יושר מרובות. ואלא שעוונותיהם מרובים לפי שאין להם בעולמם אלא תאבון הנאות חולפות, נכתבים למיתה (ואם מפני איזו טעם שהם פוטקים לו חיים, אז מנכים לו משכר מצוותיו הצפון לעולם הבא, ואוכל את עולמו הנצחי בעולם הזה וזה גם כן נקרא מיתה) לפי שאין הם כדאים לחיים ולא העולם כדאי להם, אלא הם בריות עלובות ועבדים נרצעים שנמכרים בטולמו דנהמא, בככרות לחם המזין ומענג רק לחיי שעה ולא לחיי עולם. מבחינה משפטית זו עוברים כל בני אדם באישיותם המיוחדת, וכל מדינה ומדינה, ועם ועם, וכל העולם כולו לפני כסא הדין, לתת דין

וחשבון על זכות קיומם בחיים בהתאם לפעולותיו.

6 כלומר, עודף היבוא על היצוא.

7 כלומר, עבד שנמכר עבור לחם.

כל איש מישראל בגשתו לפני כסא המשפט חייב הוא לענות ולומר: התברכתי מברכת ה' בעולמו וברכתי את אלוקי, שלו הכל ומידו הכל (ברכה זו כשלעצמה מעידה על צד ההיתר שבהנאת החיים כי אין מברכין על הגזול ועל הבא בעברה ו"בוצע ברך גיאץ ה'" - ב"ק צד.). עשיתי ברכושי שצברתי לי בכוחותי העודפים ככל אשר צויתני, שמחתי ושימחתי את אחרים (רש"י על התורה, דברים כ"ו, יג.). אהבתי את ה' ומצוותיו והאהבתיו על כל הבריות, אהבתי את רעי ונאהבתי מהם. שחררתי מכל חרצובות רשע ומרמה, ושחררתי את אחרים מעבדות אדם. למדתי בעצמי, ולימדתי את אחרים. אשרי אדם שיכול לעמוד בדין ולהגיד כל זכויותיו במובן זה. ואשרי אדם השואף לכך ומתווה לו קו פעולה כזה בחייו.

ולזה מכוון השופר בכל תקיעותיו ותרועותיו - להעירנו מתרדמה, ולהשיבנו אל דרך החיים.

אבל יש בקול השופר עוד כונה אחרת, והוא קול שופרו של עם ישראל בגשתו אל כסא הדין בתור עם. עם ישראל המעונה והגולה, בגשתו לדין מביא לידיו מגלת יוחסין שלו, שהיא מסתמלת ביותר בפרשת העקידה ובשופר של איל, זכר לאילו של יצחק. בקול שופר מחזיר ומזעזע גם את מלאכי מרום נעשה הוא תובע במשפט, ואומר: בקרבנות נפש על מוקדי אש כדוגמת עקדת יצחק הקרבתי את נפשי, עקדתי את גופי והייתי שופרו של עולם להכריז ולהודיע את אלוקי אמת, תורתו הקדושה ומשפטיו הישרים. בדמי ובעצמותי נתתי לעולם ולאנושיות מדע האמת ותורת חיי האדם. וראה הביטה ה' אלוקים מה עוללו לי: הרג ושמד, חרפה וכלימת עולם, מרמה ועוות הדין על כל שעל וצעד. בתרועת שופר של יללה קורעת לב ובוקעת שחקים שגם מלאכי מעלה מזדעזעים וחרדים ומלאכי שלום יבכוון

8 שם: "דתניא, ר' אליעזר בן יעקב אומר: הרי שגול סאה של חטין, טחנה, לשה ואפאה והפריש ממנה חלה, כיצד מברך? אין זה מברך אלא מנאץ, ועל זה נאמר: (תהלים י"ג) בוצע ברך גיאץ ה'."

9 שם: "ובגם נתתיו ללוי - זה מעשר ראשון. וגם לרבות תרומה ובכורים. ולגר ליתום ולאמנה - זה מעשר עני. ככל מצותך - נתתם כסדרן..."

מר, תובע ישראל את משפטו ואומר: הרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ. הגלה בהדר משפטיך ה' אלוקי המשפט ויכירו כולם קדושת מלכותך ויאמרו כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. אחרי תרועת היללה, באה תרועת השברים, כחולה זה המתאנה מעצמת מכאוביו, אבל מאמין בהבראתו הגמורה. הגלות בכל כיעורה ומרירותה לא דכאה את הרוח ולא מחצה את הלב, אבל שברה את עצמותינו ופצעה את בשרנו. ועוד יש תקוה ונחמה ומתוך אמונה מחפש העם את דרכיו ומבקש רפואתו ואומר: רפאנו ה' וארפא. ושכינת הקודש משיבה ואומרת: "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו" (ירמיהו ב', ג) ומארץ מרחקים אשיב את שבותכם עמי, "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים מארץ מצרים" (ישעיהו כ"ו, יג). אבל "תקעו בחודש שופר: חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם". זכות אבות כשהיא מונחת בקופסא וגנוזה בארכיון של האומה אינה מאירה ואינה מזהירה. זכות אבות צריכה להתחדש בגופם של הבנים וזו איקונין של האבות צריכה להשתקף בדמותם ומעשיהם של הבנים. "חדשו מעשיכם" - למדו ולימדו את בניכם תורת מורשת אבות, ושובו והשיבו את בניכם ובנותיכם לארץ נחלת אבות ולמסורת תורת האבות. בחדוש ושפור מעשים, אחדש ימיכם כקדם וכימי עולם.

בראש השנה

"בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר: היוצר יחד לכם המבין אל כל מעשיהם" (ר"ה סו.).

לא ככל המועדים הישראליים מועדו של ראש השנה. כל המועדים מיוחדים לישראל לזכר נסיונות עברו, המסמלים גם את עתידו והגשמת תעודתו הסופית. וראש השנה הוא יום הדין והמשפט, ליחיד ולצבור ולעם ולכל אדם והנברא בצלם. ביום זה כל באי עולם עוברים כבני מרון לפני כס המשפט של אלקי המשפט "כי חוק לישראל הוא, אין לי אלא לישראל, לאומות העולם מניין? תלמוד לומר: משפט לאלקי יעקב, אלא שישראל נכנסין לדין תחילה" (ר"ה ח:). ישראל נכנסים לדין תחלה מתוך הכרה ורצון להשפט ולזכות בדינם, וכל באי עולם נתבעים לדין ונדונים שלא מדעתם ושלא מרצונם בהיותם שכובים ושקועים במעשיהם היום-יומיים ונתונים בתוך הקלחת הרוחת של החיים בתסיסתם ובסערתם.

בראש השנה, יום הדין והמשפט, חרדת קודש עזה תוקפת את כל איש מישראל, קול ממרומים קורא את כולם מאיש ועד אשה מנער ועד זקן, ואומר: שובה ישראל, שובה אל אלקיך ואל משכן קדשו, זה בית הכנסת מקדש מעט; הכון ועמוד לפני כסא המשפט של אלקי יעקב, אלקי האדם ואלקי העולם וישראל נשמע לקול אדיר זה המחריד ומיירא וגם מעורר ומרומם, והוא זורם בהמוניו אל היכל קדשו אל בתי כנסיותיו העתיקים. מתרומם כל איש מישראל ממעל לארבע אמותיו אל מרחבי אין קץ, אל כל ארבע רוחות השמים, אל פזורי הגולה המרובים, ורואה אותם בעוניים ובסבלם, בירידתם ובשפלותם, בחולשתם ובדלותם הלאומית והנפשית. ברגעי התרוממות רוח והתנשאות נפש אלה, שהעבר הרחוק, ההוה בכל כעורו והעתיד בכל זהרו מתקפלים בעיני רוחו אל נקודה מרכזית קטנה מאוד לפי עוצם נדירותם, ושהיא תובעת אותם לדין כלפי העבר והעתיד -

ברגעים אלה עומד כל איש מישראל נפעם ונדהם ושואל במצמקי נפשו: במה אקדם פניך אלקי המשפט, הכל גלוי וידוע לפני כסא כבודך, מה אדבר ובמה אצטרך?

וקול מסורת אבות עונה לו ואומר: תקעו בחודש שופר הריעו לפני המלך ה'!...

תקיעה זו מה היא אומרת? על זה עונים קדמונינו ואומרים: תקיעת השופר מכוונת לשתי פעולות שונות זו מזו, שהן נעשות בבת אחת. קול גערה נגד השטן המקטרג וקול להתעוררות מן התרדמה.

קול תקיעת השופר גוער בשטן המקטרג, זה שמפריד בין אחים, המבקש להטיל שיקוצים על החלשים ממנו ולהצדיק על ידי כך את פעולותיו המשחיתות, לטהר את כתמי החטא של הידים המגואלות בדם נקיים עשוקי כח ושוברי לב, ולכסות דמי נקיים התוססים וצועקים חמס.

ישראל, שהוא המעוט בין העמים, ושלפי תנאי הפיזור הגלותי הוא החלש מכל העמים, ושלפי תכונות נפשו הוא מואס במלחמות אגרוף והוא כשה לטבח יוכל וכרחל לפני גוזליה נאלמה- אינו מוצא בכל רחבי הארץ כסא משפט שלפניו יתבע את דינו ואת עלבונו. כי תופסי השלטון המה מרשיעין ומי יעמוד לימין החלש? יש לפעמים, כאשר תגדש סאת הפורענות העושק והחמס, ישמעו פה ושם קולות עמומים שכאלו תובעים עלבונו. אבל קולות אלה נשמעים רגע ונחנקים ברגע משנהו, מפני מידת הדיפלומטיה של המדינות, וביום המשפט האלקי כשישראל נכנס לדין תחלה, הוא מריע בקול שופר ואומר נגדה נא לכל העמים: יגער ה' בך השטן המקטרגו נקי אנוכי מכל הקטרוגים והעלילות שאתם מעלילים עלי יום יום; הפסיקו את מחול הדמים שאתם מחדשים אלי בצורות משונות; הפסיקו את יחסי הבו והשנאה אלי, ועמדו יחד איתי לפני כס משפט האלקים יוצר אדם,

ואז תכירו ותדעו כי אב אחד לכולנו, אל אחד בראנו, והוא דורש מכל אדם עשות משפט ואהבת חסד, כי לכך נוצרנו. ולמה נבגוד, ולמה נקטרג, ולמה נהיה צרי עין איש באחיו?!

וקול תרועת השופר מעורר מתרדמה. כי מצב של תרדמה הוא זה כשהאדם מתקפל במטה צרה ומצומצמת, מבטל את מציאותו העצמית רואה בחלמו צלליהם של אחרים ושומע את קולותיהם, ואינו רואה ולא שומע את עצמו. מצב של תרדמה הוא כשאדם מכלה את כחותיו ואת מרצו בנפתולים פנימיים שאין בהם אלא בובות והזמן להבל ולריק, כאשר יחלום הרעב שאכל ושבע, הקיץ ונפשו רעבה כמו שהיתה. ומצב של תרדמה זה, הוא מצבנו אנו. בשם הפטריטיסמוס¹ דרשו מאיתנו להתבולל, להטמע, לשכוח את תקות גאולתנו, ורבים מאתנו נענו לכך במידה מרובה- ומה היתה לנו תמורת זאת? לא הספיקה גרמניה בתועבותיה להוכיח לנו עוונותינו, והנה באה גם טורקיה המתחרשת ובפתאומיות הרסה המוני יהודים ממעמדם הכלכלי, הפקירה אותם לכל פרחח וכל שודד, ונתנה את כבודנו לכלימה. ולעומת זאת, באותם המקומות שעדיין אנו חיים בשקט ובשלוה ידועה, בנינו ובנותינו מתרחקים מכל מסורת העבר וממעיינות הקודש של האומה. ועל כל אלה, הננו מכלים את כוחותינו בריב מפלגות ובמשטמת אחים שתחילתם וסופם הוא הרס וכליון רוח ונפש.

ותרועת השופר המחרידה, מייצגת לפנינו את הסכנה האיומה שבתוצאות כל מעשינו ואומרת לנו התעוררו ישנים מתרדמתכם הטרגית! התאחדו והתרכזו מסביב לרואי אלים הנשגבים של היהדות. נהיה אנתנו, עם יחיאל, בגופנו וכנפשונו.

השופר המכריז והמעורר לעצמנו ולעולם כולו. ובעבודתנו המאוחדת נביא לידי הכרזה גלויה את שופרו של משיח אלקי יעקב, שיביא לעולמנו דעת

1 כלומר הפטריטיסמוס, רגש הנאמנות והמסירות כלפי המדינה שיושבים בתוכה.

אלקים אמת ומשפט וצדק מוחלט בכל הארץ, כאמור על ידי נביא קדשנו
(ישעיה י"א, ט): "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה
את ה' כמים לים מכסים".

פורסם במכמני עזיאל חלק א, שער ב, פרק ב, מאמר ב

יום תרועה (א)

זה היום תחלת מעשיך וכרוך ליום ראשון (מתפילת ראש השנה).

מקובל הוא דבר זה ליחיד ולעם לקבוע את יום המולדת, זאת אומרת יום הראשון להופעה האישית או הלאומית בעולמנו זה, ליום חג ראש השנה. חג זה מסתמל במסכת מרעים להודות על העבר ולשאוב כוחות חדשים רעננים לעבודת העתיד. אבל עם ישראל קבע לו בפרשת חגי ומועדי השנה יום ראש השנה מיוחד, שאינו מתיחס אל מאורע זה של התחלת היותו אלא מסמל את יום בריאת העולם כולו בששת ימי בראשית. כי האדם והעולם לפי השקפתה של היהדות, אינם עולמות נבדלים אלא הם מלוכדים ומאוחדים זה בזה. העולם הגדול בסבובו המהיר והתכוף שהוא מהווה הזמנים ותקופות השנה, הוא המסכת שבו נארגים ומתקמים סדרי עולם ותמורותיו. והאדם בצורתו האינדיבידואלית ובקיבוצו הלאומי, הוא יונק ושואב כוחות הקיום והפעולה, וחוזר ונעשה היד הרוקמת ופועלת בשטח זמן קיומו את מסתורי השגחתו של יוצר העולם מקימו ומנהלו לתפצו הטמיד והנעלם ובדרכיו הנסתרים והנפלאים.

האדם ביחידו ובקבוציו הוא נזר הבריאה, לפי שהוא המחשבה התכליתית בבריאת העולם והוא נשמת החיים ועורק התנועה של כל העולם כולו.

מקודת השקפה זו, היהדות מכריזה ואומרת בשביל ישראל ובשביל תורת ישראל נברא העולם ובזכותם מתקיים העולם "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו" (ירמיה ל"ג, כה). ברית כרותה בין הקב"ה ועולמו ברית יומם ולילה, "עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ולילה לא ישבותו" (בראשית ח', כב). ברית כרותה בין האלוקים וכל יציריו, בין אלקי עולם וישראל עמו, אלקי עולם ותורתו לבחיריו, ברית משולשת זו של אלוקים וישראל ותורתו הוא החוט המשולט החורז

ומאחד את כל ההווה העולמית ברבבות צורותיה וגווניה לחטיבה אחת שאין בה הפרדה והפסק.

מנקודת השקפה עולמית זו, קבע ישראל את יום ראש השנה שלו באותו היום שנברא העולם "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב".

קביעות זמן של יום ראש השנה ליום בריאת העולם קובעת צורתו של חג זה, כי יום ראש השנה אינו יום של שמחה ומסבת מרעים גרידא, ואינו גם יום קביעת תכנית עבודה מצומצמת ליחיד ולעם בעולמם המיוחד והמצומצם להם. אבל הוא יום דין וחשבון כללי לכל אדם אינדיבידואלי וכל העמים כולם. כולם נקראים לפני בורא העולם ויוצר האדם ועוברים לפניו ביחידיהם והמונם ונותנים לפניו דין וחשבון על פעולותיהם ועלילותיהם, ברקע הזמן שנתן לרשותם וכחות הטבע וההווה שנמסרו לשלטונם, האדם והעולם כשותפים בעבודת גומלין לקיומם הם לפי חפצו הנעלם של יוצר בראשית עומדים לדין, נתבעים על כל מעשה פשיעה והזנחה, גולה ועושה, ונפרעים על פעולותיהם לפי מדת החטא ונוטלים שכר על פעולותיהם הטובות לעצמם ולאחרים לקיומו לקדמתו של העולם כולו, עולמו של הקב"ה שהוא עולם שכולו טוב וכולו שלום כולו אהבה וכולו נעימות. מבחינה זו קוראה תורת ישראל את יום חג זה יום תרועה: "יום תרועה יהיה לכם". ביום זה לוקח ישראל את שופרו עתיק יומין, שופר זה שהוא מסמל הכרזתו הראשונה של ההקרבה העצמית המוחלטת של האדם לצו אלקים ושהיא מסתמלת בעקידת יצחק, הקרבה רצונית שהיא מתגברת על כל רגשי אהבת אב ואהבת החיים בעצם ימי תסיסתם. מעשה זה מייצג תמונה נפלאה של אב ובן. אב זקן מקריב את בנו יחידו, בן זקונים שלו שאליו נשא נפשו כל ימיו, ובן מלא כח בעורים נשמע באהבה למצות אביו שהיא מצות אלקיו ופושט צוארו למיתה. וקול אלוקים ממרומיו עונה ואומר: "אל תשלח ידך אל הנער כי עתה ידעתי כי ירא

אלוקים אתה" (בראשית כ"ב, יב), אבל קח את האיל והעלהו לעולה, וקרניו עשה אותם לשופר נצחי אשר דרך בו יכריזו בניך לעולמים קול תרועת מלכות למלכו של עולם. והקרבת האדם את נפשו האוהבת ונשמת חייו לרצון האלקים ומצוותיו, מתוך הכרה נאמנה ואיתנה כי מצותו ורצונו היא הטובות המוחלטת שלמענה אנו עמלים ובזכותה הננו חיים.

בקול תרועת שופר מחריד ומעורר זה, מתעורר האיש והעם הישראלי, מנער את עצמו בקפיצה עזה ואמיצה, מנתק את עצמו מזרועות התרדמה האופפים אותו ומרדימים את נפשו, מתנער מגבולותיו הצרים והמצומצמים ומתרומם אל גבהי שמים בתפלה וצעקה, בקול יללה, לא יללת יאוש שגורת עצבון ודכאון, רפיון ידיים וכשלון ברכים, אלא יללה של חרטה וודוי שפתים האומר: בושתי ונכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי, בושתי ונכלמתי כי הלכתי אחרי אורות מתעים ודמיונות כוזבים, בושתי כי נרדמתי בזרועות אהבה כוזבת של מאויי לב אגואיסטים ונפתולי שוא של נצול התלשים ממני. מתוך הכרת בושה וחרטה זו, בא לידי התרוממות הנפש, ומאחד את עצמו עם הכלל כולו שאתו עומד הוא לדין, להשיב מה פעל ועשה בעולמו ובזמנו. וקול ממרומים קורא ואומר לו "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו וישב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח, כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי האל, כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" (ישעיה נ"ה, ו-ט). הרהורי וידוי וחרטה אלה, שהם מעוררים רגשות כסופים עלאים לדרוש את ה' הנשגב והנעלה בהיותו מצוי בקרבנו תמיד, להתקרב אליו להדמות אל דרכיו ומדותיו הטובות והרחמניות, הם הם הרהורי התשובה המתעוררים לקול תרועת השופר, קול תרועה מנחם ומאמץ, מגביר ומלהיב הקורא: שובה ישראל, שובה אל ה' אלקיך, שובה אל תורתך ועמך, ושובה אל ארצך ונחלת אבותיך להשיב לך את זרי עתידך.

אמנם בשעה זו רואה ישראל את עולמו הקודר בכל רחבי הארץ, רואה הוא וצועק חמס על כל העושק והעוול אשר מתרקם כנגדו מכל סביבותיו, רואה את העבר הקרוב והרחוק בכל צלליו החשוכים והאיזמים, ובקול שופרו משמיע קול שבר קורע לב ובוקע שחקים, רואה הוא ממרחקים שערי ברזל ובריחי נחושת החוסמים לפניו את הדרך לשוב אל ארצו ועמו ולהשיב שכינת הקודש אל מקדשיו, אבל ברגע זה עצמו רואה את האור הגנוז מבין הצללים המעורפלים, אות היד הגואלת הנסתרה בחביון הבריאה העולמית וכל תנועותיה, ומתוך אמונה איתנה ותקוה מוצקת, חוזר משמיע קול תרועה עזה ואדירה לתקן עולם במלכות שדי, "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מ"ז, ו).

ביום תרועה זה, מתכנס כל ישראל ברוחו, נושא את עיניו ולבו אל ארצות קדשו ומתפלל על גאולתו שהיא גאולת האנושיות כולה, "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". זה סדר היום של ראש השנה היהודי שהוא מתחיל בחגיגת יום תרועה, ומסתיים בתרועת יום הכפורים בשעה הנעילה לקראת דרור ותרות לעבדי עולם. בשנה זו יותר מכל השנים, נגש ישראל אל סדר היום הנפלא של חג זה, ובעלות קול השופר הננו מתעוררים כולנו כמתרדמה ליטארגית' הנסוכה על עינינו והננו רואים בחדדה כי אמנם סרנו מן הדרך והתרחקנו ללכת, וכל כך למה לפי שהזנחנו את מקור החיים שלנו אלה בתי כנסיות ובתי מדרשות, בתי תלמוד וחנוך לבנינו ובנותינו, ועל ידי כך שללנו מאתנו ומבנינו את לשד החיים הילדותיים שקיים אותנו כל הזמן ונתן לנו חיי קדושה וטהרה, נעימות וגבורה לכל ההולכים בדרכיה ומחויקים בתורתה. יהי קול השופר בימי ראש השנה הבאים עלינו לטובה, קול מעורר ומאחד לפקוח את עינינו העוורות, להאיר את נפשנו ולבנו באור קדוש ישראל וגואלו, ולהשיב את נפשנו העייפה והריקה אל חיי הנצח של היהדות השלמה, שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

שובה ישראל אל בתי כנסיות ומדרשות ובתי למוד תורה לנו ולבנינו, שובו ונשובה אל בתינו ומשפחתנו, קדושת החיים היהודתיים במובנם המלא והמקיף, שובו ונשובה אל ערי אלוקינו, למען נזכה לשמוע בימינו ולעינינו קול שופר הגאולה, כי עוד ה' מפי נביאיו לאמר: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבודים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים" (ישעיה כ"ז, יג).

פורסם במכמני עזיאל חלק א, שער ב, פרק ב, מאמר ג

שופר של חרות

ימי ראש השנה הם לישראל יום דין ומשפט לכל באי עולם. בימים נוראים אלה נקרא כל איש וכל צבור מישראל וכל העם בכלל, לתת דין וחשבון על פעולותיו במשך השנה החולפת ולהתוות קו של פעולה מאומצת לשנה החדשה הבאה לטובה.

מתוך נקודת השקפה זו מתכנס ישראל, עם דמדומי החמה של השנה החולפת לתוך כתלי בית הכנסת, תחת כנפי שכינת הקדוש הפרושה ממעל לראשיהם. ובדומיה חרישית, כולם יחד וכל אחד בפני עצמו הולך ומונה מספר רגעיו ושנותיו עלילותיו ומחשבותיו וסך הכל של כל פעולותיו בשנה החולפת, ולעומתם מביט למרחוק על העבודה המוטלת לפניו למלוי תעודתו האישית והלאומית ומתאזר בכוחות חדשים ורענגים להשלימה, למען יזכה לחיים שיש בהם מעשה והפראה¹, חיים שיש בהם הנאה נפשית לעצמו ותועלת מוסרית לכל העולם כולו.

דהורי קדש ורשפי מחשבה עלאית, שמתעוררים בנו בימי הדין והזכרון אלה, מעמידים אותנו לפני כסא משפט מלכו של עלם להתדיין ולתבוע דין ומשפט, להשפט ולבקש התגלות משפט אלקים אמת בכל העולם, "כי תעביר ממשלת ודון מן הארץ, ויאמר כל אשר נשמה אפו ד' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

זו היא תמצית תפילתו של עם ישראל ביום ראש השנה, שהוא אינו רק המשך כרונולוגי של העבר אבל הוא יום הדין לחדוש המעשים ושפורם לתקון עולם במלכות שדי.

ממרומי מחשבה עליונה זו, יורד ישראל לעשות את חשבון עולמו. וכך

היא דרכה של המחשבה, שבתחילה עולה ואחר כך יורדת מעולם האצילות אל עולם המעשה, וכחלומו של יעקב סבא שראה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, בנגוד לעולם המעשה שהירידה בו היא צורך עליה, וממרחבי מבט האופק העולמי מצמצם את מבטו לעולמו המצומצם, רואה בו את חיי השעה בצבעם האמיתי, ומציץ מתוך חרכיו לעתיק הקרוב והרחוק בוהרו והדרו.

כך ישראל מתכנס לתוך עצמו ומביט כדי למצוא לו תקוה. כי הלא תעודת ישראל להמליך מלכו של עולם על העולם כולו, וכך אומר להם הקב"ה "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני בעולם". וטבעי הוא הדבר שבראש וראשונה צריך לקבל עלינו באהבה עול מלכת שמים, כדי להשליט מלכותו בכל העולם שמסביב לנו ולעולם העתיד הנשקף לנו.

וכשאנו מסתכלים בעולמנו, אנו רואים בכאב לב עצור ובושה צורבת, אור ותושך דמדומי חמה וצלילי ערפל משתמשים בערבוביא, נושאים אנו עין אל העולם הרחב בכל פזורי הגולה, ומה תראינה עינינו? עננים קודרים מאפילים את שמינו ומאיימים עלינו בסכנת מות בקדרותם. מעבר מזה קמים עלינו נאצים מנאצים שם ישראל ותורתו בכל דברי נאצה וחרפה וקוראים אחרינו לאמר סורו טמא קראו למו, רודפים אותנו עד צואר להמיתנו במיתת חנק מנוולת ולתת את כבודנו לכלימה. ומעבר מזה מרבים עלינו כובד מיסים ותוקקים חוקים מעיקים, שלא יחיו בהם ועל ידי כך משליטים עוני ודלות ההורסת **אֶתְנוּ וְאֶת כָּל מוֹסְדוֹתֵינוּ הַצְבוּרִים וְהַתְּדַבְּרוֹתֵינוּ,** מולדות מרכזיות בישראל הולכות ונהרסות אחת אחרי השניה ויושביהן מתפזרים לכל רוח כעדר נפוץ. ומראה החורבן הזה, אימה גדולה תוקפת אותנו וחשכה ערפלית מחשיכה את עינינו. אמנם לא חדשות הן גזרות שמד וכליה בעולמנו ובתולדותינו, אבל בכל התקופות היותר חשוכות שעברו עלינו, היו בהן עבודת גלויה וחרות מסותרת, החרות היתה טמונה בתוך נפשנו, אלא לפי שהתרחקנו ממקור חרותנו, זו תורתנו שנתנה לנו

חרות משעבוד מלכויות, הפסדנו את החרות.

לעומת זאת, אנו רואים בארץ ישראל קוי אורה וגאולה מתנוססים באופק השמים שעל ראשנו, פזורי הגולה ובהם חלק חשוב וניכר משלומי אמוני ישראל, ובכל פנות ישובנו אזנינו שומעות שירת כנור דוד שצליליו נשמעים בכל צעד ומשמיעים קולם למרחוק עד שגם מלאכי שטנה עונים אחריהם דברי שירה ותהלה. אבל גם מתוך האור הזה נראים צלילי החשך, ומתוך צלילי שירת החרות נשמעת יללת העבדות שאנו מביאים על עצמנו בהכניסנו עבדות בתוך החרות, בהזניחנו תורת החרות שלנו ובהכניסנו תורות זרות ומשונות חקיים עבדתיים ושעבודיים גופיים לתוך חיינו, וגדולה העבדות שאדם מביא על עצמו מכל עול ברזל של עבדות שאחרים נתנים על צוארו.

בימי הדין והזכרון, בימי ראש השנה, שבו אנו מתכנסים בהיכל קדשנו לשוב אל עמנו, נתקע בשופר גדול לגאול את עצמנו לאחד את קרעינו לשוב אל תורתנו ועמנו ומקדשנו, ונריע לפני המלך צבאות "ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברינה (ישעיה ל"ה, י), ולהד קולנו ישמע קול תקיעת שופר לחרותנו ופדות נפשנו, גאולת עולם לעם עולם.

בטרם אסיים דברי, אפרוש כפי אל ה' בתפלה ותחנה לאמר: כתוב לחיים טובים ומאושרים כל בני בריתך, חדש עלינו שנה טובה ומברכת, פוריה ומוצלחת, ותהי השנה הבאה עלינו שנת שפע ברכה ושנת גאולה וישועה לעמנו ושנת בנין עדי עד, לעם ישראל וארץ נחלתו אמן ואמן.

תפלות ישראל בימי דין ומשפט

בכל ימי חיינו החילוניים הגנו שרויים בעמק עכור ואפל, בזירה מלחמתית של מערכת החיים בכל נפתוליה ומאבקיה שממנה מתפרץ קול ענות חלושה של חלשים ודלים, שהם עשוקים ברכושם ונפשם מידי העריצים והזידונים, האומרים "רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני" (בראשית כ', יא). ולעומתם קול ענות גבורה של אלה הבוטחים על חילם ואונם ומטילים חיתתם ואימתם על החלשים מהם בבחינת "רשע מכתיר את הצדיק, על כן יצא משפט מצקל" (חבקוק א', ד).

העדר יראת אלקים, היא הקללה האיומה והנוראה ביותר, המביאה הרס וחרבן, רוגז ומרירות נפש תמידית, יראה וחרדת מות של שלטון אדם באדם לרע לו, שראינו אותה בכל מוראה בשנות ראינו רעה של המלחמה האחרונה, ושעודנה נמשכת בפורענותה ביחס לשרידי פליטי חרב ושמד של עם ישראל, שאלפים ורבבות ממנו נענים ונדכאים צפויים למות רעב והתנוונות במחנות הסגר שבארצות השמד.

א. בית אלקים

בעולם חשוך זה מצא ישראל בכל ארצות נדודיו פנה אחת יקרה ונעימה, שהיא מלאה אור של קדוש ישראל, זהו בית הכנסת שבו התכנס יום יום, בקר וערב, ובכל שבתות ומועדי קדש, ובו מצא מקום יראה ותקוה בעולמו, באומרו, כדברי אבינו הזקן יעקב סבא קדישא: "מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים" (בראשית כ"ח, יז).

בהתכנס ישראל במקום הזה, ששכינת הקדש של אלקי ישראל שרויה בו, מתרומם מעולם עכור זה, אל עולם שכולו אורה, מתיחד ברוחו ונשמתו עם

אלקי ישראל ואומר: אכן יש ה' במקום הזה! אכן שכונה שרויה במקום הזה, שממנו נשקף אור ה' הגנוז בכל הבריאה לכל צורותיה. ומתוך הרגשה זאת מתלבש ביראת ה' טהורה ובריה, מתאושש ברוחו הנאזר בגבורה בנשמתו ועונה ואומר מתוך גילה וחרדה: "נורא אלקים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלקים" (תהלים ס"ה, לו).

בית הכנסת, מבחינה זאת הוא מקור מים חיים שממנו שאב ישראל בכל הימים ובכל התקופות והמצבים ובכל נדודיו ופזורי גלותו, עז ותעצמות, לישא ולסבול באהבה ונעימות את כל צרותיו ומצוקותיו ולהמשיך, בכח עלומים רענן ומלא גבורה נפשית עילאה שאין משלה בכל העמים והממלכות, את קיומו בחיים לתעודתו המיוחדת לו: להאיר את העולם באור אלקים אמת ובאורה של תורת ישראל תורת החיים והמשפט לישראל וכל העמים כולם.

ב. בית המשפט

קדוש בית הכנסת בכל ימות השנה כי הוא מאציל יראה וחרדת קדש, ועם זה גם אמונה ותקוה לגאולת ישראל.

וקדוש ונורא הוא שבעתים בימי הדין והמשפט, אלו עשרת ימי תשובה שמתחילים בימי ראש השנה הוא האחד לחדש השביעי שעליהם נאמר: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיהו נ"ה, ו), ודרשו רבותינו ד"ל: אלו עשרת ימים שבין ר"ה ויום הכפורים (ר"ה ית.). ועוד אמרו: היכן הוא מצוי? בבתי הכנסת ובבתי המדרש. היכן הוא קרוב? בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ולא עוד, אלא שהוא עומד על גבו שנאמר (תהלים כ"ב, א): "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפט" (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א). והכל הולך אל מקום אחד, כי בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם המקום

שהשכינה שרויה בו, הם המקום הקרוב, שבו מתקרבים אל יראת אלקים, שהיא הקירבה האמיתית שבין ישראל לאביהם שבשמים כמו שנאמר: "ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהלים ע"ג, כח), וכפירוש הראב"ע: "כי זה הטוב באמת". וזהו מה שנתכוונו תו"ל באומרים: היכן הוא מצוי והיכן הוא קרוב? בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

מציאות וקרבה אלקים זאת, גדולה ביותר בימי הדין שכל יצורי עולם וישראל ביחוד עוברים לפני כס משפט אלקים הנקדש בצדקה, ובהם מתעלים בתי הכנסת ובתי המדרש הנועדים לתורה תפלה ותשובה, לבתי המשפט של מלך המשפט, ומתוך כך הוא מצוי והוא קרוב ולא עוד אלא שהוא עומד על גבן, שנאמר: "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט" (שם).

יראה עילאית זאת, היא יראה כפולה: יראת אלקים אמת, שהוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, צופה ומביט אל כל דרכי בני אדם ועלילותיו וגומל לאיש כפעלו וכיצר מחשבות לבו; ויראת משפטו הנקדש בצדקה, שבו הוא מתעלה ומתרומם: "ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה" (ישעיהו ה', טז). ויראה זאת מרוממת את האדם למדרגה עליונה של דעת אלקים אמת: "וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים" (דברים ד', לט), ומעלה את האדם אל דבקות אלקים והליכה אחרי דרכיו, "מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון וכו'" (שבת קלג:), וּשְׁנֵי הַיָּמִים רַבֵּר אַחַד כְּאֵמֹר: "כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידע אותי כי אני ה' עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאום ה'" (ירמיה ט', כג). ויראה זאת בשתי בחינותיה שהיא מתעלה בימי הדין והמשפט, ממלאה את נשמתנו חדוה וצהלה ומאחד אותנו אל אבינו שבשמים יחודו של עולם, וכן אמרו נחמיה ועזרא הסופר והלוויים המבינים את העם ללפני העם: "כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח', י). יראה טהורה זאת מביאה לידי אהבת ה' בלב ונפש

וכמאמרם ז"ל: "יראתי מתוך שמחתי, שמחתי מתוך יראתי, ואהבתי עלתה על כולם" (אליהו רבה פרק ג). באור יראה עילאית זאת שהוא מתנוצץ מנר ה' נשמת אדם ומקדושת שכינת ה', השוכנת בתוכנו ומאירה את חשכת אפלתנו, הננו נענים לקול ה' הקורא אותנו ואומר: "שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות" (מלאכי ג', ו).

לקול קורא ומעורר זה הננו רצים ואצים אבות ובנים, ברעדה ובכסופין של אהבה, אל בית הכנסת הוא בית אלקים ובית משפטו מתעטפים ביראה, בטלית של קדושה, ונושאים לבנו אל היכל הקדש וארון הברית, הוא כס המשפט, משננים דברי התפלה והתהלה, אשר הם מורשה לנו מאבותינו לדורות עולם, ובצקון לחש שופכים מרי שיחנו לפני אבינו שבשמים על צרותינו הממושכות, ובה בשעה נושאים לפניו תפלה ותחנה על גאולתנו ופדות נפשנו.

ג. תפלות היום

תפלות ראש השנה מיוחדות במינן מכל תפלות השבתות והמועדים, בתוכנן וצורתן ובנעימותיהן אשר הולמות את קדושת וחרדת היום, ומלוות הן גם בתקיעת שופר, המעוררת, מחרידה, מחזקת ומנחמת.

החוט החורז את כל התפלות הוא חוט משולש:

א. קדושת ה': "קדוש אתה וגורא שמך ואין אלוך מבלעדיך, ככתוב: 'ויגבה ה' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה' (ישעיהו ה', טו). בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה דין בעולמו הוא מתיירא, מתעלה ומתהלל (זבחים קטו:).

ב. תקון עולם במלכות שדי: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא

על כל הארץ ביקרך וכו' ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

ג. גאולת ישראל, היא גאולת השכינה: "ותמלוך אתה ה' אלקינו מהרה על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר מקדשך ככתוב בדברי קדשך: "מלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה' (תהלים קמ"ו, י").

תפלה זאת מסתיימת במשפט קצר אבל עמוק ורחב מאד: "ודברך מלכנו אמת וקיים לעד" (טור אורח חיים סי' תקפב). מאמר זה סתום הוא, כי לא פורש מהו דבר ה' זה. רבותינו הקדמונים נחלקו בפירושו ולכן נחלקו גם בנסוחו. ה"מרדכי" כתב: הדברים מכוונים למאמר הכתוב: "דברך נצב בשמים" (תהלים קי"ט, פט), שאלו דנת את האדם במדת הדין, לא היה חי אפילו שעה אחת, כמו שנאמר: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (בראשית ב', יז), אלא דנת אותו במדת הרחמים, וכך התקנת עמו שתדון את בניו במדת הרחמים. וה"כל בו" פירש: דברך שהבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה, ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקיים לעד (בית יוסף שם).

לשני פירושים אלה, לא היה צריך לומר אלא "ודברך אמת וקיים לעד". וכן כתב הרמ"א בהגה: "וחותמין ודברך אמת וכו'" (שו"ע או"ח שם סעיף ח).

1 הנה דברי הבית יוסף שם בשלמותם: "ח (כ) ודברך מלכנו אמת וקיים לעד. כתב המרדכי שהטעם מדאיאת כאגדה 'ילקוט תהלים רמז תתעז) לעולם י"י דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט) קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גורת על אדם (בראשית ב' יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פירשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תשע מאות ושלשים שנה ומנית לתולדותיו שבעים שנה לפיכך אמר [דוד] רבנו של עולם אלמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא חיה אפילו שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת (עמו) [עמי] שאהה דן את בניו ברחמים עד כאן. והכל בו (סי' סד כח ע"ג) כתב טעם אחר שלפי שאמר מלוך על כל העולם כולו בכבודך וכו' ומלכותו בכל משלה אומר ודברך אמת וקיים לעד פירוש אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקיים לעד והרב רבי דוד אבודרהם (עמ' רסח) כתב שני הטעמים".

וזהו נוסח הרמב"ם (עיי'ן סדר תפלות כל השנה ובהלכות שבת פכ"ט, ה"כ). אבל מרן התיד"א ז"ל כתב: "ומנהגנו לומר: 'ודברך מלכנו אמת וכו'', ונראה שכן נוסחת האר"י" (ברכי יוסף שם ס"ק יא), וכן היא נוסחת ספר החסידים (סי' רנח). וכך פירושו: דברך, להיות מלכנו אמת וקיים לעד, והדברים מגיעים למאמר הכתוב: "אני ה' קדושכם בורא ישראל מלככם" (ישעיה מ"ג, טו), וכן הוא אומר: "כה אמר ה' מלך ישראל וגאלו ה' צבאות" (שם מ"ד, ו), כי מלכות ה' זאת שהיא מיוחדת לישראל לא פסקה ולא תפסוק ממנו לעולמים, והיא אשר תביא דעת אלקים ומלכותו לכל העולם כולו, כחזיון דניאל לאחרית הימים: "ומלכותא ושלטנא ורבותא די מלכות תחות כל שמיא יהיבת לעם קדישי עליונין מלכותה מלכות עלם" (דניאל ז', כז). וכן ישראל אומרים: "כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו" (ישעיהו ל"ג, כב).

והם הם הדברים הרמוזים בחתימת תפלת ימי הזכרון וימי הדין, "ודברך מלכנו אמת וקיים", דומים למה שתקנו בכרכת הגאולה "אמת שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי אבותינו מלכנו מלך אבותינו צורנו וגואלנו וכו'".

וזאת היא תמציתה של תפלת ישראל בימי הדין והמשפט, ותפלה נשגבה זאת מרוממה את הרוח ואת הנפש אל כסא הכבוד של שכינת אלקי ישראל, שהוא כסא המשפט של יחידו ושופטו של עולם.

ומתוך התרוממות נשמה זאת, בשמע קול השופר שהוא נושא שני זכרונות נעלים ונצחיים:

א. עקדת יצחק, היא חוזרת ומתקיימת במעשה ממש בורעו של יצחק בכל הדורות ובכל הזמנים, וזאת היא עדות נאמנה לתפארתם של ישראל,

שמלכות ה' שרויה בתוכם כאמור: "ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כ"ג, כא), כי תרועת מלכות זאת נובעה ממעמקי נשמת ישראל שחותם המלכות טבוע בו ומאצילה על פניו ועל הליכותיו כבוד וגאות מלכות גם בשעה שהוא נעקד או גשרף בלהבות אש.

ב. זכרון מעמד הר סיני הנפלא בקול שופר חזק מאד, שהחריד והנו מחריד את כל העולם וכל הקולות משתתקים מפניו.

זכרונות אלה של ימי הזכרון והדין הגזכרים בדבור ומעשה בבית הכנסת בתפלה ותוכחה ובקול שופר, הם סניגוריהם של ישראל, לפני כס המשפט והם קוראים אותנו כלנו לתשובה, למעמד הר סיני, ולדבריהם של אבותינו במעמד זה: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כ"ד, ז). נשמע לקול שופר זה ונענה גם אנו: נעשה ונשמע, נעשה את כל מצות ה' ונשמע את דברי תורתו, שהתלמוד מביא לידי מעשה. וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל מצות ה' אלקינו כאשר צונו למען נזכה לשמוע את קול שופר הגאולה כאמור: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלם" (ישעיהו כ"ו, יג).

והנני מסיים בברכה לאמר: לשנה טובה תכתבו ותחתמו כל בית ישראל, לחיים טובים שלום ושקט, ולשנה גאולת ישראל בארצו ומדינתו בבנין אציל.

בית הכנסת, תשרי תש"ה, עמ' 8-9

פורסם במכמני עזאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יט

יום הדין והזכרון

יום הדין והזכרון זהו השם הנכון והמדויק שבו קורא ישראל את יום ראש השנה שלו. לא מספר שנים עברו ולא התחדשות השנה החדשה הוא נושא של תגיגת הימים האלה, ולא זכרון הופעה זו או אחרת של נצחון לאומי או אסונו, קובע יום זה ליום הראשון של השנה. אבל קדושת היום ותגיגתו, לפי המסורת הישראלית נובעת מתוך אמונה מקובלת של חודש ויצירת העולם "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום הראשון". בהתקדש היום קול אלוקים ממרום, קול יוצר התבל והאדם, נשמע ללבו של כל אדם מישראל ולקול הקורא זה להתקרב אל האלוקים ותורתו נשמעים האבות והבנים, נער וזקן גם יחד, ועיניהם נשואות ורגליהם הולכות באותה הדרך השכוחה והעזובה, דרך הקדומה אשר סללו אבותינו, דרך המובילה אל הקודש, קדושת האדם וקדושת החיים.

מתוך הרהורי קודש וטהרת לב, מחשבה בהירה ואמונה צרופה והתרוממות רוח ועלית נשמה, מסתכלים אנו בשנה החולפת ושוקעת בתהומות ים העבר, בחרדה ואימה מביטים על הרע והקללה שבה, שסכלותו והוללתו של האדם גורמים לה. וכנמוגים מיוחד, צועקים ואומרים: "תכלה שנה וקללותיה", הקללה שבחיים הנובעת משכרון הוללות החיים תשקע בתהום הנשיה, תמחה מספר החיים ולא תזכר עוד, ובאותו רגע עצמו למראה זריחתה של השנה החדשה נגלה לעינינו אור ה' השופע בכל הבריאה וברכתו השורה בכל פעולותינו ומעשינו הטובים והישרים, ומפתחי פינו מתפרצת התפילה הנעימה "תחל שנה וברכותיה", זהו הבטוי למאווי הנפש של עם ישראל להמשיך בפעולות הבנין, הקדמה וההצלחה, התנשאות הרוח והתרוממות המחשבה של בני אדם אל עולם השלום והמדע מקור הברכה הבלתי פוסקת, הברכה הנותנת חיים וכבוד לנושאייה. ביום ראש השנה זה לכל התבל ולכל אדם נגלה בחוינו הצדק האלקי שבהנהגת העולם ומלואו,

החנינה והרחמים הנתנת לכל יצוריו וההשגחה העליונה הצופיה וחודרת לכל מצפוני האדם ומעלליו. האגדה התלמודית אומרת (ר"ה טז.): "בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון", כעדר זה המתפזר לכל רוח ברעותו בשדה, ומתכנס ועובר במנין שבטו של הרועה בצאתו וכבואו, כך עוברים באי עולם, לדתיהם לאמונותיהם למפלגותיהם ולשדרותיהם מאיש ועד אישה מנער ועד זקן, לפני יוצר החיים היודע מחשבות הלב, לתת דין וחשבון בתור יחיד ובתור פרט המצטרף אל הכלל, ביחוסו העצמי וביחוסו התרבותי הלאומי והצבורי, על הנסתרות ועל הנגלות שבפעולותיו ומחשבותיו. ביום דין זה זוכר ישראל תעודתו הלאומית והאישית, ומזכיר את כל האדם וחובותיו האישיות בתור אדם: להתרומם ברוח ונפש לעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, להרים את היחיד ואת הצבור למדרגה מוסרית גבוהה והשכלה מדעית נשגבה לדעת את ה' אלקי האמת וללכת בדרכיו, לאהוב משפט ולעשות חסד וצדקה. הכרה זאת שהאדם היחיד הוא שותף אל הצבור ואחראי לפניו בכל פעולותיו עלילותיו ומחשבותיו, הוא הבסיס הבריא והנאמן להכלל הגדול שבתורת ישראל לאמר: "ואהבת לרעך כמוך אני ה'", אהבת רע נאמנה, אהבה נפשית לאשר האדם והחברה, הצלחתה וקדמתה המדעית והמוסרית, והאמונה הטהורה במציאות ההשגחה העליונה הצופיה וחודרת מצפוני לב האדם ומאירה את כל מחשכי החיים, ודורשת מאת האדם לעשות הטוב והישר בגלוי ובמצפוננו. היא הגורמת היחידה לטהרת הלב והמחשבה וקדושת הרעיון וצדקת הפעולה והמעשה.

אלה הם הרעיונות הנאצלים, האצורים בקדושת החג הקדוש בקדושת אלקים לכל אדם.

ביום הזה שואב ישראל שנה בשנה כוחות נפשיים חדשים ורעננים, להתקשר באהבה אל עמו ולהתמסר בלבו ונפשו לתורתו לתעודתו הלאומית.

מזוין בכוחות נפשיים אלה, יוצא ישראל היחיד והקהל אל מלחמת החיים

לקראת מטרתו הסופית. זכרונות קדש אלה המסתמלים לעינינו שנה בשנה, מלויים אותנו בכל דרכי חיינו ונותנים לנו עצה וגבורה, תקוה ואמונה ללכת בדרכנו, להדוף את כל המכשולים והמעצורים להפיץ ענני הערפל החוסמים את הדרך, להאיר באור האמת את כל מחשכי הלב, ללמד את תועי הרוח בינה ולהשרות שלום ואהבה, צדק ומשפט בעולמנו. וביום זכרון זה, זוכר ישראל באימה ובשברון לב את גלותו המרה והארוכה, ובשעה שהוא עומד לפני כס המשפט עם כל באי עולם, תובע את דינו מאת אלקי הצדק משפט, להשיב לו את חרותו וארצו הנגזלת, לתת קץ לנדודיו הרבות, לקללת הגלות הרובצת עליו ולפתוח לפניו תקופה של ברכה, ברכת שלום ועבודה פוריה בשדה החיים הכלכליים האמנותיים והמדיניים, ברכת הרוח והגוף והנפש, גאולת העם והארץ, וקול ה' עונה מן הסערה ואומר לו: "שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג', ז), הכשירו עצמכם לגאולה והגאלו, עורו, עורו מתרדמה וקפאון, והעירו בפעולות ומעשים הגאולה הנשקפת לנו בשחר בהיר ומזהיר. הרימו תרומתכם בלב נדיבה לבנות הריסות העם והארץ ולהפריח שממות הארץ.

יום הדין והזכרון יהיה לנו ליום דין וחשבון, לבקר מה שעשינו ומה שיכלנו לעשות ולא עשינו ויהיה קול השופר למעיר ומעורר מכריז ומזכיר את חובתנו לעמנו ולתורתנו בחנוך בנינו ובנותינו בדרך התורה והמצוה, המוסר והתרבות של עם ישראל. ותהיינה אזנינו קשובות ולבנו ער לקול העם והארץ הנשמע ללבנו לאמר: זכר נא ישראל ביום עמך לדין לפני אלקי ישראל ועמו, את חובתך לעמך וארצך ותורתך, להקריב באהבה קרבנות תודה ונדבה, שהארץ והעם דורשים מכלנו בשעת תחיתו. ותקעתם בחצוצרות הגאולה, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם ונזכרתם לפני ה' אליכם בשנה טובה ומבורכה, שנת גאולה לישראל וארצו.

יום הזכרון

ראש השנה היהודי אינו קשור אל מאורעות היסטוריים ולאומיים שקרו בחיי העם והטביעו את חותמם על הלאום, אלא ישראל שהוא עם עולם, מונה את שנותיו לשנות עולם וקורא את יום ראש השנה בשם יום הזכרון, וכן אומר בתפלתו בימי זכרון אלה: "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון".

בימי זכרון אלה פורש ישראל משאון החיים בכל שאונם והמונם, מתכנס בבתי הכנסת, ומפנה קדושה זו בחזון רוחו למרחקי העבר באלפי שנותיו ורואה כי עולמנו זה איננו בריה אוטומטית המסתובבת על גלגליה ללא תכלית וללא כונה מחושבת מראש, כי אם יצירה אלקית מחודשת ברצונו ומאמרו ומתקיימת בהשגחתו הנפלאה והנסתרה של יוצר מעשי בראשית. והאדם בשנות חייו הקצרות אינו בריה יחידה ואפלה, צל תולף וציץ נובל שאין לו קשר עם הדורות שקדמו לו ולא עם אלה שיבואו אחריו, אבל הוא חוליה נוספת בשלשלת תולדות האנושיות והוא הגשר שבין העבר והעתיד ותפקידו בחיים הוא להוסיף אבן חן בבנין העבר שתשמש בסיס להדור הבא אתריו. ולפיכך הוא אחראי וקרוא לתת דין וחשבון על כל מעשיו, מחשבותיו ומזימותיו לפני אלקי העולם ולהצדיק את פעולותיו בהתאם לתעודתו האנושית והלאומית שלמענה נוצר. זכרון מעשה בראשית זה, מקשר את היצור אל יוצרו, מעמיד את האדם לפני כסא משפטו של מלך המשפט לשפט או לחסד, לחיים או למות, כי זכות קיומו של האדם בצורתו האינדיבידואלית ובקבוצו הלאומי והמדיני אינה נקנית בפעולותיו התומרות ולא במדת רכושו והנאת החיים בתענוגיהם ושכרונם, אלא זכות קיומם של האדם והחברה נמדדת לפי רוב מעשה. אדם, עם או מדינה, שרוב מעשיהם הם מעשה זכות, נרונים לחיים, חיים הראויים לשמם, ואלה שרוב מעשיהם הם מעשה חובה, שמכוונים לתועלת עצמם ורעת זולתם,

שוכחי אלקים אלה, נכתבים למיתה לפי שאין החיים כדאים להם ואין להם זכות קיום בעולמם.

בימי זכרון אלה נזכר האדם ונזכרים מעשיו ועלילותיו לפני אלקי המשפט, והאדם אף הוא זוכר את אלקיו. בתרועת קול שופר שומע ישראל קול מעורר ומחריד לב, מיסר ומוכיח שהוא קורא אותו בכל לשון של חיבה ואומר לו שובה ישראל אל ה' אלקיך ותורתו. מתוך הרהורי תשובה, רואה את אפסות עולמו, את החיים שאין בהם תורה ויראה, שהם חיי הבל וריק, חיי ריב ומדנים, כעס ומכאובים. ולעומת זאת, החיים בנעימותם, היינו חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים, חיי עבודה לאומית פוריה, כנה ונאמנה, חיי אהבה ושלום שמשביעים עונג ונחת ומוסיפים תקוה ואמונה, עוז וגבורה לישא ולעבוד כדי לזכות לחיים כאלה ולהפוך את עולמנו העכור שהוא שרוי בחשך, לעולם שכולו שלום ואורה, שכולו אהבת חסד ואמת, וכולו מלא דעת את ה' כמים לים מכסים.

מנקודת השקפה עילאית ומרוממת זו שובר האדם את אלילי כספו וזהבו ושב אל מקוריותו - תעודתו האנושית והלאומית שבזכותה הוא גברא ובזכותה הוא מתקיים ולמענה הוא לוחם ועמל כל ימי חייו. ומתוך התרוממות רוח זה, מסתכל ישראל בעולם שמחוצה לו, רואה במנוד ראש מחשבת אויביו הרבים אשר פרקו מעליהם יראת מלכות שמים, שהם נועצים תמיד לרמוס ברגל גאווה ולהכות באגרוף את החלש מהם, ומי הם החלשים שבאומות, אם לא עם ישראל שהוא חלש בגופו וגבור ברוחו.

ישראל הנרדף ונענה בגוף פצוע ומוכה וברוח אמיצה, עומד מול חזיון זה כסלע איתן ואומר לעצמו ולאחריהם: זכור ימות עולם, בינו שנות דור ודור, זכור ליום ראשון כי אל אחד בראנו ואב אחד לכולנו. זכור ימות עולם וראה גאות עריצים ודוניים שנכחדו מהארץ ונשאר שמם לקללה.

ואתם הלומי שכרון, התדמו בנפשכם כי לכם נתנה הארץ והושבתם לבדכם

בה? ואתה אלקי המשפט "תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך והרשעה כולה כעשן תכלה, ותעביר ממשלת זדון מן הארץ". בפיו הוא מתפלל ובלבו ונפשו מאמין כי קץ הרשעה והזדון בוא יבוא וגם אם יתמהמה חכה לו. תפלה קצרה זו, שהיא בטוי נאמן לאמונת ישראל באלקי צדקו, מעודדת רוחו, מחזקת לבו בתקוה ואמונה כי יום יבוא, ויקויים בו מקרא שכתוב: "ונזכרתם לפני ה' אלקיכם, ונושעתם מאיביכם" (במדבר י', ט). ובאמונתו זאת הוא מקבל את שנתו החדשה בבטחון ושמחה ואומר: "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה".

שנה חולפת זו היתה שנת קללה ליהדות כולה, כי לא רק אלה שנגעו בהם יד אויב ומתנקם נפגעו מקללה זו להחרידם מרבצם, להשפיל כבודם עד עפר, אלא היהדות כולה נפגעה ברגשותיה למראה התגברות מלכות הרשעה וממשלת זדון ולמראה כבוד עמה המחולל על ידי גאיונים ועריצים, ולבה של היהדות כולה חרדה מפחד פן תדבקנה קללת גלות זו! אבל קללת גלות זו בכל מוראותיה, שמשה לקול תרועת שופר להעירנו מתרדמת שוא ודמיון כוזב של התבוללות. סכנת מות איומה זו לכדה את כל קרעינו ולמדה אותנו שאם רוצים אנו שתכלה שנה וקללותיה צריכים אנו להסיר קללה זו מקרבנו, להתנער מהגלות ומהגלותיות האוכלת כעש את בשרנו, לשוב את בנינו למקוריותנו, לשים שירת היהדות זו תורתו, בפיהם ולכתבה על לוח לבותיהם, ואז תהיה שנה זו, המתחדשת עלינו לטובה, שנת ברכה ונחמה לישראל בארצות פזוריו ושנת גאולה ותשועת עולמים לעם ישראל בארצו, ועינינו תחזינה בשוב ה' שיבת ציון.

היסוד, כ"ו באלול תרצ"ג

פורסם במכמני עזאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ב

1 ג' בשבט תרצ"ג, התמנה אדולף היטלר ימ"ש, יו"ר המפלגה הנאצית, לקנצלר גרמניה. מרגע זה הוא החל ליישם את תורת הגזע שלו כנגד היהודים. בתי עסק של יהודים הוחרמו, פורסמו חוקי הפליה אנטי יהודיים, השחיטה הכשרה נאסרה וספרי יהדות נשרפו בחוצות. עשרות אלפי צדדים היגרו מגרמניה בשנה זו מחשש לחייהם.

ייחודו של ראש השנה

בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר: 'היוצר יחד לבם, המבין אל כל מעשיהם' (תהלים ל"ג, טו) " (ר"ה טז).

לא ככל המועדים הישראליים מועדו של ראש השנה. כל המועדים מיוחדים לישראל לזכר נסיונות עברו המסמלים גם את עתידו והגשמת תעודתו הטופית. ראש השנה הוא יום הדין והמשפט, ליחיד ולצבור, לעם ולכל אדם הנברא בצלם. ביום זה כל באי עולם עוברים כבני מרון לפני כס המשפט של אלקי ישראל. "כי חוק לישראל הוא" (תהלים פ"א, ה) - אין לי אלא לישראל, לאומות העולם מניין? תלמוד לומר: "משפט לאלקי יעקב" (שם), "מלמד שישראל נכנסין לדין תחילה" (ר"ה ח:). ישראל נכנסים לדין תחילה מתוך הכרה ורצון להשפט ולזכות בדינם, וכל באי העולם נתבעים לדין ונדרונים שלא מדעתם ושלא מרצונם, בהיותם הוזים, שוכבים ושקועים במעשיהם היום יומיים, ונתונים בתוך הקלחת הרוחת של החיים בתסיסתם ובסערתם.

בראש השנה, יום הדין והמשפט, חרדת קודש עזה תוקפת את כל איש מישראל. קול ממרומים קורא את כולם, מאיש ועד אשה, מנער ועד זקן, ואומר: שובה ישראל, שובה אל אלוקיך ואל משכן קודשו, זה בית הכנסת - מקדש מעט; הכון ועמוד לפני כסא המשפט של אלוקי ישראל, אלוקי האדם ואלוקי העולם וישראל נשמע לקול אדיר זה, המחריד והמיירא וגם מעודד ומרומם, והוא זורם בהמוניו אל היכל קדשו אל בתי כנסיותיו העתיקים. מתרומם כל איש מישראל ממעל לארבע אמותיו אל מרחבי אין קץ, אל כל ארבע רוחות השמים, אל פזורי הגולה המרובים, ורואה אותם בעוניים ובסבלם, בירידתם ובשפלותם, בחולשתם ובדלותם הלאומית והנפשית. ברגעי התרוממות רוח והתנשאות נפש אלה, שהעבר הרחוק, ההווה בכל כעורו והעתיד בכל זהרו, מתקפלים בעיני רוחו אל נקודה

מרכזית קטנה מאד לפי עוצם גבהותם, ושהיא תובעת אותו לדין כלפי העבר והעתיד - ברגעים אלה עומד כל איש מישראל נפעם ונדהם, ושואל במעמקי נפשו: במה אקדם פניך אלקי המשפט, הכל גלוי וידוע לפני כסא כבודך, מה אדבר ובמה אצטדק?

וקול מסורת אבות עונה לו ואומר: תקעו בחודש שופר הריעו לפני המלך ה'!

תקיעה זו מה היא אומרת? על זה עונים קדמונינו ואומרים: תקיעת השופר מכוונת לשתי פעולות שונות זו מזו, שהן נעשות בבת אחת. קול גערה נגד השטן המקטרג וקול להתעוררות מן התרדמה.

קול תרועת השופר גוער בשטן המקטרג, זה שמפריד בין אחים, המבקש להטיל שקוצים על החלשים ממנו ולהצדיק על ידי כך את פעולותיו המשחיתות, לטהר את כתמי החטא של הידים המגואלות בדם נקיים עשוקי כח ושבורי לב, ולכסות דמי נקיים התוססים וצועקים חמס.

ישראל שהוא המעוט בין העמים, ושלפי תנאי הפזור הגלותי הוא החלש מכל העמים, ושלפי תכונות נפשו הוא מואס במלחמות אגרוף, והוא "כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזייה נאלמה" (ישעיהו נ"ג, ז), אינו מוצא בכל רחבי הארץ כסא משפט שלפניו יתבע את דינו ואת עלבונו. כי תופסי השלטון המה מרשיעין, ומי יעמוד לימין החלש? יש לפעמים, כאשר תגדש סאת הפורענות העושק והחמס, ישמעו פה ושם קולות עמומים שכאלו תובעים עלבונו. אבל קולות אלה נשמעים רגע ונחנקים ברגע משגהו, מפני מדת הדיפלומטיה של המדינות. וביום המשפט האלוקי, כשישראל יגער ה' בכ השטן המקטרג! נקי אנכי מכל הקטרוגים והעלילות שאתם מעלילים עלי יום יום; הפטיקו את מחול הדמים שאתם מחדשים עלי

בצורות משונות; הפסיקו את יחסי הבוץ והשנאה אלי ועמדו יחד אתי לפני כס משפט האלוקים יוצר האדם, ואז תכירו ותדעו כי אב אחד לכולנו אל אחד בראנו, והוא דורש מכל אדם עשות משפט ואהבת חסד, כי לכך נוצרנו. ולמה נבגוד, ולמה נקטרג, ולמה נהיה צרי עין איש באחיו?!

וקול תרועת השופר מעורר מתרדמה. כי מצב של תרדמה הוא זה כשהאדם מתקפל במטה צרה ומצומצמת, מבטל את מציאותו העצמית, רואה בחלומו את צלליהם של אחרים ושומע את קולותיהם, ואינו רואה ולא שומע את עצמו. מצב של תרדמה הוא כשהאדם מכלה את כחותיו ואת מרצו בנפתולים פנימיים שאין בהם אלא בזבוז הכחות והזמן להבל ולריק, כאשר יחלום הרעב שאכל ושבע, והקיץ ונפשו רעבה כמו שהיתה. מצב של תרדמה זה, הוא מצבנו אנו. בשם הפטריוטיסמוס דרשו מאתנו להתבולל, להטמע, לשכוח את תקות גאולתנו, ורבים מאתנו נענו לכך במדה מרובה - ומה היה לנו תמורת זאת? לא הספיקה גרמניה בתועבותיה להוכיח לנו שוונותינו, והנה באה גם טורקיה המתחדשת ובפתאומיות הרסה המוני יהודים ממעמדם הכלכלי, הפקירה אותם לכל שודד ונתנה את כבודנו לכלימה. ולעומת זאת, עדיין אנו חיים בשקט ובשלווה, למרות זאת, בנינו ובנותינו מתרחקים מכל מסורת העבר וממעיינות הקודש של האומה. ועל כל אלה, הננו מכלים את כחותינו בריב מפלגות ובמשטמת אחים שתחלתם וסופם הוא הרס וכליון רוח ונפש.

תרועת השופר המחרידה, מייצגת לפנינו את הסכנה האימה שבתוצאות כל מעשינו ואומרת לנו: התעוררו ישנים מתרדמתכם הטרגית! התאחדו והתרכו מסביב להאידיאלים הנשגבים של היהדות! נהיה אנחנו, עם ישראל, בגופנו ובנפשנו - השופר המכריז והמעורר לעצמנו ולעולם כולו. ובעבודתנו המאוחדת נביא לידי הכרזה גלויה את שופרו של משיח. אלוקי יעקב, שיביא לעולמנו דעת אלקים אמת ומשפט וצדק מוחלט בכל הארץ, כאמור על ידי נביא קודשנו: "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי

מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו י"א, ט).

נתיבה, א-ב, ערה"ש תרצ"ה, עמ' 2
פורסם במכמני עזיאל חלק ו, שער א, מאמר ב

לשמוע קול שופר

חגי האומה ומועדי ה' של עם ישראל נקבעו בשמות מאורעות הנסיים שאירעו בזמנם, ומצות המסמלות את זכרונם: חג המצות וחג הסוכות לזכר הנסים והמצוה שבהם, וחג השבועות אף הוא נקרא בשם זה על שם השלמת מספר שבעה שבועות שקדמו לו ושהן סבה להיותו. וכן נקרא בפי התורה מועד יום הראשון לחדש השביעי 'יום תרועה' או 'זכרון תרועה' על שם מצותו המיוחדת של מועדי ה' וחג האומה זה.

אולם קדמונינו מעתיקי הקבלה והמסורה, נתנו שם מיוחד למועד זה וקראוהו בשם 'יום הזכרון', לא זכר יציאת מצרים ולא זכר מאורע נסיי מסוים שאירע בו, אלא זכרון ליום ראשון, יום שאוצר בו זכרונות יסודיים, לאמונת היהדות להשלמת האדם והשלמת תעודתו בחיים, זכרון למעשה בראשית שבהם גנוזים ומקופלים בגזרת יוצר בראשית ומגיד מראשית אחרית כל מאורעות ההויה כולה באלפי צורותיהם וגוניהם שהיו ושיהיו עד סוף כל הדורות כולם, וזכרון לאחרית הימים לתקון העולם במלכות שדי.

זכרון לברית האדם, תמצית ההויה העולמית, נזר הבריאה ושליטה, אשר הופקד מאת יוצרו ובוראו וחונן בצלם אלקים לעבוד את האדמה ולשומרה לקיים העולם שנברא בעשרה מאמרות ולעשות את עצמו שותף למעשה בראשית בפעולותיו הטובות והישרות לפני אלקים ואדם.

זכרון להשגחת האלקים הצופה ומביט אל כל עלילות בני אדם ומחשבותיו, מנהיג עולמו בחסד ומשפט צדק ורחמים, ומעמיד בדין לפני כסא משפטו את האדם ביחידו ובכלליותו, לתת לאיש ולמדינה, לעם ולכלל האנושיות כדרכיו וכפרי מעלליו.

וזכרון להיותו הלאומית של עם ישראל, ראשית הבריאה העולמית ותכליתה וזכרון לתעודתו: להכריז את אמונתו ביחוד האלקים והשגתתו העולמית בכללה ופרטיה במינה ואישיה. בהקרבת עצמיותו, כדוגמא הבהירה והיחידה במינה של עקדת יצחק שהיא תזרת ונשנית יום יום תקופה ותקופה על ידי רבבות אלפי ישראל הסובלים יסורי נפש עוים ונוראים באהבה, באומרים "כי עליך הודגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מ"ד, כג), ומוסרים את נפשם בגבורה באומרים בקול עז מתריד ומזועזע "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". זכרונות יסודיים אלה, שהם הם יסוד היסודות של אמונת היהדות הטהורה והקדושה, והם הם כח החיים של עם ישראל אשר כל כחות ההרס והמיתה לא יכלו לו ולא יוכלו לו לעולמים; זכרונות אלה שאין הפה יכול להביעם במלואם ושלמותם, הם נשמעים ונזכרים מפי שופרה של היהדות בקול תרועת שופר, תרועת מלכיות למלכו של עולם, תרועה של התעוררות לישא ולסבול ולהקריב באהבה את כל היקר והחביב בחיים על מזבח האמונה הטהורה והצרופה, לקיימה בידינו במלואה ולהכריזה לכל באי עולם בתקופה נאמנה שהיא תגיה אור עולם לכל באי עולם. קול תרועת השופר ביום הזה אומר לנו: זכור ישראל את תעודתך הנשגבה, זכור ישראל את בריתך הנצחית עם אלקי הנצח, זכור את עבדך ואת תעודתך ולך בדרכך קדימה בקול תרועת שופר הגאולה, והחרות לעצמך ולכל האדם. לאור זכרונות קדומים אלה ולקול שופר מתריד ומעודד של היום הזה, בודק ישראל את חשבונותיו הוא ומסתכל על כל העולם כולו בשאוננו והמונו.

ובאור זה מסתכל גם הפרט על מאורעות שנה החולפת ואותותיה לשנה הבאה, עם ישראל המנוסה בצרות עומד הוא תמיד לפני נסיונות חדשים קשים ונוראים, שנה שנה ונסיונותיה, שנה שנה ופורענותיה ושנה שנה וגאולתה. והשנה הזו היתה שנת נסיון קשה לישובנו בארץ, צעיר במספר שנותיו, וקטן ודל בכמותו הוא ישובנו בארץ, אבל גדול הוא באיכותו בהיותו נושא ברמותו תמונה זעירת אנפין של כנוסי הגולה וסולל הדרך

להגאולה לקבוץ גליות העתידה וקרובה לבוא, ולכן גדול הוא הנסיון שאנו מתנסים וגדולה וכבדה היא האחריות שישובנו נושא על כתפותיו, גדולה היא האחריות כלפי דורות קדומים של העבר ועוד יותר כלפי הדורות העתיד שאנו מצווים לשמור נחלתנו להנחילה בשלמותה לבנינו אחרינו עד עולם.

ביום הזכרון ויום דין זה, מתכנס ישראל בבתי הכנסת, מקום משכן שכינת הקדש של אלקי ישראל ומקום אוצר גנזי החיים של עם ישראל, פונה לימין ושמאל ורואה את מזימות שכניו ומושליו. הללו אומרים להכרית תקותו ולהשאירו עבד עולם בארץ נחלת אבותיו, והללו אומרים להגביל את תחומיו עד כדי חניקה, וישראל עונה ואומר "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה", שכלם הם גרים ותושבים בה. לא הכיבוש בכח ולא התישבות בהמון של מספר שנים מקנים לעם זכות נחלת הארץ, היא נתנת בחסדי ה' ורצונו לראויים לה, באמונתנו ואת הלכו בגולה מגוי אל גוי וממלכה לממלכה, באמונתנו זאת שבנו אל הארץ אשר הנחילה ה' לאבותינו, ובאמונתנו זאת נלך הלאה להשיב בנים לגבולם באותם גבולי הארץ שהתווה ה' אלקי עולם לעמו בחירו בארצות קדשו. ידעו נא זאת כל העמים, יאזינו בחרדה לקול שופר החרות והגאולה של היהדות ויריעו גם המה אתנו לפני מלך ה' אדון כל הארץ. "כל העמים תקעו כף הריעו לאלקים בקול רנה" (תהלים מ"ו, ב). זו היא אמונתנו וזו היא תקותנו, שכל כחות שבעולם לא יזיזו אותנו ממנה וכל התמורות והחליפות הנראות לעין אינן אלא חבלי משיח פעמי הגאולה במלואה ושלמותה.

בשעת נסיון זו וביום הזכרון הזה, נאזין גם אנו בהקשבה מרובה ובהכרת האחריות הכבדה לקול תרועת השופר הקורא אותנו לאיחוד וליכוד גמור ושלם מסביב לתורת ישראל הכתובה והמסורה שהיא חיינו ואורך ימינו, ונשלב את ידינו לעבודת הקדש של גאולת ישראל גאולת ארצו החרבה והשוממה וגאולת פזורי העם וכנוסו בארץ נחלת ה', כדי שנוכל לשמוע

את השופר הגדול שאליו אנו נושאים את נפשנו יום יום לאמר: "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותנו", וכדי שנהיה נזכרים לפני ה' אלקינו לטובה ולברכה לגאולה ותשועה, והיתה השנה המתחדשת עלינו שנת אשר וברכה שלום ושלוה לכל ישובנו ולכל קהלות פזורי גלותנו. תחל שנה וברכותיה ולשנה הבאה בירושלים הבנויה.

היסוד, כ"ז באלול תרצ"ז

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ג

כבני מרון

יום הזכרון, יום ראש השנה לישראל, הוא בעל דו פרצופין: זכרון למעשה בראשית, בו עוברים כל בני אדם לפני כסא משפט האלקים כבני מרון ונוכרים ונפקדים לישועה ורחמים: "ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר י', ט). וזכרון זכות אבות שממנו נמשך זכרון עצמיותנו ובדיקת חשבונות מעשינו ופעולותינו.

שני הזכרונות האלה אינם אלא דבר אחד, כי רק זכרוננו את עצמנו ואת תעודתנו ותובתנו בחיים לעמנו ולכל האדם בכלל, וזכרון עצמנו לשפר את מעשינו, הוא המזכיר אותנו לפני ה' אלקינו לטובה ולברכה, לנחמה וישועה לשלום ולגאולה. לכן ימים נוראים אלה, שהם נועדים לתפלה ותשובה, הם מיוחדים גם לצדקה ליחיד העני והכושל, צדקה למוסדות התורה והחסד וצדקה עליונה לכללות ישראל, הגוי כולו.

חובת צדקה לעם כולו, מתקיימת בידינו בתרומותינו הנדיבות לקרן הקיימת לישראל, היא גאולת אדמת ארץ ישראל לעם ישראל, ובגאולת הארץ והתישבותה על ידי ידים נאמנות של עם ישראל מתרקמת גאולת ישראל עצמו.

ובגאולת הארץ והתישבותה על ידי ישראל שומרי תורה ומצוה, בעיר ובכפר, בשדה וברחוב, בבית הכנסת ובבית המשפחה, נזכה לראות אורה הבהיר של שכירת הקודש החוזרת לציון ולעם ה' היושב בה.

טבעי הוא הדבר, איפוא, שבראש התרומות הנזכרות לנו בימי זכרון אלה, עומדת התרומה לקרן הקיימת לישראל.

חבה יתירה נודעת לתרומה זאת בזמן האחרון, בהיותה מקודשת להתישבותם

על הקרקע של שלומי אמוני ישראל, גבורי כח עושי דברו, שמאחדים לחטיבה הרמונית יפה תורה ועבודה בקיום מצות התלויות בארץ, שבעבודה ויסוד בתי כנסת ובתי מדרש לתורה ותפלה¹.

מבחינה זאת, קרואים אנו בימי זכרון אלה לזכור באהבה ולפקוד בחבה ונדיבות את הקרן הקיימת לישראל להרים לה את נדבותינו בימי זכרון הבאים עלינו לטובה, והימים הנוראים שאחריהם, ולקשר בה את זכרונות העבר זכות אבות ותקות בנים. ומתוך זכרון זה נשווע בתפלה לאלקי ישראל וצור מעוזו להשיב נדחינו ופזורינו אל ארץ קדשנו ונחלת אבותינו, להסיר שטן ופגע רע מלפנינו ומאחרינו, ולתת שלום ושלות השקט בארץ וישב ישראל באדמתו שקט ובטחה, עובד ופורח ואין מחריד. ובקול תרועת שופר נריע לפני המלך ה' לגאולת כל פזורי הגולה מזרפת אויב ומתנקם וענויי מות ונדודי גלות. ובלב מלא תקוה ואמונה, נאמר איש לרעהו חזקו ונתחוקה בעד עמנו וארצנו ותורת אלקינו. שובו ונשובה לאלקינו ותורתו, לעמנו וארצו. נגביר את מאמצינו לגאולת הארץ ובנינה, הפרחתה ושגשוגה, שלומה ואושרה שבשלומה יהיה שלום לנו ולכל ישראל. וה' ממרומיו וברחמי יחדש עלינו ועל כל עמו ישראל שנה טובה ומתוקה, שנת שלום וישועה ושנת חרות וגאולה. תחל שנה וברכותיה!

ההוד, תשרי תרצ"ט, עמ' ה'

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ו

1 בסוף שנת תרצ"ז, חתמה הקרן הקיימת לישראל הסכם עם תנועת "המזרחי", לפיו - כל הכסף שייאסף בבתי הכנסת עבור הקרן, יינתן לרכישת קרקעות עבור ההתיישבות של עובדי שומרי תורה ומצוות.

הגיונות לימים הנוראים

א. יום הזכרון

יום ראש השנה היהודי שהוא ראש השנה אוניברסאלי לכל באי עולם בהיותו מסמן את יום הראשון למעשה בראשית, זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, נקרא בפי רבותינו הקדמונים: 'יום הזכרון', זכרון לתדושו של עולם ברצון מחוללו, מקימו ומחדשו בכל יום בהשגחתו הנסתרה והנפלאה לתכליתו ותעודתו הסופית אשר יעדה מפי נביא קדשו בחזון אחרית הימים: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו י"א, ט). לאור זכרון זה, רואה ישראל ביום זה את שנות עולם עם כל גלגוליו ושנוייו, עולמות נהרסים ואחרים נבנים על משאותיהם, כוכבים נופלים ודועכים ואחרים מזהירים תחתיהם, ערכים משתנים ועמים וממלכות אובדים ונופלים בתהום הנשיה והאבדון ואחרים יורשים כסאותיהם עם שנוי משטריהם ודרך שלטונם. ולעומתם עומד ישראל בלב ים סוער וזועף, גולה ונודד כאשר ינוד הקנה בלב ים, מוקף להבות אש שורפות ואוכלות מנפש ועד בשר, ובכל זאת עומד הוא איתן באמונתו ותורתו בצביונו ואופיו ללא כל שינוי ותמורה ומתוך חשכת אפלתו רואה חזון נביאיו לאמר: "כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה ואתך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט ונקה לא אנקך" (ירמיהו מ"ו, כח).

יום זכרון למלכותו של עולם מלך על כל הארץ שמלכותו מלכות עולמים ומביא את האדם ואת העם במשפט על הגלוי ועל הנעלם ודן אותם בצדק ובמשפט בחסד ורחמים, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" (עובדיה א', כא). יום זכרון אלקי עולם ומלך המשפט את כל ברואיו ויצוריו לפוקדם במשפטו הנערץ בקדושה, ולזכרם לחיים או למות לשלום או לחרב לקללת עולם

או לברכה לפי מדת מעשיהם ומזימותם. "כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר ומי לא נפקד כהיום הזה?" יום זכרון האדם את עצמו להתעורר משכרונו ותודמתו ולהתנער מיאושו ודכאון רוחו, לבדוק את מעשיו לעבר ולהתוות לו קוי פעולה ישרה ונכונה מועילה לעצמו ולאחרים לעתיד.

לאור אמונה והכרה זאת, מתכנס ישראל בנעריו וזקניו ביום זכרון זה לתוך כתלי בתי הכנסת והתפלה, שהם אוצר נשמת חייו ומקום משכן שכינת קדשו, מתעטף בטליתו המצויצת בארבע כנפותיה מלבשו המיוחד של עם ישראל מעולם ועד עולם שהוא עוטף אותו אימה וחרדה; התרוממות וקדושה, ענוה ויראת שמים, תום לב וזכות מחשבה, שהן הן תכלית כל המצות כולן: "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלקיכם" (במדבר ט"ו, מא).

ביום הזכרון נושא ישראל את שופרו ומריע ותוקע מריע ומשמיע קול יללה של צעקת תמס מעצמת מכאוביו אשר חלו בו אויביו חנם בגזירות שמדות וגירושין שוד וכיוה על לא עול בכפו, מריע ותובע דין ומשפט מלפני אלקי המשפט ולפני כל ממלכות הארץ אשר נמסר בידם משפט צדק של החלשים מידי עושיהם נפש.

ביום הזכרון מריע ישראל ומתעורר מחבלי תרדמה שאחרים הרדימו אותו בשבט אפס וודון רשעתם, מתעורר לתשובה ותוקע להתאחדותו והתאזרותו בגבורה, להשמיע קול שופר גאולתו מפי אלי ישעו "וה' אלקים בשופר יתקע, והלך בסערות תימן ה' צבאות יגן עליהם" (זכריה ט', יד-טו). לקול שופר תרועה זה מתעורר ישראל באישיו ובכללו ועומד באימה וחרדה לתת דין וחשבון על פעולותיו לשעבר וכוון דרכיו לעתיד.

ב. דין וחשבון

שני מושגים אלה הם גופים מאוחדים בלתי נפרדים איש מאת רעהו.

דין על כל פעולותיו וצעדיו מעשיו ומחשבותיו, אם הם נקיים לאור התורה והמצוה מכל חטא ועון שבין אדם למקום, עושה וחמס שבין אדם לחברו, ואם הם נקיים גם מהרהורי עבירה ומזימת עון ופשע חטאת ואשמה וחשבון על כל מה שהיה צריך לעשות ושהיה יכול לעשות ולא עשה לגמרי או אפילו אם לא עשה כדבעי למעבד, במצות שהזמן גרמא שהשעה מחייבת ושחיי העם בשטח הדתי והלאומי לשלום העם ואחדות האומה דורשים ממנו להמשכת קיומו ויצירת עתיד גאולתו.

מצות עשה אלה שהן מסתעפות לענפים מרובים מאד, אין קץ למספרם ולא שיעור לפעולתם, והן נכללות במאמר קצר וכולל של: "ויראת מאלקיך אני ה'" (ויקרא י"ט, יד). ויראת מאלקיך היודע את נסתרך ומצוך לעשות כל מה שביכולתך לעשות להיטיב שתועיל לך ולביתך לעמך ולכל הנברא בצלם אלקים. וכל העדר מעשה הוא חטא כמעשה עבירה עצמו, ובנין אב כולם הוא: "ולא תעמד על דם רעך אני ה'" (שם, ט"ז).

ובאותה המדה שאדם נדון ומתודה על עבירה בפועל על מצות לא תעשה, כך הוא נדון ומתודה על בטול מצות עשה עם כל ענפיהם וענפי ענפיהם. ולא עוד אלא שבעבירה על לאו נדון בעונש בית דין ומתכפר, אבל על בטול מצות עשה דינו מסור לשמים.

דין וחשבון במובן זה אינו רק חרטה ונחמה על העבר אלא גם התוואת דרך לעתיד שלא ישוב לכסלה עוד ושלא ימנע מעשות כל מה שהתורה והמצוה המצב והשעה מטילים עליו ודורשים ממנו לעשות אפילו בהקרבת הנפש והרכוש גם יחד. כי תשובה רגעית שאין לה המשך אינה תשובה אפילו

לשעתה, ותשובה חלקית של סור מרע שאין עמה גם ועשה טוב אינה רצויה ושלמה.

דין וחשבון זה נאמר בלחש והרהורי הלב לקול תרועה שופר, מציג לפנינו בצבעים בהירים מאד את כל מעשינו הלא טובים או העדר המעשים המחוייבים, ועל ידם אנו רואים המחלות הפנימיות והאורגניות שבגופנו אנו שהן מסיתות להרע ומונעות מעשות טוב, ובמובן זה נקראת התשובה בלשון רפואה: "שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם" (ירמיהו ג', כב).

ג. שעת חרום

נתבעים אנו שנה שנה בימי הזכרון לתת דין וחשבון על מעשינו ועל העדר המעשה, גם בשנים כסדרן ובשעת שלום, ונתבעים אנו ביותר תוקף לתת דין וחשבון בזה בשעת חרום שעם ישראל נתון בה כעת.

שעה איומה ומסוכנה זאת שאנו שרוים בתוכה, היא מיוחדת במינה בכל דברי ימי גלותנו הארוכים והמרים. עם ישראל נתון למשיסה ומגורש בחרפה במדינות הוידוניות שבגולה, המון פליטים נעים ונדים בלב ימים באפס תקוה, ושערי הארץ סגורים לפניהם בקפדנות אכזרית ובארץ ישראל מתקמות על ישובנו הרענן גזרות קשות ומרות, מבישות ומחפירות! בשעה זאת שישראל צועק ממכאוביו ומשוע לעזרה לפני אלקי מרום, שומה עלינו להסיר שטן הפרוד וההתפלגות ממחננו, לשוב מעבירות שבידינו הנעשות ביד רמה ופומביות מרובה ברחובותינו בחלול שבת קדשנו וטומאת שולחננו וגופנו במאכלות אסורות ומשוקצות, שהן מפרידות בין אחים וקורעות את ישובנו לגורים וקרעים שאינם מתאחים.

ולעומת זאת, לשוב ולהשיב את בנינו ובנותינו אל בית הכנסת ובית

1 בי"ז באלול תרצ"ט פרצה מלחמת העולם השנייה. ממשלת המנדט נעלה את שערי ארץ-ישראל בפני יהודי אירוסה פליטי המלחמה.

המדרש ואל בתי תלמוד תורה שהם מקור חיי נצח ומעיינות ישע וגבורה ותריס ומגן נגד כל מזימות של פורענות וגזירות קשות ומרות.

לקול תרועת השופר נאמר איש לרעהו: עורה ישראל ושובה אל אלקיך תורתך וארצך, עורה ישראל והתאזר בגבורה ואמונה, כי גאולתך בא תבוא ולא תתמהמה.

ולקול תרועת השופר, נזכר ונפקד לפני אלקי המשפט והרחמים ויחד כולנו נכתב ונחתם בספר החיים והשלום הישועה והגאולה ונזכה לשמוע בימינו שופרו של משיח לגאולתנו הנצחית בבנין ארצנו ומקדשנו בהר ה' אשר בירושלים.

היסוד, כ"ח באלול תרצ"ט

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ד

ליום הדין

אל קהל עדת ישראל שבארץ ושבגולה שלום וברכה מציון עיר האלקים סלה.

אחים יקרים ואהובים!

השנה החולפת הוסיפה בדברי ימי גלותנו הארוכים והמרים עוד דף שחור מאד, שהוא כתוב בצפרני טרף ארסיים ואכזריים ובדם נקיים ודמעות עשוקים של עם ישראל. בשנה רבת צרות זאת, בהתרחבות שלטון העריצות והזדון שאינו יודע צדק ומשפט ולא רגשי רחמים וחנינה המחוייבים לכל אדם הנברא בצלם אלוקים, ובהתפשטות השפעתה המורעלת של חברתה ובת-בריתה, הגיעה לשיאה מדת הפורענות לעם ישראל היושב במדינותיהם ותחת חסותן. קהלות קדומות ועתיקות מישראל שגדלו כוכבי אור וזוהר בספרותנו ואנשי מדע ומעשה בעולמנו, בהיותן נאמנות בתרוף נפש והתמסרות גמורה למדינות אלה, נדונו לכליה חלילה על לא עול בכפיהן ולא חמם בידיהן. המוני ישראל לאלפיהם ורבבותיהם מעונים ביסורים קשים ואכזריים שלשומען תדמע כל עין ונמוג כל לב בבתי בלא במושעים ורוצחים, ויתרם נתונים למשסה וקלסה, שוד ובוה, גזולי משפט ועשוקי חופש אנושי משוללים מכל אמצעי פרנסה וקיום, או שהם מגורשים בתרפה ונמלטים על נפשם בעורם שעל בשרם ונודדים בלב ימים מגוי אל גוי וממלכה לממלכה באפס תקוה למצוא מנוח לכף רגלם ביבשת עולמנו.¹ ובארץ ישראל שנתנה לנחלה מפי ה' אלוקי עולם, אשר לו הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, ובארץ הקודש זו שקדשה ישראל בדמו ונפשו, ושבה ניבאו נביאי קדשנו הנצחיים לצדק ומשפט ושלוש אמת,

1 בה' באדר ב' תרצ"ח פלשה גרמניה לאוסטריה (ה"אנשלוס") וספחה אותה לשטחה. בכ"ד באדר תרצ"ט היא כבשה את צ'כיה ללא תגובה של ממש מצד מדינות המערב. בי"ז באלול תרצ"ט היא פלשה לפולין, בכך החלה מלחמת העולם השנייה. היהודים בארצות אלו סבלו מגוריות קשות ורבים נעצרו ונרצחו.

נמשכה עוד שפיכת דמי נקיים על ידי מארבי רצה,² ובה מתרקמת כתב שטנה בדמות ספר הלבן,³ להפך הבטחתה הנאמנה של ממלכת בריטניה ועמה הגדול המאושרת מכל הממלכות האדירות שבתבל⁴ ועל גבוליה בים וביבשה הופקדה שמירה קפדנית וצרת עין לכנוע פליטי מוות של עם ישראל מהכנס אל ארצם ולחיות חיי נפש ועבודת בנין בקרב אחיהם.⁵

ועולם האנושיות כולה אף הוא נתון בחרדה תחת איומיהם של כוחות הרס ותורבן עולמי הבוטחים על חילם ושואפים להשתלט בכוח ואלימות בעולמו של אלוקי השלום הדורש מכל יצוריו הטבועים בצלמו וחנונים דעה בינה והשכל להיטיב ולא להרע, ולעשות חסד ומשפט ולחיות חיי שלום ואהבה השכלה וקידמה. למראה תמונה מחרידה זאת שלא היתה כמוה לרעה, עומדת כנסת ישראל בימי הזכרון והדין לכל באי עולם ומשועת בנאקתה כלפי מעלה ואומרת: ראה ה' והביטה, למי עוללת כה, וצועקת חמס כלפי אויביה ודורשי נפשה הזוממים לכלותה ולהשמידה, לדכאה ולהחניקה, ואומרת מה עוול מצאתם בנו, ודורשת משפט וצדקה דין ורחמים מכל האנושיות כולה לאמר: למה תעמדו מנגד מול חזיון טראגי ואכזרי זה על עם ישראל שנתן תורה ואורה דעת אלקים אמת ויסודות צדקה ומשפט שלום ואהבה לכל האדם. בימי זכרון וימי הדין פונה בקובלנא מרה ודברי תחינה כלפי ממלכת בריטניה הגדולה ועמה הנאור ואומרת: למה תפרו את בריתכם אתנו הנאמנים לכם ורוצים לשמור לכם אמונים בלב ונפש, היו נאמנים בבריתכם ושליחותכם העליונה, למען תאמנו ותבורכו מפי האל

- 2 בסוף שנה תרצ"ט הסתיימו ה"מאורעות" שהחלו בכ"ז בניסן תרצ"ו, בהן רצחו, כנופיות של ערבים 630 יהודים חפים מפשע ופצעו כאלפיים. רכוש יהודי רב הושחת והועלה באש.
- 3 בכ"ח באייר תרצ"ט פרסמה ממשלת בריטניה את ה"ספר הלבן" שהגביל מאוד את מספר היהודים הרשאים לעלות לארץ-ישראל ואת מכירת קרקעות בארץ היהודים.
- 4 הכוונה ל"הצהרת בלפור", שניתנה ב"ז בחשון תרע"ח, בה הביעה ממשלת בריטניה את אהדתה לשאיפת הציונות להקים בית לאומי יהודי בארץ-ישראל. בו' באייר תר"פ, בוועידת סן-רמו, קיבלה בריטניה את המנדט על ארץ-ישראל. בכ"ו בניבן תר"פ"ב אישר "הבר הלאומים" בג'נבה מנדט זה.
- 5 ממשלת חצורת לצ"ח AK שערי ארץ-ישראל ומנעה מאוניות מעפיליהן שנמלטו מהפליחה באינדוקסון מלחגיץ לחופי הארץ. היא עשתה זאת באמצעות אוניות מלחמה ומטוסים.

הנאמן שומר הברית וחסד לאוהביו.⁶

בעמדי לפני חזיון מעציב ומחריד, מביש ומחפיר זה, מתפרצים מפי דברי נביא החורבן לאמור: "מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלם, מה אשוח לך ואנחמך בתולת בת ציון?" (איכה ב', יג). אולם בו ברגע הנני רואה מתוך ערפלי החושך וענני הערפל נצוצות אורה מבריקים ומוזהרים שהם מנתמים ומעודדים, בכל התלאות והמצוקות שעם ישראל התנסה ומתנסה, התיסר ומתיסר בהם, עומדת כנסת ישראל באחרותה ואמונתה ביחידו של עולם, צדקתה ותומתה, ישרתה וטהרתה ואומרת: ידי לא נגואלו בדם נקי וכפי לא נטמאו בעושק וחמס. אבל פני היו ויהיו תמיד לבנין והפרחה בצדק ומשפט לברכה ושלום אמת ולנדיבות לב סולידארית לישע עמה ולטובת כל האדם.⁷

רואה אני התאפקותו הנפלאה ועבודת בנינו הבלתי פוסקת והסמלית של עם ישראל בארצו שבה הגן על קיומו ויסודות שיבתו לארץ נחלת ה'.

ובראותי פליטי הגולה שאחרי נדודים קשים וארוכים בסערות ים ובתנאים מרים שאין כוח אנושי יכול לסובלם ולהתקיים בהם, ולמרות חומות ברזל החוסמות לפנייהם את הדרך, חותרים אל היבשה, שבורים ורצוצים אבל אמיצים ברוחם ואיתנים באמונתם והכרתם, כי יד ה' הביאה אותם אל ארץ נחלתם. ניצוצות אורה עמומים אלה, שהם נעלמים מן העין ונראים רק לעיני הרוח, הם הם שביבי אור להגביר אמונתנו ועבודתנו, ונותנים בפינו התפלה המסורתית לאמור: תכלה שנה וקללותיה, קללות השנה הם ענני זעם שכמה יארכו ימים, סופם לחלוף כסופה לפני רוח.

6 פעמים רבות במשך תקופת השואה האשים הרב עזריאל קשות את העמים הנאורים על שלא עשו די להצלת יהודי אירופה, ולא פתחו את שעריהן בפני הניצולים. הוא האשים גם את בריטניה על בגידתה בעם היהודי, לאחר שזו חזרה בה מהבטחתה ב"הצהרת בלפור" לסייע לו בהקמת בית לאומי בארץ-ישראל.

7 לאורך כל תקופת השואה, גם בשעות הקשות ביותר, עודד הרב עזריאל את היישוב בארץ והביע את בטחונו שהישועה והניצחון בוא יבואו. הוא קרא כל העת לאחדות היישוב על כל פלגיו.

עם ישראל היודע בעצמו את צדקתו ונאזר באמונתו, לא נרתע ולא יירתע לעולמים מפני סערות ושנאת זידונים ועריצים. ובוזכרו ימות עולם, רואה בחזון רוחו את מפלתן של ממלכות אדירות כאלה שהטילו חיתתם על פני כל, ובהגיע לשיא חסנם נפלו לבלי קום בתהום הנשיה, כדברי נביאה לאמור: "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך, משם אורידך נאם ה'" (עובדיה א', ו). ובאמונתנו זאת מתפלל ואומר: "צדיקים יראו וישמחו... ועולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". ובאמונתו זאת שומע קול ה' ממרומי שמי האומר: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך נאם ה'... ושבנו בנים לגבולם" (ירמיהו ל"א, טו-טז). ושבנו בנים לגבולם כיונים אל ארובותיהם ואין כוח שיכול לעוצרם: "עצו עצו ותפר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל" (ישעיהו ח', י).

נאזר באמונה ומלא תקוה, הנני קורא אל כל עמנו בארץ ובתפוצות הגולה לאמור: אל תירא ישראל משנאת זדים וגאונים⁶ ולא מזוימת משטינים ומנאצים, ולא תמיר את כבודך הנצחי מורשת אבות בחיי שעה מדומים וכוזבים, ואל תרפה ידיך מעבודת בנין ארץ ישראל השוממה והחרבה ובנין בית ישראל ההרוס, ואל תבהל ברוחך. אבל התאזרו בגבורה והתלכדו באמונה בצור ישראל מושיענו בעת צרה, ושובו ונשובה אל ה' אלוקינו מצוותיו ותורתו הכתובה והמסורה לטוב לנו ולבנינו עד עולם.

קדשו את שבתות ומועדי ה' בבית וברחוב ואת השולחן היהודי הכשר והטהור ונתקדש בהם. שובו ונשיבה את בנינו לבית הכנסת ובית התפילה, בתי תלמוד תורה ובתי המדרש, למען נזכה כולנו לראות בישועת ה' הנפלאה, ויאמן לעינינו ובימינו חזון נביא קדשנו לאמור: "חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים, וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו" (ישעיהו נ"ב, י).

6 גאון כאן במשמעות גאווה, ואולי נפלה טעות וצריך לומר: 'גאיונים'.

תחל שנה וברכותיה ולשנה טובה נכתב ונחתם בספר החיים והשלום והיתה
השנה הבאה עלינו לטובה שנת שלום ושקט בכל עולמנו ושנת גאולה
וישועה לעם ישראל בכל תפוצות גלותו ובארץ ישראל אמן ואמן.

הצפה, כ"ט באלול תרצ"ט

פורסם במכמני צויאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ה

שובה עד ה' אלקיך

אחים יקרים כל בית ישראל!

בלב פצוע ומוכה ושותת דם התמצית ובעינים זולגות דמעה מרה מאוד, הננו מסיימים שנה זאת, שהיא השנה השניה לקללת העולם כולו הנאבק בתרוף נפש עם כוחות החושך וההרס, ולפורענותם של ישראל שלא היתה כמוה לרעה ושמד ולא תהיה כמוה לעולמים.

למראה שואה זאת שלזכרה תאחזנו פלצות, נזכרים ומתפרצים מפינו דברי רוענו ורבנו הנצחי לאמר: "תשב אנוש עד דכא, ותאמר שובו בני אדם" (תהלים צ', ג).

כי אמנם עוד לא היתה תקופה בעולמנו של דיכאון האדם, תמהון לב וחרדת נפש כימים אלה שאש אוכלת והורסת, הורגת ומשכלת, בוקעת והולכת מרקיעי שמים, לב ימים, ויבשת הארץ, ורבבות אנשים נופלים כעמיר מאחרי הקוצר, ואין אומר השב.

וכל כך למה? לפי שאין יראת אלוקים בארץ, לפיכך אין רחמים ומשפט צדק בבני אדם עריצים. שעה איומה זאת קוראה אותנו עם ישראל ואת כל האדם באשר הוא אדם לאמר: שובו בני אדם אל ה' אלוקי עולם ויוצר האדם וליראתו ואהבת תורתו, תורת החיים והשלום.

עם ישראל! בחרדת נפש ציפינו לימים נוראים אלה שבהם נתכנס בתפילה וצעקה, לתשובה וצדקה לפני אבינו שבשמים. עורה ישראל ושובה עד ה' אלוקיך ובקשת את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. נפשפש במעשינו ונבדוק את חשבונותינו, נרחיק את השטן המפריד בין אחים ממחננו, ונסיר את הטומאה מקרבנו בכל צורותיה, ונקדש את עצמנו

ערינו ומושבותינו בקדושת ה' וקדושת תורת ישראל בשבתות ומועדי ה' בשולחננו ורחובותינו, בבית ובשדה, נתאזר באמונה וגבורה, ונשנן לעצמנו מקרא שכתוב: "כי קדוש היום לאדננו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח', י).

נבטח בה' מעוזנו ונאמין בישועתו הנפלאה כי בוא תבוא ולא תאחר. ולשנה טובה ומבורכת בשלום אמת ושלוות השקט שפע ברכה ושובע ונצחון האמת והחרות תכתבו ותחתמו כל ישראל בארצות פזורינו ובארצות קדשנו לחיים טובים ושלום אמת, מעתה ועד עולם אמן.

הצפה, כ"ט באלול תש"א

פורסם במכמני צויאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ז

יום תרועה (ב)

אלפי שנים עברו מאז קיבל עם ישראל את יום האחד לחודש השביעי ליום תרועה. באלפי שנים אלו לא פסק ישראל, בכל ארצות פזוריו ובכל המצבים הקשים והמרים שעברו עליו, מהשמיע קול תרועה זאת לעצמו ולכל העולם כולו.

ביום הדין והמשפט לכל באי עולם התכנס ישראל בבתי הכנסת, התיחד עם אלקיו ועם נפשו, הסתכל בעולמו הוא בכל פזורי גלותו, ומתוך כך גם בעולם האנושות בכללו וראה דמי נקיים מוגרים ארצה, עושק משפט ודמעות עשוקים ושוודים בתגרות שלטון האדם באדם לרע לו. למראה חזון דמים זה, שאין הפה יכול להביעו בדברים, השופר המיוחד לו תוקע ומריע בקול יללה ויבבא יוצא ממעמקי הלב ומכאובי הנפש שמגיע עד כסא הכבוד, מרעיד שמים וארץ, מבהל ומחרד גם מלאכי מרום, מעורר ומקיץ את אבות האומה וארון הנביאים ממרומי משכן מנוחתם ומאחדם לקול תרועתו. לקול מחריד זה השטן עם כל הפמליא שלו מתערבבים ונדהמים, הדין של מעלה משתתקת ונהפכת למדת הרחמים ולסניגורם של ישראל והקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא הרחמים. "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מ"ז, ו) ואומר בקול מנחם ומפיס את עמו לאמר: "זכר אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה'" (ירמיהו ל"א, יט).

יום ראש השנה הוא יום הדין והמשפט לישראל ולכל באי עולם, כולם עוברים לפני כסא המשפט העליון כבני מרון ונדונים במשפט צדק של אלקי המשפט, והוא זכרון תרועה לפקודת ישועה ורחמים לישראל, כי למרות הכל ועל אף הכל אם גם נגואלו הידים בחטא ונכתם הלב בעוון, אין זה אלא אונס של בן מלך שנשבה, ומה יעשה הבן ולא יחטא? אבל

תרועת מלך בו, קול תרועה ויבבא, לא קול ענות חלושה של יאוש אלא קול ענות גבורה של עם הדבק באלקיו ומאמין בתעודתו וגאולתו.

מתוך קול תרועה זה בוקע ועולה קול שירה למלכו ויחידו של עולם, שישראל ממליכין אותו ומיחדים שמו בעולם: "בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" (תהלים צ"ח, ו), וכמאמרה של כנסת הגדולה: כבשה אחת בין שבעים זאבים והיא קיימת? הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו, וישראל מכריזים ואומרים: "האל הגדול הגבור והנורא".

בשנה זו מקבל יום זכרון תרועה זה צורה איומה ונוראה, צורה מבהילה ומכוערה, חשוכה ואכזרית. למספר שנות גלות וסבל, נדודים ועוניים, שמדות וחרופין שמונה לו עם ישראל, נוסף עוד מספר שנות קללה של המלחמה הארורה ומשכלת, שבראש וראשונה פגעה במדינת פולין ובעם ישראל הנחתים בה שהם רוב בנינה של היהדות.

קהלות ישראל במדינה זאת היו מקום אכסניה של תורה, לאור התורה של רבניה וגדוליה נאורים כל בית ישראל, ומקום גדולה של היהדות, ובימים אלה עלה עליה הכורתי, הריס בלא חמלה ושרף את משכנות יעקב, הגלה את לומדיה ממוקום רבצם והנשארים בה חיים חיי צער וחרפה. זאת היתה השלהבת הראשונה שנשלחה בנאות יעקב, ומאז הלכה והתפשטה בכל משכנות ישראל והגיעה גם עד עיר ואם בישראל קהלת סאלוניקי הקדומה מאד, אשר קדשה שם שמים ושם ישראל ונתנה תורה ואורה לישראל כולו!

ממלכת ורון זאת שלחה את חציה בשנה זאת גם בקהלת ישראל הקדומה מאז הבית הראשון במדינת בבל; ביום חג מתן תורתנו הקדושה ערכו

1 ב"ג בניסן תש"א כבש הצבא הגרמני את סלונקי. מכ"א בשבט תש"ב נשלחו רוב יהודי העיר למתנה ההשמדה אושוויץ.

שליחי השטן טבח ושוד ביהודיה². ולבסוף מלכות רשעה פרשה את רשתה גם במדינות רוסיה והביאה בחרמה ערים ומדינות המאוכלסות רוב ישראל³, ועוד ידה נטויה להרע, ולהשחית ולחבל וזוממת להשמיד את ישראל מתחת השמש.

למראה זוועה זה שעוד לא היה כמוה בעולמנו, מתפרצת התרועה בקול יבנה מחללו של שופר ישראל, שתמציתה הוא: "הכלה אתה עושה את שארית עמך ישראל" (על פי יחזקאל י"א, ג).

השנה מתגבר עוד יותר קול תרועה זה כאשר אנו מתכנסים לתוך פנימיותנו ומסתכלים בנו בעצמנו, מוסר ה' זה שאנו רואים אותו בכל תקפו אינו אלא קול ה' הקורא ואומר: למה תמותו בית ישראל, שובו אלי וחיו!

יד ה' הנפלאה נתגלתה לעינינו ברחמים גדולים בארץ ישראל, ולולא ה' שהיה לנו אזי האויבים בלענו⁴ וככל זאת עדיין לא שכנו מתעיתנו, מה גדול הכאב ומה גדולה הבושה למראה הפרצות ההולכות ומתרבות והשאננות השוררת בתוכנו, כאילו דמי אחינו, ענויים וחרפתם, סבלם ומכאוביהם אינו נוגע לנו. אין זאת אלא, חלילה וחלילה נתקיימו אותם הדברים שנאמרו לפני החורבן וגרמו לחורבן האומה והארץ: "אבדה האמונה ונכרתה מפייהם" (ירמיהו ז', כ"ח). נתק הקשר הבריא והחי שאיחד אותנו

2 בד' בניסן תש"א התקיימה בעירק הפיכה, הוקמה ממשלה חדשה פרו-נאצית. בחג השבועות עשו הערבים פוגרום ביהודי בגדד, המוכר בשם "פרהוד", 179 יהודים נהרגו בו ונגרם נזק קשה לרכוש יהודי העיר.

3 גרמניה פלשה לברית המועצות בכ"ז בסיון תש"א (במבצע "ברברוסה"), בכך היא הפרה את הסכם השלום שנחתם ביניהן ב"ג כאלול תרצ"ט.

4 באביב שנה זו, היישוב היהודי בארץ-ישראל היה נתון בסכנה גדולה בשל החשש מפני פלישת צבא גרמניה ובנות בריתה לארץ מדרום ומצפון. ב"א בשבט תש"א נשלח כוח שריון גרמני גדול ללוב ("הקורפוס האפריקני"), בכ"ג בסיון הוא נעצר בגבול מצרים ע"י הצבא הבריטי הנסוג. בט' בניסן פלשו כוחות גרמניה ליוגוסלביה וליוון, וככ"ג באייר נחתו צנחנים גרמניים באי כרתים וכבשו אותו. בד' בניסן קמה בעירק ממשלה חדשה פרו-נאצית, בד' בסיון כבש הצבא הבריטי את בגדד. ב"ג בסיון פלשו צבאות בריטניה וכנות בריתה, מצפון הארץ, ללבנון וסוריה, כדי לסלק משם את צבא צרפת הוישאית הפרו-נאצית, הוא נכנע ב"ט בתמוז. בכ"ז בסיון פתחה גרמניה במתקפה גדולה מול בריה"מ, בכך הוקל הלחץ הגרמני מעל המזרח התיכון.

כולנו ונתן בנו הרגשת חיים של עם חי שמזדעזע על כל כאב בכל אחד מאבריו.

בהעלותינו במחשבה שבר פנימי זה בגוף האומה, אנו אומרים בימי הדין הבאים ברעדה המזעזעת את כל רמ"ח אברינו ושס"ה גידינו: שובו ונשובה אל תורתנו ועמנו וערי אלקינו. ובעלות קול תרועת השופר שהוא קול מעורר נאמר בבושת פנים: בושנו ונכלמנו ממעשינו, יסרתנו ה' ונוסר, השיבנו ונשובה אליך.

קול תרועת שופר לא רק לישראל הוא מכוון. באותה שעה שישראל מתפלל לעצמו, הוא מקדים ומתפלל על שלום העולם כולו ומלכות ה' בעולמו: "וייראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם... וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

עם ישראל שלא פסקה תפלה זאת מפיו, באמונה כנה ואיתנה מוסיף היום לשנן אותה בְּיָמֵינוּ, וכמיהה נפשית, שהגיעה השעה להתגשמות משאת נפשה של היהדות וחזון נביאיה לאחרית הימים, לשלום העולם. ובאמונתנו זאת מתחזקת תקוותנו לגאולת ישראל מידי נוגשיו ומעניו בכל מקום שהם ושיבתנו לארץ נחלת אבותינו.

עטופי חרדה ויראה אזורי אמונה ומלאי תקוה נגש לימי תגיננו שהם ימי דין ומשפט, ונאמר איש לרעהו שובו ונשובה אל אלקינו ותורתנו, אל בתי הכנסת ובתי המדרש מקומות שמגדלין בהם תורה ותפלה לנו ולבנינו ולבנותינו שובו ונשובה אל קדושת השבתות ומועדי ה' בקדושתם המלאה וקדושת החיים בבית ובשדה. שובו ונשובה אל אחדותנו שהיא קשורה ואחווה באחדות ה' אלקי ישראל ואלקי המשפט הנקדש בצדקה. ולשנה טובה ומבורכת נכתב כולנו היושבים בארצות קדשנו וכל בית ישראל

כולו בספר החיים והשלום, ובספר גאולה וישועה לישראל בארצות פזוריו
ובארץ קדשו, ושבנו בנים לגבולם

היסוד, ערב ראש השנה תש"ב
פורסם במכמני עויאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ח

יום תרועה יהיה לכם¹ (ג)

מקובל הוא דבר זה ליחיד ולעם לקבוע את יום המולדת, זאת אומרת יום הראשון להופעה האישית או הלאומית בעולמנו זה ליום חג ראש השנה. חג זה מסתמל כמסבת מרעים, להודות על העבר ולשאוב כחות חדשים ורעננים לעבודת העתיד.

אבל עם ישראל קבע לו בפרשת חגי ומועדי השנה, יום ראש השנה מיוחד, שאינו מתיחס אל מאורע זה של התחלת הויתו, אלא מסמל את יום בריאת העולם כולו בששת ימי בראשית.

כי האדם והעולם לפי השקפתה של היהדות אינם עולמות נבדלים, אבל הם מלוכדים ומאוחדים זה בזה, העולם הגדול בסיבובו המהיר והתכוף שהוא מהווה הזמנים ותקופות השנה, הוא המסכת שבו נארגים ומתקמים סדרי עולם ותמורותיו, והאדם בצורתו האינדיבידואלית ובקבוצו הלאומי הוא יונק ושואב כחות הקיום והפעולה וחוזר ונעשה היד הרוקמת ופועלת בשטח וזמן קיומו את מסתורי השגחתו של יוצר העולם מקימו ומנהלו, לחפצו הטמיר והנעלם ובדרכיו הנסתרים והנפלאים.

האדם ביחידו ובקבוציו הוא נזר הבריאה לפי שהוא המחשבה התכליתית בבריאת העולם והוא נשמת החיים ועורק התנועה של כל העולם כלו.

מנקודת השקפה זו היהדות מכריזה ואומרת בשביל ישראל ובשביל תורת ישראל נברא העולם ובזכותם מתקיים העולם: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיו" (ירמיה ל"ג, כה). ברית כרותה בין הקב"ה ועולמו, ברית יומם ולילה: "עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו" (בראשית ח', כב). ברית כרותה בין האלקים

1 מאמר זה דומה למאמר יום תרועה בעמוד 104 עם שינויים.

וכל יצוריו בין אלקים ובין כל נפש חיה (שם ט', יב).

וברית עולם אשר לא תופר ולא תכרת כרותה בין אלקי עולם וישראל עמו, אלקי עולם ותורתו לבחיריו. ברית משולשת זו של אלקים וישראל ואוריתא, היא החוט המשולש החורו ומאחד את כל ההויה העולמית ברבבות צורותיה וגוניה לחטיבה אחת שאין בהם הפרדה והפסק.

מנקודת השקפה עולמית זו קבע ישראל את יום ראש השנה שלו באותו היום שנברא העולם, "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון כי תק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב".

קביעות זמן של יום ראש השנה ליום בריאת העולם, קובעת צורתו של חג זה, כי יום ראש השנה זה אינו יום של שמחה ומסבת רעים גרידא ואינו גם יום קביעת תכנית עבודה מצומצמת להם, אבל הוא יום דין וחשבון כללי לכל אדם בצורתו האינדיבידואלית ולכל העולמים כולם, שכולם נקראים לפני בורא העולם ויוצר האדם ועוברים לפניו כבני מרון ביחידיהם והמונם, ונותנים לפניו דין וחשבון על פעולותיהם ועלילותיהם ברקע הזמן שנתן לרשותם, וכחות הטבע וההויה שנמסרו לשלטונם. האדם והעולם כשותפים בעבודת גומלין לקיומם הם לפי תפצו הנעלם של יוצר בראשית, עומדים לדין, נתבעים על כל מעשה פשיעה והזנחה, גולה ועושק ונפרעים על פעולותיהם לפי מדת החטא; ונוטלים שכר על פעולותיהם הטובות לעצמם ולאחרים לקיומו ולדמותו של העולם כולו, ועולם הקב"ה שהוא עולם שכולו טוב וכולו שלום כולו אהבה וכולו נעימות.

מכאן זה קוראת תורת ישראל את יום חג זה "יום תרועה", "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט, א). ביום זה לוקח ישראל את שופרו העתיק יומין, שופר זה שהוא מסמל הכרותו הראשונה של ההקרבה העצמית המוחלטת של האדם לצו האלקים ושהיא מסתמלת במעשה עקדת יצחק.

הקרבה רצונית שהיא מתגברת על כל רגשי אהבת אב ואהבת החיים בעצם ימי תסיסתם. ועובדא זו מיצגת תמונה נפלאה של אב ובן, אב זקן מקריב את בנו יחידו בן זקונים שלו ושאליו נשא נפשו כל ימיו, ובן מלא כח נעורים נשמע באהבה למצות אביו שהיא מצות אלקיו ופושט צוארו למיתה.

וקול אלקים ממרומי עונה ואומר: "אל תשלח ירך אל הנער... כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" (בראשית כ"ב, יב), אבל קח את האיל והעלהו לעולה, וקרניו עשה אותם לשופר נצחי אשר דרך בו יכריזו בניך לעולמים קול תרועת מלכות למלכו של עולם והקרבת האדם את נפשו האוהבת ונשמת חייו לרצון האלקים ומצותו, מתוך הכרה נאמנה ואיתנה כי מצותו ורצונו היא הטוביות המוחלטת של השגחה שלמענה אנו עמלים ובזכותה הננו חיים. בקול תרועת שופר מחריד ומעורר זה, מתעורר האיש והעם הישראלי, מנער את עצמו בקפיצה עזה ואמיצה, מנתק את עצמו מזרועות התרדמה האופפות אותו ומרדימות את נפשו. מתנער מגבולותיו הצרים והמצומצמים ומתרומם אל גבהי שמים בתפלה וצעקה בקול יללה, לא יללת יאוש שגוררה עצבון ודכאון רפיון ידיים וכשלון ברכים, אבל יללה של חרטה ויודי שפתים האומר בושתי ונכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי, בושתי ונכלמתי כי הלכתי אחרי אורות מתעים ודמיונות כוזבים, בושתי ונכלמתי כי נרדמתי בזרועות אהבה כוזבת של מאויי לב אגואיסטיים ונפתולי שוא של נצול החלשים ממני. מתוך הכרת בושה זו, בא לידי התרוממות הנפש ומאחד את עצמו אל הכלל כולו שאתו עומד הוא לדין להשיב מה **ציון ועשה** בעולמו ובזמנו, וקול ממרומים קורא ואומר לו: "דרשו ה' במצאו קראוהו בהיותו קרוב, יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי וישב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלות, כי לא מחשבתי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה' כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבותיכם" (ישעיה נ"ה, ו-ח).

הרהורי וידי וחרטה אלה שהם מעוררים רגשות כסופים עילאים לדרוש את ה' הנשגב והנעלה בהיותו מצוי בקרבנו תמיד, להתקרב אליו להדמות אל דרכיו ומדותיו הטובות והרחמניות, הם הם הרהורי התשובה שמתעוררים לקול תרועת השופר, קול תרועת מנחם ומאמץ, מגביר ומלהיב, הקורא ואומר שובה ישראל, שובה אל ה' אלקיך, שובה אל תורתך ואל עמך, שובה אל ארצך ונחלת אבותיך להשיב לך את זהר עתידיך.

אמנם בשעה זו רואה ישראל את עולמו הקודר בכל רחבי הארץ, רואה הוא וצועק חמס על כל העושק והעוול אשר מתרקם כנגדו מכל סביבותיו, רואה את העבר הקרוב והרחוק בכל צלליו החשוכים והאיומים, ובקול שופרו משמיע קול שבר קורע לב ובוקע שחקים, רואה הוא ממרחקים שערי ברזל ובריחי נחושת החוסמים לפניו את הדרך לשוב אל ארצו ואל עמו ולהשיב את שכינת הקדש אל מקדשיו, אבל ברגע זה עצמו רואה את האור הגנוז מבין הצללים המעורפלים ואת היד הגואלת הנסתרה בחביון הבריאה העולמית וכל תנועותיה, ומתוך אמונה איתנה ותקוה מוצקה חוזר ומשמיע קול תרועה עזה ואדירה, לתקן עולם במלכות שדי "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מ"ז, ו).

ביום תרועה זה מתכנס כל ישראל ברוחו, נושא עיניו אל ארצות קדשו ומתפלל על גאולתו שהיא גאולת האנושיות כולה "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ...ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". זהו סדר היום של ראש השנה. היהודי שהוא מתחיל בחגיגת יום תרועה ומסתיים בתרועת יום הכפורים בשעת הנעילה לקריאת דרור ותרות לעבדי עולם. בשנה זו יותר מבכל השנים ניגש ישראל אל סדר היום הנפלא של תג זה ובעלות קול השופר הננו מתעוררים כולנו כמתרדמה טראגית הנסוכה על עינינו, והננו רואים בחרדה כי אמנם סרנו מן הדרך והרחקנו ללכת כל כך למה לפי שהונחנו את מקור החיים שלנו, אלה בתי כנסיות ובתי מדרשות, בתי תלמוד ותנוך לבנינו ובנותינו, ועל ידי

כך שללנו מאתנו ומבנינו את לשד החיים היהדותיים שקיים אותנו כל הזמן, ונתן לנו חיי קדושה וטהרה נעימות וגבורה לכל ההולכים בדרכיה ומחזיקים בתורתה. יהי קול תרועת השופר בימי ראש השנה הבאים עלינו לטובה, קול מעורר ומאחד לפקוח עינינו העוורות להאיר את נפשנו ולבנו באור קדוש ישראל וגואלו, ולהשיב את נפשנו העיפה והריקה אל חיי הנצח של היהדות השלמה שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, שובה ישראל, שובו ונשובה אל בתי כנסיות ובתי מדרש ובתי תלמוד תורה לנו ולבנינו, שובו ונשובה ונשוב אל בתינו ומשפחתנו קדושת החיים היהדותיים במובנם המלא והמקיף, שובו ונשובה אל ערי אלקינו, למען נזכה לשמוע בימינו ולעינינו קול שופר הגאולה כיעוד ה' מפי נביאיו לאמר: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם" (ישעיהו כ"ז, יג).

גליון "בתרועה", ערב ראש השנה תש"ב

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר ט

על סף השנה החדשה

אחים יקרים כל בית ישראל!

בלב שבור ורצוץ על צרת אחינו ואחיותינו הנתונים לחרפה ונאצה, עבודת פרך ומתנק נפש בארצות גרודם ושבים, ובחרדת לב ונפש לעתיד יישובנו בארץ, הנני מקדם בתפילה וזעקה את ימי הדין והתשובה הבאים עלינו לטובה לאמור: תכלה שנה וקללותיה האיומות ומחרידות לעם ישראל ולכל העולם כולו, ותכלה אתה ממשלת הזדון והעריצות וקללת המלחמה ומוראותיה והרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ.

אולם אחים יקרים, תנאי מוקדם והכרחי לכל תפילה היא התשובה, ובימים אלה שהם ימי דין ותשובה עורו ונתעורר כל בית ישראל לחפש דרכינו ולשפר מעשינו בבית וברחוב, בעיר ובכפר, בחיי הבית, החברה והציבור ונשוב אל תורת ה' לשמור ולעשות את כל מצוותיו הכתובות והמסורות אנו ובנינו אחרינו עד עולם.

ובנסופי תשובה וחרדת קודש, נשוב אל בתי הכנסת והתפילה, אוצרות הקודש לנשמת האומה ושערים פתוחים לתחינה, ונשיב אליהם את בנינו ומתוך תשובה וטהרת הלב והמחשבה, שהיא מאחדת את כולנו לחטיבה מוצקה ואיתנה ומקדשת אותנו בקדושת קדוש ישראל וגואלו. נרימה קולנו בלב אחד ופה אחד בתפילה וזעקה היוצאת ממעמקי הלב ומגעת עד כסא הכבוד לפני שופט כל הארץ ונקדש בצדקה לאמור: תחל שנה וברכותיה, ברכת שלום אמת בעולם כולו ושלום השקט ובטחה לעם ישראל בארצות פזוריו ושנת שלום והצלחה ליישובנו בארץ ישראל ולכל תושביה בתנובת האדמה ובכל מעשה ידינו.

הנני מסיים בברכה לכל קהל עם ה' לאמור: לשנה טובה ומבורכת תכתבו

ותחתמו הבנים והאבות כל בית ישראל בספר החיים והשלום.

ברכתי מיוחדת לכל גבורינו החיילים שבארץ ישראל ובכל שדות המלחמה בים וביבשה ובמרומי האויר, לשנה טובה תכתבו ותחתמו אחינו ואחיותנו החלוצות. בטחו בה' והאמינו בישועתו. תהיה לכם שנה זאת בהתחדשותה שנת נצחון מזהיר ומהיר, ויהי ה' עמכם בכל אשר תלכו לשמרכם מכל פגעי אויב ואסונות דרכים ומהרה תשובו אל בתיכם בריאים ושלימים ועטורי נצחון ותהילה. תחל שנה וברכותיה, ועם התחלתה תחל שנת שלום אמת בעולמנו וגאולת נצח לעמנו ושבנו בנים לגבולם ושמחת עולם על ראשם אמן ואמן.

והנני עבד ה' ועמו בארצות קדשו ובצפיה לגאולת ישראל ובנין אריאל.

הצפה, כ"ט באלול תש"ב

פורסם במכמני עזאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר י

שנת הישועה

בסיום שנתנו זאת התש"ב ליצירה מסתיימות שלש שנות עמל ותלאה, אשר הביאו לעולמנו ולעמנו המנוסה בייסורים המלחמה הארורה וכל הכרוך בעקבותיה שאנו מתאבקים בה בשארית כחנו. האויב ממשיך לתקוף ולהשחית במזימת רשע לשם השתלטות ושעבוד האדם, עמים ומדינות, תורתם וגזעם, והצד המתגונן נלחם לחופש האדם ושלום העולם, במדת הצדק והשויון וחרות הדעות והאמונות, ולהתקדמות כל היקום בדרך ההשכלה והכנין.

שלש שנות עמל אלה, היו לעם ישראל ביחוד תקופת חרדה ומוראים, תקוה וציפיה לבאות. בפרט בראותנו את חרבנו הגמור של כמה מקהלות אחינו, בשטחי הכבוש של הצורך, באותן המדינות שעברו לרשותו, ומהלומות ידיו הכבדות נחתה בראש וראשונה על עם ישראל, בכונה לכלותו ולהשמידו מעל פני האדמה, ע"י מיתות משונות וענויים קשים ומהם ע"י יסורי גוף ונפש חרפה וקלון, עבודת פרך ומקל חובלים.

לכן גדולה חרדתנו ועצומה קנאתנו, עקב ירידת האדם למדה כה גרועה וגדושה של אכזריות ורשע, כסל והתעללות שאין בתולדות עמנו, וקורות האנושיות בכלל לרעה ולזועה, חרדה וקנאה מזעזעות את נפשנו מרעידות את גופנו, ומסמרות את שערותינו. אך אלה לא דכאו את רוחנו ולא הזיזו אותנו במאומה מתקותנו ואמונתנו באלקי המשפט והצדק, אשר לו העוז והגבורה, המלכות והשלטון, שהוא יכניע וישבר גאות עריצים וזדים, יריב ריב עשוקים וינקום דמי נקיים שנשפך כמים. התקוה והאמונה כי קרוב יום אידם של צוררי עמנו באשר הם, מעודדות אותנו, ובימי הסליחות האלה נעמוד בתפלה כי עד מהרה ישתחרר העולם כלו מסבלו ומכבליו. לצערנו הרב, גם בשנה זו הננו חוזרים על דברי נביא החרבן בשעתו: "עבר קציר

כלה קיץ, ואנחנו לוא נושענו" (ירמיהו ח', כ), ולא עוד אלא ששלהבת ההרס הולכת ומתלקחת ביתר תוקף, מתגברת ומתרחבת ועם התפשטותה האיזמה מוסיפות להכנס עוד קהלות ישראל תחת שבט הנוגש וחרב אוכלת ומשכלת של אויבינו ומנדינו.

בעת ובעונה אחת, מתחזקת בנו ההכרה ומפעמת בלבנו ההרגשה שבמערכה של המלחמה לחרות האדם ושלום העולם מתייצב גם עמנו במלא כחו, ברוחו ובמאמציו, ויש המצטיינים ביזמתם, בגבורתם ובתבונתם התעשיתית, בסיועם להגברת החרושת וכל הדרוש להצלחה ולנצחון, יצירות שהן הכרת השעה. עובדות אלה מאמצות אותנו ונוטעות בלבנו תקוה לישועה קרובה ומהירה, שאף אם תתמהמה נחכה לבואה בבטחון, אנו רואים אותה בעיני רוחנו ומקשיבים את פעמיה המתקרבים.

עם כניסתה של ממשלת ארצות הברית לקרב¹, ובהצטרפה בכחותיה הפעילים אל המערכה שבתוכם נמצאים חלוצי גבורינו, גדלו התקוה והסכויים לבוא השלום שאליו עינינו נשואות, לגאולת עם ישראל בארצות פוזריו ולבנין ביתנו הלאומי בארצנו הקדושה. אנו מלויים את גבורינו אל חיותות המלחמה בלב שקט, ובתפלה עמוקה לנצחונם והנצלם מכל אסון, ובטחוננו רב כי בכל מקום בואם בים ביבשה ובמרומי האויר יעמדו על רום תפקידם שהוטל עליהם, בשעת הרת עולם זו, וברכתנו מובעת, כי במהרה ישובו כשדגל הנצחון בידם ושירה הגאולה בפיהם.

כבוד ותפארת לגבורי ישראל הקדושים, אשר חרפו נפשם למות, פשטו צוארם לחרב הנוקמת כשהקריאה "שמע ישראל" על שפתותיהם הרועדות. הם קוו והאמינו כי מפלת אויבם המשותף מוכרחה לכא, וישראל קום יקום לנצח, וילך בדרכו הסלולה להגשמת יעודי הנביאים לשלום העולם דברי גשיאי האמת והצדק, העומדים וקימים לעד.

1 ארה"ב הצטרפה למלחמה כנגד יפן לאחר מתקפת פתע אווירית יפנית על בסיס הצי האמריקאי בפרל הרבור. לאחר מכן היא הצטרפה למלחמה באירופה לצד בנות הברית.

בהגיע ימי הדין שהם ימי תשובה ותפלה, הנני קורא לאחינו בכל מקום שהם, שובו אל קדוש ישראל ותורתו ואל עמנו וארצו. התאזרו בגבורה ואמונה צרופה בשעות מבחן ונסיון אל בפרט באותם המקומות שיד האויב לא הגיע עדיהם. הקבצו בית ישראל אבות ובנים, אמהות ובנות נער וזקן, תחת כנפות שכינת עוזנו שבבתי הכנסיות ובתי מדרשות וצעקו אל ה' אלקי המשפט והרחמים בלב נשבר ונדכה אך חדור אמונה בכחו יתברך, כי קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת.

ובשנה זו יותר מכל הדורות והזמנים הרימו קולכם בתפלה אל צור ישענו, המגן בעדנו והעתיד לפרוש סוכת שלומו עלינו במהרה: "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך... וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כלם אגודה אתה לעשות רצונך בלבב שלם". יהי רצון לפני כסא כבודך, ש"עולתה תקפוץ פיה וכל הרשעה כלה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". ובעלות קול השופר התעוררו נא בתשובה שלמה, וקוו ליום ה' שבו שמש הגאולה תזרח בארצנו ובעולם כלו ואמרו איש אל אחיו בתרועות גיל: חזקו ונתחזק בעד עמנו וערי אלקינו. בסיום דברי, הנני נושא את לבי ועיני אל ה' השוכן בציון וירושלים עיר קדשנו, בתפלה ובברכה: לשנה טובה תכתבו ותחתמו, לחיים טובים וארוכים, אבות ובנים, שנת אושר והצלחה, והיתה שנה תש"ג הבאה לקראתנו שנת שלום לעולם כלו, ושנת גאולה וישועה לכל בית ישראל בתפוצותיו אמן כן יהי רצון.

ערב ראש השנה תש"ג

ארכיון ועד עדת הספרדים, ארכיון עיריית ירושלים 19/178
פורסם במכמני עויאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יא

הריעו לפני המלך ה'!

נוראה ואיומה היא לנו תרועת יללה של השנה הזאת, כאשר בה נגדשה סאת הפורענות וגזירת השמד לקהילות ישראל שתחת שלטון והשפעת אויבינו ומנדינו העמלקים שכילו חמתם ברבבות אלפי ישראל בחמת רצח והמיית השמד.

ביום זכרון תרועה זה נזכרים ועומדים לפנינו כמו חיים אלפי רבבות ישראל שנהרגו ונרצחו, נקברו ונשרפו¹ ושאריתם נתונים לעבודות פרך וצפויים לחרב אוכלת, ובה בשעה עומדת לפנינו דמותם של קדושי עליון אלה, אנשים ונשים, זקנים ונערים, שמתו בקדושה וטהרה וקידשו שם שמים ושם ישראל בגבורתם ותומתם, צניעותם וקדושתם.

בקול תרועת שופר נריע לפני המלך ה' מלך המשפט והדין לתבוע עלבונם של רבבות אלפי ישראל ונקמת דמם ועינוייהם מידי הורגיהם ומעניהם נפש.

נזכיר נשמותיהם בקדושה ותפילה לעליית נשמתם והזכרת זכותם לכפרתם וישועתם של שאר יעקב ופליטת ישראל שבכל פזורי הגולה ובארצות הקודש.

ובקול תרועת שופר נריע לפני המלך ה' בהודאה ותפלה על פליטתנו הנפלאה ממוימת הרשע והודון של אויבינו אשר זממו ודמו להשחית את נחלתנו ולכלות את ישובנו, ובחסד ה' עלינו הפר עצתם וקילקל תכניתם והנם היום בתכוסתם המדרונית שתפילים לשאול עולם שלא יוסיפו לקום עוד לעולמים?²

1 רק כ"ד בכסלו תש"ג אישרה הסוכנות היהודית את הידיעות, שיהודי אירופה נשרפים בתאי גזים.

2 בקץ תש"ב היה היישוב היהודי בארץ פעם נוספת בסכנה גדולה מפני פלישת צבא גרמניה,

ולקול תרועת שופר נתעורר בתשובה לתדול מעושק ידינו וחילוניות חיינו. נשוב אל קדושת החיים וקדושת התורה, בחדרי חדרינו ועל שולחנו, ברכת השבת ומועדי ה' שהם מקור הברכה, אל חובותינו ודרכי חיינו ואל קדושת חיי הנצח לעמנו בית ישראל.

שובו ונשובה, הריעו ונריע לפני המלך ה' צבאות ונקדש עצמנו ובתינו, רחובותינו וכפרינו בקדושת שופט כל הארץ קדוש ישראל ומושיעו בעת צרה.

ויחד כולנו אבות ובנים נתכנס בבתי הכנסת לתפילה, תשובה וצדקה. וה' ממרומיו יפקדנו בישועה ורחמים ויזכר לחיים טובים וארוכים את כל בית ישראל בארץ ובגולה ואת חלוצינו גבורי החיל במחנות הצבא ובשדה המערכה.

זכרנו לטובה ולברכה ה' אלוקינו וכתוב וחתום בספר החיים והשלום את כל בית ישראל יושבי ארצות הקודש וחדש עלינו ועל כל עמך בית ישראל שנת נחמה מאבלנו ונקמה לאויבינו. ברך את ארצנו ואת תבואתה בשפע ברכה ושלום אמת. יחד לבנו בתורתך והנחנו בעצתך ובדרכיך הטובים לטוב לנו כל הימים.

ותהי שנה זאת הבאה עלינו לטובה תחלה וראש לגאולת ישראל ובנין ארץ ישראל בנין עדי עד אמן ואמן.

הצפה, כ"ח באלול תש"ג

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יב

בפיקודו של הגנרל ארוין רומל, שהגיע עד 100 ק"מ מערבית לאלכסנדריה. מ"ב-כ"ב
 בחשון תש"ג, בקרב אל-עלמין, גבר צבא בריטניה, בפיקודו של הגנרל ברנרד מונטגומרי,
 על הצבא הגרמני, שהחל בנסיגה מערבה. בכך ניצלה ארץ-ישראל.

ה' בקול שופר

ראש השנה הישראלי אינו קשור עם מאורעות דתיים ולאומיים, כמו יום הולדת משה, רבן של כל ישראל לדורו ולדורות עולם, ולא עם יציאת מצרים ומעמד הר סיני, שבהם היינו לעם בעל תעודה לאומית ואוניברסאלית, שבזכותה התקיימנו ונתקיים, כימי השמים על הארץ.

מאורעות אלה ודומיהם, אף על פי שהם חשובים לאין ערוך ונצחיים לאין סוף, אינם קובעים את יום ראש השנה הישראלי, שהוא יום תשובה ויום עמידה לדין לפני כסא המשפט.

אבל ראש השנה הישראלי קשור עם מעשה בראשית ועם יצירת האדם בצלם אלקים, לעבוד את האדמה ולשמרה.

לכן השכילו קדמונינו לקרוא את יום ראש השנה בשם יום הזכרון, ואמרו: "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון".

זכרון זה פירושו הכרת האדם ביחידו ובכללו את חובתו היסודית, שלמענה הוא נוצר ובזכותה הוא חי לקיים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, או להענש על חורבנו של עולם על ידי מעשיו ועלילותיו הלא טובות נגד המקום ונגד הבריות כולם.

ביום זכרון זה מתיחד האדם והעם כולו עם יוצר האדם ויוצר העולם, בקול שופר משותף, שופר טמיר ונעלם שאין העין שולטת בו ולא האוזן שומעת אותו. אבל הנשמה הפנימית שבאדם, נר אלקים נשמת אדם, שומעת קול שופר זה, שהוא מעורר ומחריד וקורא אותו לדין ומשפט לפני מלך המשפט, יוצר העולם ויוצר האדם בצלמו ותבונתו.

ולקול שופר טמיר ונעלם זה מתעורר האדם מתרדמתו ושכרונו, רואה את אפסותו בדרכי תאוותו וחמדתו, ושב אל תעודתו והתחלתו שהיא נעוצה בסופו, להיות טוב ולעשות טוב וללכת בדרכיו של אלקי עולם ויוצר האדם, ולשמור באהבה ומסירות את תורת החיים אשר נתן ה' לעמו בחירו לטוב לו כל הימים.

זו היא תרועת מלכות של שופר ראש השנה, שפירושה הוא התאחדות היחיד והעם עם מלכו של עולם ושופטו שהוא רב ריב עשוקים ומושיע דלים מידי עושקיהם נפש. אולם עוד פירוש אחר יש לתרועה זאת, זעקת שבר מחרידה ומועזעת בשאגתה נגד ירידתה האיומה של האנושיות בכללה, שהיא נובעת מתוך כפירה או הזנחת יראת אלקים שהיא יסוד כל חטאת ועון וממנה נמשכת הקללה הנוראה של שלטון האדם באדם לרע לו שגוררת אחריה מלחמות דמים, הרס וחורבן בין איש לאיש ובין עם לעם, מדינה ומדינה, לרע להם לנוצחים ולמנוצחים; כי הנוצחים היום הם המנוצחים למחר, ומה שבונים היום הם הורסים למחר, "על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון" (אבות פ"ב, מ"ו).

תרועת שבר זאת משמיע אותה ישראל ביום ראש השנה שהוא יום הדין לכל באי עולם. לפי שהוא לקח ולוקח גם היום חלק גדול מכל העמים, בהיותו שה פזורה ישראל שהוא בזו למלחמת דמים ושונא תכלית שנאה שלטון הרשע והעבדות בכח החרב ואש אוכלה. לכן הוא עם לבדד ישכון ולכן הוא נטרף באכזריות מכל חיה טורפת שבאדם.

לולא ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, אזי חיים בלעונו, אזי עברו על נפשנו המים הזידונים. וישראל אינו נושע אלא בתפלתו ושופרו, שממנו נשמע קול ה' לאויביו בתרועת מלחמה וקול ה' לאוהביו בתוכחה ונחמה לאוהביו ושומרי תורתו ומצותיו.

למראה מלחמה זאת בכל מוראותיה ולמראה השוד והשבר שפגעו בקהילותינו ובאלפי רבבות ישראל, ולאחרונה גם בקהלת הונגריה שהיא צפויה לכליה חלילה, גדולה ומרה היא תרועת שבר של שופר ראש השנה הזה שהיא בוקעת ועולה עד כסא הכבוד ואומרת: ראה ה' והביטה למי עוללת כה, ואם אמנם אנחנו ככני אדם הנתונים בגולה הדוויה פשענו ומרינו מתוך דיכאון והשפעת הנכר או מתוך דמיון מוטעה למצוא מנוח לכף רגלינו בארצות הגלות, אתה ה' רחום וחנון מלך מוחל וסולח, לא סלחת ולא תסלח? אל נא ה' סלח נא, חדל נא, מי יקום יעקב, כי קטן הוא, ומה תעשה לשמך הגדול? תרועת שבר זאת קורא את כל העמים ומעמידם לדין לפני כסא מלך המשפט, "כי לא לפניו חנף יבוא" (איוב י"ג, טז), ואומרת: עד מתי הנכם מתרישים ושותקים או מדברים חלקות ונחמות שוא? השכילו ותבינו, כי ידיכם דמים מלאו מדמו של ישראל שאתם הרסתם ושחתם אותו בגזרותיכם או שתיקתכם והרגתם אותו ישר או בעקיפין במיתות משונות ויסורי חרופים וענויים, בכל אלפי שנות גלותו ונדודו בקרבכם מגוי אל גוי וממלכה אל ממלכה ודמו הנו נדרש מידכם.

הכירו ודעו כי יש יום לאל איום, ויש דין על כל מעשה או אפס מעשה, שהוא במעשה עבירה עצמו. ודעו עמים כולם שלא יהיה לכם שלום עד אשר תשיבו השלום לעם השלום ככל ארצות פוזוריו ותשיבו לו את ארצו וחרותו אשר גזלתם אותה ממנו בחרבכם הקשה ללא כל משפט וצדקה.

וביום הזכרון הזה עם ישראל חזר ותקע אחרי התרועה תקיעה של שלום לעצמו.

הגלות המרה והארורה פורה אותנו בכל העמים והמדינות, קרעה אותנו לגזרים ולעדות עם שפות זרות והשפעות נכריות, שלא הועילו ולא הצילו

1 כ"ד באדר תש"ד כבשה גרמניה את הונגריה. מה' באייר רוכזו היהודים ב-55 גטאות. מכ"ב באייר עד י"ח בתמוז גורשו 437 אלף יהודים מהונגריה. רובם נרצחו במחנה ההשמדה אושוויץ.

אלא היו בעוכרינו ביום עברה לגרשנו בחרפה ובערום וחוסר כל מאדמתם ולהשמידנו באכזריות והתעללות זידונית ושטנית.

ועתה אין לנו אלא לקרוא שלום אמת לעצמנו בכל קהלותינו ועדותינו, הסתדרותינו ומפלגותינו לשוב בתשובה שלמה ומלאה לצור ישענו וגואלנו מעולם ועד עולם ולתורתו השלמה, תורת חיים לנו ולבנינו לעולמי עד.

בקריאתנו לשלום בית ותשובה שלמה לעצמנו בארצנו הננו קוראים לשלום ותשובה את כל פזורי גלותנו שארית פלסט ישראל להתאחד עמנו בפעולת הכנין והתחיה, להתאזר באמונה ותקוה בישועת ה' שבארץ ישראל, שממנה תצא אורה וישועה לכל פזורי הגולה: חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'. כי קרובה ישועתו לבוא וצדקתו להגלות לעיני כל העמים, ודם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו. "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים" (ישעיהו כ"ז, יג).

ועתה אחי ואחיותי כל בית ישראל: חזקו ונתחזק, התאחדו ונתאחד למען עמנו תורתנו וערי אלקינו. ולשנה טובה ומבורכת תכתבו אבות ובנים בספר החיים והשלום, ותהי שנה זאת הבאה עלינו לטובה, שנת ברכה ושלוש, אושר והצלחה גאולה וישועה לכל ישראל שבארצות פוזריו, בנין בית ישראל בארץ ישראל בנין אפריון ואריאל.

י"ב מנחם אב תש"ד

ארכיון הרבנות הראשית

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יג

יום דין ומשפט לכל באי עולם

שנה החולפת נגדשה סאת הפורענות וכוס התמרורים של עם ישראל, כי הצר הצורך לישראל, בתבוסתו הגדולה הולך ומכלה את חצי זעמו בעם ישראל אשר זמם להשמידו כליל, ובהסתלקותו בחרפה וכשלון מארצות כיבושו מתגלה לנו מספרם המבהיל והמחריד של רבבות אלפי ישראל, אשר ניספו בחרבו המשכלת.

ובשנה הזאת עברה גזירת השמד והכליה גם על קהילות ישראל מרובות באוכלוסין וגדולות בחשיבותן שבמדינות הונגריה שנחרבו ונהרסו ככל מדינות כיבושו ושלטונו העריצי. גדול ונורא הוא שברנו. במה נתנחם? מי ירפא לנו, ומי ישיב את אבדתנו הגדולה?

לכן ביום הזכרון הבא עלינו לטובה, שהוא יום דין ומשפט לכל באי עולם, הננו מריעים ומתריעים בקול יללה איומה על רבבות אלפי ישראל שניספו בחרב ותובעים מאת מלך המשפט אל נקמות ה': "כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו" (דברים ל"ב, ב, מג).

ובקול תרועת מלכות הננו מריעים לפני המלך ה' מלכו ויחידו של עולם אשר הפר מזימת הרשע של צורך ישראל זה, שבר עז גאוותו, הגביר כוחם וחילם של צבאות בריטניה הגדולה ובנות בריתה, שבצבאותיהם נלחמים בגבורה ואמונה גורדי תלוצינו שמארץ ישראל ומארצות מגוריה, שהם הולכים מחיל אל חיל, מגרשים בחרפה רשעי עולם אלה מארצות כיבושיהם ומשיבים לעמים העשוקים את חירותם ושלוותם בארצם ומדינתם.

1 במלחמת העולם השנייה התנדבו לצבא הבריטי כ-30 אלף מבני הישוב היהודי בארץ-ישראל. כד' בתשרי תש"ה הוקמה החייל - החטיבה היהודית הלוחמת ("הבריגדה"), שלחמה בצבא הגרמני מייד באדר תש"ה בצפון איטליה. לאורך כל המלחמה, עודד הרב עזריאל את בני הישוב להתגייס לצבא הבריטי, ודרך את המתגייסים בכל הזדמנות.

נצחונות מזהירים ומהירים אלה במדה שלא פיללנו להם? הם אותות מבשרי ישועה לכל העמים כולם, ומקרבים את הגשמתם המלאה של דברי ה' מפי נביאיו לחזון אחרית הימים, לשלום אמת בעולם על יסוד בריא ואיתן של דעת אלקים אמת, כאמור: "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב', ד), "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (ירמיהו ל"א, לג), "ומלאה הארץ דעה את ה'" (ישעיהו י"א, ט).

הפרת מזימתו הרשעה של אויב יהיר ושחצני זה, עמלק דורנו, הוא אות מבשרת לגאולת ישראל בארצו שממנה תצא אורה וישועה לכל ישראל בארצות מגוריה.

כי כשם שפורענות העולם התחילה בפורענותם של ישראל, כן שלום העולם לא יבוא ולא יקום אלא בשלומם של ישראל בארצם ארץ הנבואה לשלום העולם כולו.

ועתה אחים יקרים כל בית ישראל אזורי אמונה בקדוש ישראל וגואלו מעולם ועד עולם, קומו יחד אבות ובנים ונריע לפני המלך גואלנו ה' צבאות שמו, בצעקה וזעקה על אלפי רבבות אחינו ואחיותינו שנספו בתרב, ונאמר לפניו שובה ה' רבבות אלפי ישראל ונקום נקמת דמם השפוך לעינינו ולעיני כל העמים, וידעו כי אתה ה' עליון לבדך שופט כל הארץ. ולקול תרועת השופר נתעורר מתרדמתנו, נתפכח משכרונו ונשים לבנו על דרכנו לשוב אל הדרך הסלולה והישרה דרך התורה והמצוה בכללה ובפרטיה, כי היא חיינו ואורך ימינו, היא תפארתנו וכבודנו והיא באחדותה מאחדת אותנו לעם אחד ומיוחד ומכשירה אותנו לתפקידנו הגדול בשעה גדולה ואחראית זאת, שאם נזכה את עצמנו נזכה לפתוח לנו ולבנינו שעדי ישועה וגאולת עולמים.

2 בייג בסיון תש"ד שוחררה רומא בידי בנות הברית. כס"ו בסיון נחתו צבאות בנות הברית מתוך נודמנדי בצפון צרפת, פריז שוחררה בו' באלול.

זכות גדולה היא לנו יושבי ארץ הקודש שיד ה' כינסה אותנו מכל פזורי גלותנו, מלטה אותנו מחרב אויב ומזימתו המרשעת והשאירה אותנו לפליטה גדולה לבנות את בית ישראל ההרוס ואת ארץ ישראל החרבה ולהזריח את אור התורה בביתנו ורחובותינו ולכל תפוצות גלותנו.

נזכור נא את תעודתנו הגדולה הזאת ביום זכרון זה למען ניזכר לטובה ולברכה לפני ה' אלוקינו הבוחר בציון ושוכן בירושלים, כאמור "ונזכרתם לפני ה' אלוכיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר י', ט).

ובחתימת דברי הנני פורש כפי בתפילה ובתחינה לפני ה' מלך המשפט לאמר: זכרנו ופקדנו ה' אלוקינו ביום הזכרון הזה, שעה אל שוועתנו ושמע קול תרועתנו ברחמים וחנינה, תן מגוחה תחת כנפי שכינת קדשך לאלפי רבבות ישראל אשר נספו בחרב האויב, ויעלה זכרונם לפניך לפקוד בברכה וישועה את כל שארית ישראל שבארץ ישראל ובארצות פזוריהם.

ה' אלוקי צבאות הצלה והגבר צבאותינו חלוצי ארץ ישראל וצבאות ממלכות הברית הנפוצים בכל שדות המערכה, שמור צאתם ובואם והשיבם לשלום אל ביתם ועבודתם. הצלה נא את צבאות בריטניה הגדולה וממלכות הברית, הדוף את אויביהם מפניהם כפרץ מים, והשב השלום בעולמך.

וכתוב וחתום לחיים ולשלום ישועה נחמה וגאולה את כל עמך ישראל ואת יישובנו הרענן בארצות קדשך אשר הנחלת לאבותינו ולנו, תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה.

הצפה, כ"ט באלול תש"ד

פורסם במכמני צויאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יד

היום הרת עולם

ראש השנה הישראלית שהוא זיכרון ליום הראשון מאז היות אדם על הארץ, הוא יום דין ומשפט לכל נברא בצלם אלוקים, שכל באי עולם עוברין לפני כסא המשפט כבני מרון.

והוא יום דין ומשפט לכל העמים ומדינותיהם, וגם למשטרי עולם שהולכים ומשתנים. ומשפט העולם קודם למשפטם של יצורי עולם.

בשנות המלחמה המשכלת נדון עולמנו במשטר מלחמה של דם ואש, הרס וחורבן, ותחת איומו המחריד של שלטון רשע וזדון. שלטון עריצים זה נגלה בכל כיעורו ונוולו בשנה החולפת במחנות ההסגר ומשרפות המוות אשר השאיר אחיו. לעומת זאת נגלתה זרוע ה' וגבורתו, בניצחונם המזהיר של צבאות הברית שבמערכותיהם הצטיינו בגבורה והתמסרות נאמנה, צבאות ה' אלה: גדודי ישראל למחנותיהם שמארצות מגוריהם, וחלוצי ישראל הגיבורים שיצרו וקיימו את החטיבה היהודית הלוחמת בכבוד ותפארה. ובחסד ה' ונפלאותיו הנחילו תבוסה שלמה לאויבי חרות האדם וצוררי עם ישראל.

ביום דין ומשפט עולמי זה השנה, הננו קרואים כולנו לעמוד בחרדה לפני מלך המשפט. בראש ובראשונה יעמדו ממלכות הברית שלידן נמסר שלום עולמנו כולו לדורות עולם, לתת דין וחשבון על פעולותיהן בשנה החולפת. ועוד יותר להתוות קו פעולה לכוון עולמנו בדרך שלום אמת ומשפט צדק. ושלום אמת ומשפט צדק עולמי לא יכון ולא יקום, אם לא יהיה מקיף ומאחד את הכל.

מנקודת השקפה זאת קרואים כל העמים והממלכות למדינותיהם למחות כליל כל רשמי שנאה ואיבה חינם לעם עתיק יומין אשר נתן תורת שלום

לעולם, ולהשיב את ארץ ישראל לעם ישראל, שבשלומו יהיה שלום עולמי, כחזון נביאי קדשנו שהם נביאי עולם ולדורות עולם.

ובעשותם זאת, נכפר להם דמו הנקי של עם ישראל, אשר ניגר כמים ונספג באדמתם, מאז גלה מארצו, וביותר בשנות מלחמה ארורה זאת אשר שכלה אלפי רבבות ישראל והשאירה את שרידיה מחוסרי מנוח לכף רגליהם.

וביום הרת עולם זה, אנו עם ישראל יושבי ארץ הקודש ותושבי ארצות הגולה, שהננו כולנו פליטי חרב ומוצלים מאש הכליון אשר זממו עלינו אויבינו ומנדינו, נתכנס לתוך עולמנו אנו ונראה את חורבננו האיום והנורא, במובנו הלאומי והרוחני, ונצעק מכאב לפני כסא הדין ונאמר: "ראה והביטה למי עוללת כהו" (איכה ב', כ).

אמנם עקב תבוסתם של האויבים נעצרה המגיפה, במובן זה שאין עוד לקוחים למוות בקרונות ובמשרפות אדם, אבל פליטי מוות אלה טרם מצאו את ישועתם והנם נמקים בעוניים. השרידים השבים ממחבואיהם, רואים לפנייהם עולם חרב, רכושם שדוד, כבודם נתון לחרפה וכלימה, והם עצמם מחוסרי קורת גג, לחם וכסות, מקור למחייתם ומרגוע לנשמתם. בין אלה נמנים ילדינו, אשר נאספו בחסד לבתי זרים או נמכרו כעבדים והם משוועים לשוב אל צור מחצבתם, ואין להם מושיע.

וקול זעקה זה מתפרץ מפי כולם, אבות ובנים, לאמר: השיבו לנו את חרותנו בארצות מגורינו, והעלו אותנו ארצה ישראל!

זהו קול תרועת השופר שנשמע השנה, שהוא בוקע שחקים ומרעיש ארץ, המעורר ומחריד אותנו כולנו בכל מקום שאנו נמצאים ובארץ ישראל במיוחד, להתאחד באמונה לבנות את הריסותינו לסלול דרך ה' לכל עולי הגולה, להתיישבותם בארץ ישראל ולהעלות את ילדינו היתומים והעזובים

מעוצר רעה ועוני, לגדלם בארץ ישראל בדרך התורה והמצוה מורשת אבות לישראל.

ביום ראש השנה תש"ו יותר מכל השנים שעברו, נשמע מתוך השופר את קול אלוקים, הקורא אותנו ברחמים: "שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג', ז).

ולקול שופר נענה בתשובה שלמה בבית וברחוב, בעיר ובכפר. נאחד את ליבנו ומעשינו לקדש את עצמנו ואת בנינו בקדושת השבת, בכשרות השולחן וקדושת המזונות, ולטהר את עצמנו בטהרת משפחת בית ישראל, לחדול מעושי ידנו ובצע מעשקות בכל צורותיהם ולעשות משפט וצדק ואהבת חסד לכל איש מישראל ולכל אדם.

והגני מסיים בברכת השנה החדשה לאמר: תחל שנה וברכותיה, ולשנה טובה תכתבו ותחתמו בספר החיים והשלום כל בית ישראל, ותהיה השנה הבאה עלינו שנת נחמה מאבלנו הכבד ושנת ישועה לכל ישראל בארצות פזוריהם, שנת שובע ושפע, שלום ושלווה ובבנין בית ישראל בארץ ישראל.

מתוך: עיתון "הבוקר", כ"ט באלול תש"ה (7.9.45) ערב ראש השנה תש"ו
פורסם במכמני עזיאל חלק ב, שער א, פרק ב, מאמר יב

תקע בשופר גדול

ימי ראש השנה בישראל שהם ימי דין ומשפט לכל יצורי עולם בכלל ולעם ישראל בפרט, נועדו לימי תקיעה ותרועה בקול שופר, שהוא מעורר לתשובה, וכדברי מורנו ומאורנו הרמב"ם ז"ל: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה" (הל' תשובה פ"ג, ה"ד).

רמז תקיעת השופר זה הוא בזמן שהשנים כסדרן, אבל יש שעות כאלה בדברי ימי ישראל שהן יוצאות מגדר הרגיל והמצוי, ולפיכך אין השופר הרגיל מספיק להעיר ולהתעורר מתרדמה ושינה עמוקה אלא צריך לתקוע בשופר גדול שהוא מעורר את תוקעיו, מחריד את שומעיו, בוקע בקולו שחקים עד כסא הכבוד. ומשמיע להם קולו קול ה' ממרומיו שהוא תוקע בשופר הגמול והגאולה. כאמור: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם" (ישעיהו כ"ז, יג), ודרשו רבותינו ז"ל: "ועדין אין אנו יודעים מי התוקע, תלמוד לומר: 'זה' אלקים בשופר יתקע' (זכריה ט', יד), ועדיין אין אנו יודעים מאין הקול יוצא, תלמוד לומר 'קול שאון מעיר' (ישעיהו ס"ו, ו)" (ספרי בהעלותך ע"ז). וימים קודרים אלה שאנו שרויים בהם הם היום ההוא הנאמר מפי נביא הגאולה.

ועל ימים אלה יש להוסיף על רמז תקיעת שופר ולומר: עורו נדהמים מתרדמתכם. והקיצו ישנים משינת צער ויגון, צרה ומצוה שהנכם שרויים ושקועים בה, וחפשו תשובה וזכרו את בוראכם וגואלכם. כאלפי שנות גלותנו הארוכות ומרות, נרדפנו עד צואר, וכנסת ישראל הדוויה אמרה: אני ישנה בגלות ולכי ער לגאולה. אבל כל השמדות והגזירות לא דמו

בכמותן ולא באיכותן לשואה הגדולה ואיומה שבאה עלינו בשנות המלחמה האחרונה, מידי צוררינו ומנדינו הנאצים הזידונים וגרוריהם, בעריצותם השטנית שלא נשמע כמוה לרעה מעולם ועד עולם. ואליהם נלוו ועזרו לרעה כל אלה שהיה בידם להושיע בעמדם מנגד בשתיקה מחפירה ובסגרם שערי ארצם ושערי ארץ ישראל בפני פליטי חרב של עם נשמד.

גדולה ונוראה היא השואה שהמיטו עלינו בדור הזה, היא הרסה עד היסוד קהלות ישראל קדומות ועתיקות, החריבה מעונות ומעינות הנצח של עם ישראל, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות שלא פסק מהם קול תורה ותפילה. הרגה באכזריות רצח גאוני ישראל וקדושיו, ושכלה אלפי רבבות מעם ישראל במיתות משונות ואכזריות.

למראה שואה איומה זאת שהיא מעוררת זוועה, הננו עומדים נדהמים ונפעמים, צועקים חמס ותובעים דין ומשפט ומשועים לישועה וגאולה. בכל שנות מלחמה ארוכה זאת, נלחמו בנינו בגבורה ונאמנות שכם אחד עם צנאות ממלכות הברית. למגר פעם אחת ולתמיד כחות רשע כאלה המתנשאים בכחם ואונם, נשקם וחילם המשחית ומחבל, להשמיד ולכלות, להרוס ולעקור, לכבוש ולשעבד עמים ומלכים בגופם ונפשם לשלטונם העריצי.

וככל העמים קוינו גם אנו לשלום העולם ושלום עם ישראל באמונתנו האיתנה כי שלום העולם יקום בשלומו של עם ישראל בחזיון נביאי קדשנו לאחרית הימים.

בחסד ה' ונפלאותיו נפסקה מלחמה איומה זאת בתבוסתה המלאה של אויבינו וצוררינו, אויבי נפש האדם וצוררי שלום העולם, והנה עברה שנה ראשונה להפסקת המלחמה ועדין לא נושענו. שארית פליטת ישראל עודנה נתונה למשסה וחרפה להריגה ורציחה¹, וילדי ישראל עודם נתונים 1 מלחמת העולם השנייה הסתיימה בכ"ה באייר תש"ה עם כניעתה של גרמניה. למרות זאת,

בידי זרים כעבדים שבוים בידי אדוניהם, ואין פורק מידם. עם ישראל עם האמונה ועד ההשגחה העליונה כי "אתם עדי נאם ה'" (ישעיה מ"ג, י), התאושש באמונתו, התאזר בכל דלות כחותיו, והפך את פניו אל ארץ ישראל ארץ הבחירה והנחלה. ובאמונה ותקוה זאת, נסעו בלב ימים בחרף נפש נפלאה, באניות שבורות ורצוצות ובצפיפות מחניקה, ובדרך נס עברו גלי ימים והגיעו אל ארץ שיירות שיירות. נס פלאי זה לבדו מעיד כי רוח ה' ממרומיו היא אשר קראה והלבישה אותם רוח גבורה להעפיל ולעלות אל ארץ נחלת אבות. והיא אשר הביאה אותם לחוף מבטחים זה בשלום.

אבל לתמהוננו הגדול, אלה שנמסרו בידם שערי הארץ ושלטונה למען השיב בנים לגבולם, טחו עיניהם מראות ולבותם מהבין, וקראו מלחמה באניות משחית ונשק מכלה, ונגד מי? נגד עם גרדף ועשוק שאינו קורא מלחמה ולא רוצה במלחמה, ואינו שואף לרשת ארצות זרים אבל הוא נמלט ממות ומחרב אויב ושב אל ארצו ונחלתו אשר הגלו אותו ממנה בכח החרב וסערת מלחמה¹.

חזיון מבעית זה מגדיל מכאובנו ומכביד את תדהמתנו אבל אינו מרפה את ידינו מתוך יאוש, אלא כאז כן עתה נתאמץ באמונה ונאמר: "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו" (תהילים כ', ח-י).

ובימים אלה ימי הדין והמשפט בעומדנו לדין לפני מלך המשפט הנקדש בצדקה, נשא לבנו ועינינו בתרועת קול שופר לא תרועת שופר של מלחמה

יהודים ניצולי השואה היו נתונים לסכנת נפשות מפאת שנאת האנטישמיות. אלו שלא רצו לשוב לארצם, הוכנסו ל"מחנות העקורים", כתנאים בלתי נסבלים, באין יכולת לעלות לארץ-ישראל בשל סגירת שערי הארץ על ידי בריטניה.

2 בשואה ולאחריה נמצאו אלפי ילדים יהודים בידי משפחות גויות ובמזורים. רבה הראשי של ארץ-ישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, יצא בלי בניסן תש"ו ל"מסע הצלה" במספר ארצות באירופה, כדי לפדות ולהציל ילדים אלו.

3 עשרות אלפי ניצולי השואה ניסו להגיע לארץ בספינות מעפילים רעועות. מ"י באב תש"ו הגלו הבריטים בכח את כל גוסעי הספינות שנתפסו לקפריסין.

ולא תרועת יללה ושברים של יאוש, אבל תרועה של צעקת חמס, ותרועה של תשובה מתוך זכרון של אמונה, כי יום תרועה שבכל שנה הוא זכרון תרועה עתיק יומין המקרב את ישראל לאביהם שבשמים ואת מלכו ויחידו של עולם וזכר הברית, לישראל עם בחירו.

זכרון עקידת יצחק שהיא מתקיימת יום יום ודור דור בקרבנות נדבה ואהבה להכריז יחוד ה' ואמונתו, וזכרון מעמד הר סיני הנפלא שאינו פוסק ואינו נשכח מעם ישראל יום יום שעה שעה, וגם בעלותו על מוקדות אש, מקריב עצמו באהבה ואומר: "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מ"ד, כג) ליחד ולקדש את שמך ולשמור את ספר תורתך.

בקול תרועת שופר הבוקע ועולה ממעמקים ומצרים, נתעורר מתרדמתנו ושנת תדהמתנו ומצוקתנו, נשאל איש את רעהו, בחרדת הדין: מה זאת עשה אלקים לנו? ונשיב ונאמר: "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" (דברים ל"א, יז). גדהמים אנו מאד למראה צרות רבות ורעות שמוצאות אותנו יום יום ועושות אותנו אובדי עצה, ומתוך כך הננו מכירים ומרגישים, שכל זה בא עלינו מסיבת סלוק שכינה הקדש מתוכנו ומקרבנו, שאנו גרמנו לה ועדיין לא השיבנו אותה אלינו בקרבנו ובמשכנותינו ובידינו להשיב שכינת הקדש ואורה בתוכנו. הכרה זאת שבאה מתוך הרהורי תשובה היא פתחה ויסודה של תשובה ועליה אמרו רבותינו ז"ל: "גדולה תשובה שמגיעה עד כסא הכבוד שנאמר (הושע י"ד, ב): 'שובה ישראל עד ה' אלקיך' (יומא פ"ו)", והיא מקרבת את הגאולה. ובקול תקיעת שופר היוצא מתוך קול שאון מעיר הקדש ירושלים, שאון של לוחץ ונוגש עד מחנק הנפש, ושאון של עם נגש ונענה תחת סבל מחריד ומחניק לאין נשוא.

נצעק ונשוע לפני קדוש ישראל וגואלו ולאמר: הוי אלקי ישראל! זכר בריתך אתנו וראה בסבלנו ומצוקתנו וממעון קדשך השמיע את הוד קולך:

קול ה' משלם גמול לאויביו ונקם לצריו. ותקע בשופר גדול לקבץ נדחינו ולכנס פזורינו ובאו האובדים והנרחים אל ארצות קדשך והשתחוו לפניך בהר הקדש בירושלים.

האר ה' פניך לנו וכתוב וחתום את כל עמך ישראל לשנה טובה ומבורכת תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה. אמן.

במסילה, ערב ראש השנה תש"ז, עמ' ג-ד
פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר טו

קומה והושיענו

בעמדנו השתא לפני ימים נוראים אלה, הנני קורא את עם ישראל כולו בתפוצותיו ובארץ ישראל ואומר: ימים נוראים עברו על ראשנו כגלים זידונים בשנה זאת, הראשונה לאחרי מלחמה העולם האיומה, נתגלה בכל מוראה השואה שהמיטו עלינו הצרים הצוררים, ששיכלו ששה מיליונים של עם ישראל ובהם קדושים וחסידי עליון והמוץ ישראל איש ואשה נער וזקן, בניהם ובנותיהם נתונים בידי זרים שזכו בהם מן ההפקר או שנמסרו בידם כפקדון קדוש על מנת להצילם ממות ולהחזירם לעמם ולצור מחצבתם אחרי עבור זעם.

ושארית פליטת ישראל אשר נמלטו בחיים, עודם נודדים ונעים כגרים בלתי רצויים ולא מוצאים מנוח לכף רגלם ולא מפלט מארצות הדמים לשעבר ובהווה, ארץ ישראל אשר קווינו בה לשלום ולגאולה לעלייה והצלה נסגרה לפני בניה ופליטיה. ולא עוד אלא שקדרו בעננים כבדים השמים מעל ראשנו ורגזה הארץ מתחת רגלינו.

נוראים היו לנו ימי שנה זאת באשליות של וועידות והצעות שהם מבחינת שלום שלום ואין שלום.

למראה ימים נוראים אלה בחשכתם ומצוקתם ולקראת הימים הנוראים בקדושתם ורוממותם, הנני קורא ואומר: חזקו ונתחזק כל בית ישראל באמונתו האיתנה והנצחית בקדוש ישראל וגואלו, ונשאב לנו עוז וגבורה לצעוד קדימה בארץ גאולת ישראל ושיבתו לחרותו בארץ נחלת אבות אשר הנחיל ה' לאבותינו ולנו, ובימים נוראים הבאים עלינו לטובה נתאמץ בתקוה ונתאזר בגבורה להמשיך עבודתנו בבנין הארץ והפרחתה לקליטת המון אחינו ואחיותינו הנמלטים ממות וכמהים להתאחו בה לעבדה ולהפריחה. וה' אלוקי ישראל יעזרנו בישועתו כאמור: "נורא אלוקים

ממקדשך אל ישראל הוא נותן עז ותעצומות לעם ברוך אלוקים" (תהלים ס"ח, לו).

ובימים נוראים קדושים אלה נקיים בפינו ומעשינו דברי חזון נביא קדשנו לאמר: "שאר ישוב שאר יעקב אל אל גבור" (ישעיהו י', כא). שובו ונשובה בית ישראל אל אלקינו ותורת קדשו ובגבורתו נושע ובגאולתו נגאל. שובו ונשובה לקדש את שבתות ומועדי קדשנו למען נתקדש בקדושת קדוש ישראל וגואלו, והוא ישוב ויאר פניו לנו להשיבנו אל ארצנו ואל חרותנו ויקיים לעינינו יעודו מפי נביא קדשו לאמר: "וישבתם לבטח בארצכם ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד" (ויקרא כ"ג, ה-ו).

והנני נושא לבי ועיני בתחינה ותפילה לפני נורא עלילה: ה' אלוקים, כלתה נפשנו מסבל גלות ונדידות חרפה וקלסה, בוז ומשסה ודלונו מאד. ואתה ה' קומה והושיענו ותן קץ לגלותנו ותכלה שנה וקללותיה.

הצפה, כ"ט באלול תש"ו

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר טז

לעם ה' בציון

עם התחדשות ימי ראש השנה בראשון לחודש השביעי מתחדשים עלינו הימים הנוראים שהם מיוחדים לעם ישראל בשמם ותכנם.

בימים אלה מתנער עם ישראל כולו בפרטו וכללו מימות החול הקודרים והדיקניים, שהם נוראים בחשכת אפלתם ומצוקתם, ומתרומם מעולם הארצי העכור שהוא דומה לזירה מלחמתית אל הימים הנוראים בגדלותם ורוממותם, שהם מרוממים את האדם אל יחידו ומלכו של עולם רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו ונורא עלילה על בני אדם.

מתוך התרוממות הרוח וטהרת הנפש זאת של יראה עילית ואלקית, הננו מתכנסים בבתי הכנסת ועומדים לפני כס המשפט מתודים על העבר, דרך צדקה ומשפט מורשת אבות שהיא מתוה לעתיד דרך סלולה בחיים, דרך ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ.

זהו סוד ויסוד התשובה, כי יראת ה' מביאה לידי תשובה, ותשובה מביאה לידי יראה.

ולכן נקראו ימים אלה בשני שמות: ימים נוראים ועשרת ימי תשובה, כי היראה והתשובה הם גוף אחד ומיוחד, שאין בו הפרדה.

בעמדנו השתא לפני ימים נוראים אלה, הנני קורא את עם ישראל כולו בתפוצותיו ובארץ ישראל ואומר: ימים נוראים ועשרת ימי תשובה, כי זידונים בשנה זאת הראשונה לאחרי מלחמת העולם האיומה נתגלתה בכל מוראה השואה שהמיטו עלינו הצרים הצוררים שהשמידו ששה מיליונים של עם ישראל ובהם קדושים וחסידים עליון והמון ישראל איש ואשה נער וזקן, בניהם ובנותיהם בתונים בידי זרים שזכו בהם מן ההפקר או שנמסרו

בידם כפקדון קדוש על מנת להצילים ממות בטוח ולהחזירים לעמם ולצור מחצבתם אחרי עבור זעם.

ושארית פלטה ישראל אשר נמלטו בחיים עודם נודדים ונעים כגרים בלתי רצויים ולא מוצאים מנוח לכף רגלם, ולא מפלט מארצות הדמים לשעבר ובהוה.

ארץ ישראל אשר קוינו בה לשלום ולגאולה, לעליה והצלה נסגרה לפני בניה ופליטתה. ולא עוד אלא שקדרו בעננים כבדים השמים מעל ראשנו ורגזה הארץ מתחת רגלינו.

נוראים היו לנו ימי שנה זו באשליות של ועידות והצעות שהם מבחינת שלום שלום ואין שלום!

למראה ימים נוראים אלה בחשכתם ומצוקתם, ולקראת הימים הנוראים בקדושתם ורוממותם, הנני קורא ואומר: חזקו ונתחזק כל בית ישראל באמונתנו האיתנה והנצחית בקדוש ישראל וגואלו ונשאב לנו עוז וגבורה לצעוד קדימה בדרך גאולת ישראל ושיבתו לחרותו בארץ נחלת אבות אשר הגזיל לאבותינו ולנו. ובימים נוראים הבאים עלינו לטובה נתאמץ בתקוה ונתאזר בגבורה להמשיך עבודתנו בבנין הארץ והפרחתה לקליטת המון אחינו ואחיותינו הנמלטים ממות וכמהים להתאחו בה לעובדה ולהפריחה. וה' אלקי ישראל יעורנו בישועתו כאמור: "נורא אלקים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצומות" (תהלים ס"ח, לו), ובגאולתו נגאל. שובו ונשובה לקדש את שבתות ומועדי קדשנו למען נתקדש בקדושת קדוש ישראל וגואלו, ארצנו ואל חרותנו ויאמן לעינינו יעודו מפי נביא קדשו לאמור: "וישבתם לבטח בארצכם ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד"

1 ממשלות בריטניה וארה"ב הקימו את "הועדה האנגלו-אמריקאית", כדי שתחקור את מכלול הבעיות בארץ-ישראל ותנסה לפתור את בעיית היהודים ב"מחנות העקורים". הועדה ביקרה בארץ בג' כ"ג באדר ב' תש"ו, מסקנותיה פורסמו בל' בניסן. היא המליצה על מתן 100 אלף רישונות עלייה לשרידי השואה, וביטול חוקי הקרקעות שהפלו לרעה את היהודים.

(ויקרא כ"ו, ה-ו).

הגני נושא לבי ועיני בתחנה ותפלה לפני נורא עלילה: ה' אלקים כלתה
נפשנו מסבל גלות ונדידות, חרפה וקלסה בוז ומשטמה ודלוננו מאד. ואתה
ה' קומה והושיענו ותן קץ לגלותנו ותכלה שנה וקללותיה. תחל שנה
וברכותיה.

היסוד, ערב ראש השנה תש"ז

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יז

יום הזכרון (א)

ימי ראש השנה שבחודש השביעי הם ימי זיכרון למעשה בראשית, לפיכך ימי דין ומשפט לבני האדם שהוא נזר ותכלית הבריאה העולמית. וכן קבעו רבותינו ז"ל בתפילת מוסף היום: "זה היום תחילת מעשיך וזכרון ליום ראשון, כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב. ועל המדינות בו יאמר איזו לשלום ואיזו לחרב, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמוות, מי לא נפקד כהיום הוה כי זכר כל היצורים לפניך בא, מעשי האיש ופקודתו, ועלילות מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש".

בימי הזיכרון האלה שהם יומא אריכתא, יום דין ומשפט לכל אדם בייחוד, ולכל העמים למדינותיהם ודתיהם נחרץ דינו של עולם לשבט או לחסד, לחרב או לשלום, לחיים או למוות ממש, או למוות בחיים.

וכן מעיד ספר תולדות אדם על עמים ומדינות שמשלו בכיפה ואמרו אני ואפסי עוד, ואשר אחר כך נדונו למוות ולכליון ונעלמו בחרפה בהשאירם את שמם לקללה ולדראון עולם, לפי שלא התאימו מעשיהם לתעודתם: לקיים עולמם בחסד ומשפט וצדקה ואהבה, ולהתעלות בבינתם אל דעת אלוקים אמת, ויראת ה' טהורה, שהיא ראשית הכל ותכלית הכל, המביאה בעקבותיה שלום וברכה מאדון השלום ומקור החיים והברכה.

בימי הזיכרון מכריזו ישראל בקול שופר מעורר ומחריר לעצמו ולעולם כולו, על מדינותיו וארצותיו, ואומר להם: כי יש יום לאל איום ודין על כל המעשה, וקו הדין והמשפט שעל פיו יצדק האדם והעם, הוא עשות משפט ואהבת חסד, ושלטון וממשל ביראת אלוקים חיים.

בימים אלה, שישראל נפקד לפני יוצר האדם במעשיו ובעלילותיו, מוכיר את עצמו לפני צור ישראל וגואלו, האל הקדוש הנקדש בצדקה, סבלו וענות

נדודיו וגלותו המרה, מאז הורחק מארצו, מדינתו וחרותו, ואת מאורעות השנה וקללותיה לעם בכל תפוצותיו. בשנה החולפת והמסתיימת, קשים ועגומים הם זיכרונותינו בארץ ובגולה. אחינו ואחיותינו עודם עצורים וכלואים במחנות הסגר, נתונים למשיסה ולחרפה וצפויים לרעב לחולאים רעים, התנוונות של הנפש והגוף גם יחד. אין להם מנוס ומפלט לפי שהם חסרים ארץ מולדת, למען יכנסו אליה בזכות, להתיישב בה בין אחים אוהבים ואוהבים, לסייע במרצם לפיתוחה ולהעשירה בכשרונם ובתבונתם. בעינינו ראינו ובאוזנינו שמענו, את נאקת אחינו המעפילים שהגיעו אל שערי הארץ בחרוף נפש, וגורשו ממנה כפושעים וחוטאים באוניות מלחמה, תוך כדי ייסורים מרובים, ועינויי גוף ונפש מרים ומכאיבים מאוד.

בשנה זו, יותר מכל השנים שעברו, הננו מתקהלים בבתי הכנסת ובתי התפילה, תוקעים ומריעים בקול שופר, לפני שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, ובה בעת, הננו משמיעים קול צעקת חמס אל כל העמים והמדינות אשר עצמו את עיניהם והקשיחו את לבבם הערל בשנות המלחמה, ולפיקך שכלנו מבני עמנו רבבות רבות של מבחר בניו ובנותיו, עדיין צרה עיניהם נגד הנמלטים ממוות והנחלצים מצרת הגלות, השבים אל ארצם בעידום ובחוסר כל, ומגרשים אותם באכזריות וזדון לב. גוראים הם זיכרונותינו בשנה זאת, גם במאורעותיה שבארץ ישראל עצמה. אולם זכרונות אלה אינם עשויים להרפות את ידינו, אלא לחזק את תקוותינו ואמונתנו בקדוש ישראל וגואלו מכל צרה, כי לא יטוש את עמו, לכן נבטח בו שישועתנו קרובה לבוא וצדקתנו להגלות, לעינינו ולעיני כל העמים. ועתה ישראל עורו ונתעורר לקול השופר הקורא לתשובה והמבשר גאולה. שובו ונשובה אל ה' אלוקינו ותורת קדשו לשמור ולעשות, ללמוד וללמד את כל דברי התורה הזאת, נתאחד כולנו באחדות התורה שכל נתיבותיה שלום ולא ישמע עוד פרץ וצווחה ברחובותינו, ולא ישפך עוד דם נקי בארצנו הקדושה. נתאמץ באמונה ונתאזר בגבורה ונצפה לישועה שנוא תבוא בימינו ולעינינו, ויחד כולנו אבות ובנים נרוצה אל בית

הכנסת ונרימה קולנו בתשובה ותחינה לאמר: תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה, לכנס פזורינו מבין הגויים ונדחינו מירכתי ארץ, וה' מלך המשפט יעתר לקול תרועת השופר ויקיים בנו ייעודו מפי נביא קדשו: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים" (ישעיהו כ"ז, יג).

ברכה ותפילה מיוחדת אני נושא לעלייתם הקרובה והתערוותם בא"י של אחינו ואחיותינו באלפיהם ורבבותיהם, בנינו ובנותינו המעפילים לעלות אל ארץ משאת נפשם בכל מקום שהם, במחנות ההסגר הגדורים, העושים בים דרך ועיניהם אל המזרח, המבולבלים והמטולטלים בים וביבשה.

תהיה השנה הבאה עלינו לטובה, שנת חרות ועליה, שנת גאות וקוממיות לעמנו, של בניין והתיישבות בשקט ובטחה, של שלום ושלוה וגאולה. לשנה טובה ומבורכת יכתב ויחתם כל בית ישראל בספר החיים והשלום, ותחוינה עינינו בשוב ה' את שבות עמו ובבניין בית ישראל בארץ ישראל.

ראש השנה תש"ו

פורסם במכמני עזיאל חלק ב, שער א, פרק ב, מאמר יא

יום הזכרון (ב)

את היום הראשון לחודש השביעי, שהוא ראש השנה למעשה בראשית, קראו רבותינו הקדמונים אנשי כנסת הגדולה בנוסח התפילה לימים אלה, בשם "יום הזכרון" משני טעמים: א) על מצוותם המיוחדת שנאמרה במקרא "זכרון תרועה יהיה לכם", כלומר, להזכיר את עצמנו בתפלה ותרועה לפני מלך העולם והמשפט, כמו שנאמר: "ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר י', ט; ב) לפי תעודתם המיוחדת של ימי משפט אלה, שבהם עוברים יצורי עולם בכלל ובני ישראל בפרט לפני משפטו הצדיק של מלך המשפט, "אתה זוכר מעשי עולם ופוקד כל יצורי קדם, מי לא נפקד כהיום הזה".

שני זכרונות אלה מעבירים לפנינו את זכר עברו של עם ישראל מאז היותו לעם במעמד הר סיני ועד היום הזה, עם כל גלגוליו ולבטיו, נדודיו וטלטוליו בין כל העמים והממלכות. היום הזה לעינינו עוברים נהרי דמי נקיים וגופות שרופי אש של אבותינו ובנינו, אחינו ואחיותינו שנספו על לא עוון ופשע בידי העמים והממלכות, אשר גלינו אליהם וחסינו בצל דגליהם באמונה. לעומתם ניצבות נשמותיהם הקדושות והטהורות של פוורי ישראל, שמסרו חייהם בקדושה ובטהרה והוציאו נשימתם האחרונה מתוך להבות אש או להט החרב והדיקת חבל החניקה, מתוך יחוד שם שמים בפסוק: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו', ד).

זכרונות אלה בשתי צורותיהם נשמעים בקול תרועת שופר, שהוא קול צעקת חמס ויללה נגד הרשע והחמס של הכוח העריץ, הזומם להשתלט על העולם ומתחיל פורענותו בעם ישראל, נושא תורת ה' שהעמידה בעשרת דיברות הנצח: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ', ג), כלומר אלילים אחרים של כוח, או אלהי כסף ואלהי זהב, ולא פסלים דוממים

כבעלים ועשתרות של העמים הקדמונים. ובצד גם משפטי החברה של "לא תרצח", "לא תחמוד", ו"לא תענה ברעך עד שקר".

שלוש דיברות אלה שבלוחות הברית, לוחות הנצח הן לתורת האדם, הן הנה העבירות שכל העמים השתמשו בהן נגדנו, שמתוך חמדה ענו בנו עדות שקר, לגרשנו מארצם ולרשת את נחלתנו או להשמידנו במיתות משונות ואכזריות.

ולעומתם נשמע קול תרועת שופרם של ישראל, תרועת מלכות גדולה שכל כוחות הרשע שבעולם לא יכלו ולא יוכלו להשתיקו או אפילו להחלישו, אלא הוא הולך ומקרב את הקץ של גאולת ישראל, שתביא בכנפיה את גאולת העולם, מעבודת אלהים אחרים ומעבירות רציחה וחמדה ועדות שקר, שהן אבות כל חטא ופשע, והגורמים למלחמת דמים הורסת ומשכלת.

כבכל הזמנים כן גם בשנה זאת, עומדים אנו ביום הזכרון עטופי טלית ועוטי יראה וחרדה, זוכרים ונוכרים, תוקעים ומריעים בקול יללה מהול בתרועת מלכות, בתצוצרות וקול שופר: הריעו לפני המלך ה'!

אולם זכרונות השנה מרים ביותר וקדושים ביותר, כי לעינינו זורמים דמי נקיים וקדושים של צדיקים וחסידים, אנשים ונשים, עוללים ויונקים של יותר מששה מיליון נפש מישראל, ועליהם שכינת הקודש מתייפחת ואומרת: "אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם" (איכה ב', כב).

עברו יותר משנתים מאז נפסק טבח דמים זה שנקרא מלחמת עולם, אבל הדם הנקי עודנו תוסס ותובע עלבוננו, ועדיין שרידי השמד בארצות אויביהם נמקים ונענים לאלפיהם ורבבותיהם באין מנוח לכף רגלם ולא מחסה לראשם, ואף לא לחם לרעבונם וכסות למערומיהם, ולא שדה עבודה ומקור פרנסה להם ולטפם. ועדין שערי ארצנו נעולים בחומת אש וברזל,

בדמות אניות מלחמה, וחיילים אורבים לכל איש או קבוצה מישראל לחסום בפניהם את דרך הכניסה לארץ, שהיא מפלטם היחיד מחיי רעב וקלון, המביאים לידי מיתה של התנוונות, שהיא המוות הקשה והאכזרי ביותר¹. לכן גדולה ומחרידה היא זעקה תרועת השופר בשנה זאת, ובה בשעה היא גם מלאה זוהר וכבוד לעם ישראל שעמד בניסיון על ידי מסירות נפשו ואמונתו בה' אלהי ישעו, ובפעולותיו הרבות והמזהירות לעזרה והצלה, לשרידי החרב בארצות מגוריהם ולעלית פדויי ה' לארץ ישראל, וביתוד ילדי ישראל, להתיישב בה ולבנותה. פעולות טובות אלה, שנעשו ונעשות במסירות נפש וקרבות אין קץ בשעות אלו, מזכירות זכות עם ישראל לפני מלך המשפט לפקדנו לטובה ולברכה, לגאולה וישועה בימי הדין, והן צרי מרפא למכאובינו הרבים ותקוה ונחמה לגאולתנו הקרובה.

הדואר, כ"ז כאלול תש"ז, עמ' 1169

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר יח

1 בסופה של שנה זו רעש הישוב בארץ ובעולם כולו בשל פרשת אוניית המעפילים "אקסודוס" ("יציאת אירופה - תש"ז). אוניה זו, שעל סיפונה היו כ-4,500 מעפילים ניצולי שואה, נתפשה על ידי אוניות מלחמה בריטיות בא' כאב תש"ז. המעפילים גורשו מהארץ ב-3 אוניות, חזרה לצרפת משם יצאו. המעפילים סרבו לרדת, הם שהו על האוניות כ-3 שבועות, עד ו' באלול, כתנאים בלתי נסבלים. לבסוף, הבריטים הורידו אותם בכח בגמל המבורג שבגרמניה.

ימי דין ליחיד ולכל העמים

ימי ראש השנה שבחודש השביעי הם ימי זיכרון למעשי בראשית, לפיכך הם ימי דין ומשפט לבני האדם שהוא נזר ותכלית הבריאה העולמית. בימי הזיכרון האלה שהם יומא אריכתא, יום דין ומשפט לכל אדם בייחוד, ולכל העמים למדינותיהם ודתיהם, נחרץ דינו של עולם לשבט או חסד. וכך מעיד ספר תולדות אדם על עמים ומדינות שמשלו בכיפה ואמרו אני ואפסי עוד, ואשר אחר כך נדונו למות וכליון ונעלמו בחרפה. בימי הזיכרון האלה מכריו ישראל בקול שופר מעורר ומחריד לעצמו ולעולם כולו, ואומר להם: כי יש יום לאל איום ודין על כל המעשה, וקו הדין והמשפט שעל פיו יצדק אדם והעם, הוא עשות משפט ואהבת חסד, ושלטון וממשל ביראת אלוקים חיים.

בימים אלה שישאל נפקד לפני יוצר האדם במעשיו ועלילותיו, מזכיר את עצמו לפני צור ישראל וגואלו, את סבלו וענותו, גדודיו וגלותו המרה, מאז הורחק מארצו, מדינתו וחירותו, ואת מאורעות השנה וקללותיה, לעם בכל תפוצותיו. בשנה החולפת והמסתיימת קשים ועגומים הם זיכרונותנו. בארץ ובגולה אחינו ואחיותינו עודם עצורים וכלואים במחנות הסגר, נתונים למשיסה ולחרפה וצפויים לרעב ולחולאים רעים, התנוונות של הנפש והגוף גם יחד, אין להם מנוס ומפלט לפי שהם חסרים ארץ מולדת, למען יכנסו אליה בזכות, להתישב בה בין אחים אהובים ואוהבים¹. בעינינו ראינו ובאוזנו שמענו, את נאקת אחינו המעפילים שהגיעו אל שערי הארץ בחירוף נפש, וגורשו ממנה כפושעים וחוטאים באוניות מלחמה, תוך כדי יסורים מרובים². בשנה זו, יותר מכל השנים שעברו, הננו מתקהלים בבתי כנסיות ובתי התפילה, תוקעים ומריעים בקול שופר, לפני שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, ובה בעת הננו משמיעים קול צעקת חמס אל כל העמים ומדינות אשר עצמו עיניהם והקשיחו את לבבם הערל בשנות

1 רבבות מניצולי השואה הוכנסו ל"מחנות עקורים", בהם תנאי המחיה היו בלתי נסבלים. הם לא יכלו לעלות לארץ-ישראל בשל סגירת שערי הארץ ע"י ממשלת בריטניה.

2 ראה לעיל הערה 39.

המלחמה, ולפיכך שכלנו מבני עמנו רבבות רבבות של מבחר בניו ובנותיו, ועדיין צרה עיניהם בנמלטים ממוות והנחלצים מצרת הגלות השבים אל ארצם בעירום ובחוסר כל ומגרשים אותם באכזריות וזדון לב'. נוראים הם זיכרונותינו בשנה זאת גם במוראותיה שבארץ ישראל עצמה, אולם זיכרונות אלה אינם עשויים להרפות את ידינו, אלא לחזק את תקוותנו ואמונתנו בקדוש ישראל וגואלו מכל צרה כי לא יטוש ה' עמו, לכן נבטח בו שישועתנו קרובה לבוא וצדקתנו להגלות לעיננו ולעיני כל העמים.

ועתה ישראל עורו ונתעורר לקול השופר הקורא לתשובה והמבשר גאולה, שובו ונשובה אל ה' אלוֹקינו ותורת קודשו, לשמור ולעשות ללמוד וללמד את כל דברי התורה הזאת. נתאחד כולנו באחדות התורה שכל נתיבותיה שלום, ולא ישמע פרץ וצווחות ברחובותינו, ולא ישפך עוד דם נקי בארצנו הקדושה. נתאמץ באמונה ונתאזר בגבורה ונצפה לישועה שבוא תבוא בימינו ולעינינו.

ברכה ותפילה מיוחדת אני נושא לעלייתם הקרובה והתערוּתם בארץ ישראל של אחינו באלפיהם ורבבותיהם, בנינו ובנותינו המעפילים לעלות אל ארץ משאת נפשם בכל מקום שהם, במחנות ההסגר הגדורים, העושים בים דרך ועיניהם אל המזרח, המבולבלים והמטולטלים בים וביבשה.

תהיה השנה הבאה עלינו לטובה שנת חירות ועלייה, שנת גאות וקוממיות לעמנו, של בנין והתיישבות בשקט ובטחה של שלום ושלווה וגאולה. לשנה טובה ומבורכת יכתב ויחתם כל בית ישראל בספר החיים והשלום, ותחזינה עינינו בשוב ה' את שבות עמו ובבנין בית ישראל בארץ ישראל.

הצפה, כ"ט באלול תש"ו

פורסם במכמני עזיאל חלק ו, שער א, מאמר ג

3 עשרות אלפים מניצולי השואה, ניסו להגיע לארץ באוניות מעפילים רעועות. מ"י באב תש"ו החלו הבריטים להגלות לקפריסין את כל אוניות המעפילים שנתפסו, שם הם הוכנסו למתנת מעצר.

ברכת שנה טובה מציון

אחרי שנות עמל ותלאה של המלחמה האחרונה הארורה ששכלה מאתנו אלפי רבבות ישראל ועקרה קהלות ישראל מארצות מגוריהן, באה אלינו השנה החולפת, שבה נהיה לעינינו הפלא הגדול הזה של הכרת שיבת ישראל לחרותו הלאומית במדינתנו העצמאית אשר ה' הנחיל לאבותינו ולנו לאתוות עולם. אמנם עמים רבים מארצות ערב מוסתים ונעזרים בחיל ונשק, עצה והדרכה שלא שכתו כלום מאיבתם לעם ישראל וזלזולם בו ולא למדו כלום מתבוסתם ומפלתם של צוררי ישראל לדורותיהם, והנאצים בדורנו זה שנפלו ונכשלו ועוד הם צפויים לנקמת ה' וגמול לצריו.

עמים אלה וגרוריהם הסתערו עלינו בחילם ונשקם להמיתנו ברעב וצמא ולהשמידנו באש אוכלת ומשכלת, אבל זרוע ה' נגלתה בגבורת צבאות ישראל אשר עמדו אזורי אמונה ודרוכי גבורה במלחמת גאולה הכניעו את גאותם והדפו אותם בתבוסה מחפירה ומבישה.

ומדינת ישראל קמה בארץ ישראל והוכרה מאת ממלכות תכל הנאורות, ואנו תקוה כי לא ירחקו הימים והיא תהיה מוכרת מכל העמים ועם ישראל יתפוס את מקומו המכובד בין כל העמים, יוסיף לתת את תרומתו בתורה ומוסר, מדע ותעשייה לכל החברה האנושית ותביא לידי הגשמה מלאה של יעודי גביאי ה' לשלום עולמי בדעת אלקים אמת לכל העולם. חזיון פלאי זה שהתגלה בכל הדרו בארץ ישראל הוא מרומם קרן ישראל וכבודו בכל פזורי גלותו ופותח שערי גאולה לכל העורגים לעלות ולהתישב בארץ נחלת ה' לבדה ולהפריחה להתענג מפריה ולשבוע מטובה ולהגאל

1 לאחר השואה, בה איבד העם היהודי 6 מיליון מבניו, נמשך המאבק על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. במוצאי שבת, ט"ו בכסלו תש"ח, החליטה עצרת האו"ם, ברוב קולות, על חלוקת הארץ והקמת מדינה יהודית. למחרת פרצה מלחמת השחרור.

2 בה' באייר תש"ח הכריז דוד בן-גוריון על הקמת מדינת ישראל, ארה"ב וברה"מ הכיזו במדינה, אחריהן הלכו מדינות נוספות.

בגאולתה.

חזיון פלאי זה שלא היה כמוהו מאז מלחמת החשמונאים, איחד את כל קהלות ישראל הקרובות והרחוקות שבכל פזורי הגולה באחדות מוצקה והדוקה, שכולן נשאו את עיניהם ולבן אל הנקודה הקטנה הזאת שהיא מדינת ישראל, ואל צבאות לוחמיה הגבורים. כל ישראל מאיש ועד אשה, מנער ועד זקן נשאו נפשם ורוחם בתפלה תמידית והרימו תרומה גדולה ונכבדה להתכוננות המדינה והצלחת צבאותיה.³

וכולם יעמדו על הברכה והתהלה בספר הגאולה שבעם ישראל ובמדינת ישראל ויהיו נזכרים לטובה ולברכה לישועה ולנחמה לפני ה' שופט כל הארץ ביום הזכרון והסליחה.

ועתה אחים ואחיות, בנים ובנות ישראל, זכרו את ה' גואל ישראל ומושיעו ובאו לפניו ברנה ותודה בימים הנוראים הבאים עלינו לטובה, ושובו והשיבו בניכם ובנותיכם אל תורתו ומצותיו, ואל קדושת השבת ומועדי ה' בשביתה של עסק ומלאכה, ובכנוס של רנה ותפלה בבתי הכנסת תחת כנפי השכינה, ולמדו בניכם ובנותיכם תורת ה' ודברי נביאיו וחכמי ישראל לדורותיהם ממקורותיהם הנאמנים, למען יוסיף ה' אור ישראל להאר פניו לנו ולהאיר נשמותינו באור תורתו, ולכו בדרככם זה לחזק ולעודד את מדינת ישראל וצבאותיה ומוסדות התורה בתרומתכם בגוף ונפש ובכל מאודכם, ובעליתכם אתם וביתכם לשבת בארץ ולבנותה ולהפריחה ולהתעדן מטובה וחרותה.

חזקו ונתחזק בעד עמנו תורתנו וערי אלקינו, ולשנה טובה ומבורכת ברוך טובה השקט ובטחה, גאולה וישועה, תכתבו ותחתמו אתם וביתכם בספר

³ למרת ההכרה על הקמת המדינה, צבאות של חמש מדינות ערב פלשו לארץ-ישראל כדי לחסלה. חיילי צה"ל, שהוקם בכ"ב באייר, במלחמת גבורה של מעטים מול רבים ובנשק דל, הביאו לניצחון במלחמה זו.

החיים והשלום, בבריאות שלמה והצלחה מרובה בכל אשר תלכו ובכל אשר תעשו, ושנה הבאה בירושלים הבנויה, וכסא מלכות דוד יכון בתוכה לנצח אמן.

ט"ו באב תש"ח

גנן המדינה, פ/1111-888/5

פורסם במכמני עדיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר כ

ונזכרתם ונושעתם (א)

ימי ראש השנה לישראל, נקראו בפי רבותינו ז"ל בשם הנאה להם: יום הזיכרון. זיכרון כל מעשי האדם ועלילותיו, וזיכרון מאורעות עולמיים שהתחוללו במשך השנה החולפת להמשכת התעודה הישראלית בעברה, והזרחת אופקים חדשים לעתידה, והתגשמות תעודה הסופית. בשנה זאת שאנו סוקרים וזוכרים את הפעולות והמעשים, אנו נזכרים לפני אלוקי עולם בימי משפטו של עולם בפרטו ובכללו, לטובה ולברכה גאולה וישועה, כאמור: "ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר י', ט).

גדולים ונוראים הם זכרונות השנה הזאת שבה התחולל הפלא הגדול שאלינו צפינו באמונה באלפי שנות גלותנו, והם נותנים בפנינו דברי נביא הגאולה: "מי האמין לשמעתנו וזרוע ה' על מי נגלתה" (ישעיה נ"ג, א).

עם ישראל שהוא נושא את תורת השלום וחזון אחרית הימים לשלום עולמי שלא תהיינה בו מלחמות עמים, וכיבושי מלחמות, לא רצה ולא ירצה לעולם במלחמה, אבל כל תקוותינו היתה כי ציון במשפט תפדה, ואת זאת השיג בחסד ה' בהחלטה ההיסטורית של האו"ם שהיא יחידה במינה בכל ההיסטוריה העולמית. אבל ממלכות ערב השכנות הקרובות והרחוקות קראו עלינו מלחמת השמד במזימה רעה של מצור ומצוק רעב וצמא מצד אחד, וחיל עצום מוכן לקרב ומצוייד בנשק מהרס ומחבל מצד שני.

ולעומתם עמדו צבאות ישראל כשני חשיפי עזים מחוסרי נשק ומגן, ושיבו מלחמה שערה באמונתם האיתנה בה' אלוקי צבאות, וזרוע ה' בעזה ותפארתה נגלתה עליהם, ברוח עצה וגבורה נפלאה ומפליאה שהביאה לידי תבוסה מחפירה את צבאות האויב הגלויים והנסתרים ולידי ניסה ובריחת האויבים הפנימיים תושבי הארץ. ועוד פעם שר ישראל את שירת גאולתו הקדומה ונצחית: "ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויבך" (שמות ט"ו, ו).

ברוכים יהיו לה' לתורתו עמו וארצו, צבאותינו האמיצים והגיבורים אשר עמדו במערכות מלחמה כבדות ומסוכנות בהתמסרות נפלאה ובאמונה איתנה באלוקי ישענו ה' צבאות שמו גואל ישראל.

קדשו שם שמים ושם ישראל ולפיכך זכו להתגלות זרוע ה' וימין עוזו בצבאותיהם לגאולת העם ובניין הארץ.

ובימי זיכרון אלה אנו כותבים בספר הזכרונות של עם ישראל המפוזר ומפורד זה אלפי שנות גלותו ופזורו בין העמים דף מזהיר לאחדותו של עם ישראל עם אלוקיו תורתו קדשו וארץ נחלת אבות.

הישוב הישראלי בארץ שהוא מכונס מארצות גלותו, התאחד כאיש אחד במשמעת פלאית ומופתית במלחמת גאולתו וכולם מנער ועד זקן שלבו את ידם, התאחדו בלבם ונפשם, ונתנו את כוחם ונשמתם, אונם והונם, איש ואישה, לפי יכולתם לבצר עמדותינו בכל חזיתות ומערכות המלחמה, ואליהם נצטרפו כל פזורי הגולה לארצותם ומדינתם לעזרת ה' בגיבורים, ברכושם והשפעתם והראו לעצמם ולכל העולם כולו כי ראויים אלו לאות הסגולה המיוחדת לעם ישראל כמו שנאמר: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים א', י"ז, כא). ואנו תפילה לה' אחד, שכולנו מתאחדים באחרותו ותורת קדשו היחידה ומאחדת את כולנו, ואומרים בתקוה נאמנה: מי יתן והיה לבבם זה להם, ואת בניהם ילמדון לקיים באהבה וחיבה אחרות לאומית זאת שהיא יסוד נצחיותנו וסוד גאולתנו.

בזכרונות אלה אנו נגשים לפני כס המשפט בימי דין אלה שבשנה זאת, **וְיִזְכְּרוּ מֵאֲמִינִים שְׁבָתָם** נזכר ונפקד לטובה ולברכה, לגאולה וישועה לפני ה' אלוקינו כאמור בתורת קדשו: "ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם מאויבכם" (במדבר י', ט).

ובימי זיכרון אלה הננו מעלים על זכרוננו את קדושי עמנו אשר נפלו בשדות המערכה, ואלה שנספו באש אוכלת של אויבינו בירושלים עיר קדשנו ותפארתנו ובכל פינות ישובנו. תהי נשמתם צרורה בצרור החיים במחיצתם של קדושי עליון, ויהי זכרם ברוך ומבורך לנצח בספר מלחמות ה' וגאולת ישראל וארצו, ותהי זאת נחמתם של הוריהם ואחיהם, אלמנותיהם ויתומיהם אשר שוכלו ממחמדי נפשם ופרי בטנם. תזקן אל תיראו הנה אלוֹקֵיכֶם נָקָם יבוא, גְּמוּל אֱלֹקִים הוּא יבוא ויושיעֶכֶם.

ועתה בית ישראל כולו, לכו ונלכה בהמון חוגג אנו ובנינו לפני ה' מלך המשפט בחצרות קדשו, אלו בתי הכנסת ובתי התפילה, להודות לפניו על חסדיו ונפלאותיו עמנו אשר הגענו עד הלום. נשא לבנו ונפשנו אליו בתרועת קול שופר, לפדיונם של אחינו ואחיותינו בנינו ובנותינו אשר נלקחו כשבויי חרב, ואשר נתונים בשביה ומצוקה ובסכנת מות בארצות גלותם ובמחנות מעצרים ובמחנות הסגר שבארצות השמד, במדינות ערב, למען יעתר לנו ה' פודה שבויים ומתיר אסורים, יקרא להם דרור ממאסרם וחרות ממעצרים, וישיבם לחרותם בארצנו, ופדויי ה' ישובון, ושבו בנים לגבולם, לגאולת ירושלים השוממה בתוך חומותיה, להחזרת שכינת הקודש אל בית מקדשה, ולהצלחתם המלאה של צבאותינו בצאתם ובבואם עדי שישפות ה' שלום לנו מכל אויבינו מסביב.

הנני מסיים בברכה ותפילה לאמר: לשנה טובה ומתוקה תכתבו ותחתמו בספר החיים והשלום אתם כל בית ישראל שבארץ ישראל ובכל תפוצות הגולה. תחל שנה וברכותיה, לכם גיבורי החיל ולכל שרי ומנהיגי המדינה בכל ענפיה שנת ניצחון סופי והחלטי, ושנת שלום ושלחה הצלחה וברכה להתכוננות מדינתנו על יסודות הנצח שלא ימוטו לעולמים. ותהי השנה הנאה עלינו לטובה שנת התרוממות קרנה וכבודה של תורת קדשנו שהיא חיינו ואורך ימינו על האדמה אשר נשבע ה' לאבותינו ולנו, שנת תשובה שלמה לתורתנו בתלמודה וקיום מצוותיה, שנת בניין ירושלים ובית

מקדשה, ובהתכוננות כסא בית דוד בתוכה לנצח ולדור דורים, ובספר חיים
ברכה ושלום נזכר ונחתם אנו וכל בית ישראל לחיים טובים ולשלום.

ולשנה הבאה בירושלים הבנויה אמן.

אלול התש"ח

פורסם במכמני עזיאל חלק ב, שער א, פרק ב, מאמר טו

ונזכרתם ונושעתם (ב)

ימי ראש השנה לישראל שנקראים בפי רבותינו הקדמונים ז"ל בשם יום הזיכרון, לפי שהם ימים הנוראים של ישראל באישיותו ובכללו, מעבירים בזכרונם מאורעות השנה וכל עלילותיהם וצעדיהם ונידונים עליהם לפני מלך המשפט בשבתו על כסא הדין לפקוד את כל יצוריו לטובה ולרחמים לחיים ולשלום. ומוזכרים לפני ה' אלוקי ישראל את הברית ואת החסד והשכועה שנשבע לאבותינו לתת לנו את ארץ הבחירה לבחלת עולם וכמאמרם ז"ל (ר"ה לד:): "אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה".

גדולים ונוראים זכרונות אלה בכל שנה ושנה, וגדולים הם שבעתיים בשנה הזאת שהיא רבת העלילה והמעשה לגאולת ישראל בארצו. כי בשנה זאת התחולל בארצנו הפלא הגדול שאליו צפינו באמונה באלפי שנות גלותנו: שיבת ישראל אל ארצו ואל חרותו. ובשנה זאת התכוננה מדינת ישראל בצבאותיה הגיבורים שיד ה' צבאות קדוש ישראל נגלתה עליהם בעזה ותפארתה ותנחילם נצחונות מזהירים ונפלאים, וכימי צאתנו ממצרים התחדשה בפנינו שירת ישראל על ים סוף לאמר: "ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב" (שמות ט"ו, ו').

לכן ימי הזיכרון השנה הם ימי זיכרון של הודאה לה' חסדו על שהגיענו עד הלום בנפלאותיו וגבורותיו. וימי תשובה ותפילה ממעמקי הלב לסליחה וכפרה בדבר שפתים ותרועת קול שופר, תשועה וגאולה שלמה ומלאה כאמור: "ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם מאויביכם" (כמדבר י', ט).

ועתה ישראל עורו והתעוררו להתכנס בהמוננו מנער ועד זקן אל בתי הכנסת והתפילה לשוב אל ה' אלוקינו ה' צבאות שמו קדוש ישראל אל תורת קדשו, קדושת שבתות ומועדי קדשנו, לקדשם במנוחתם וקדושתם,

להתקדש בהם לטהר את שולחננו וחדרי ביתנו במאכלות טהורים, ואת רחובותינו ושדה עבודתינו בטהרת המעשה והמתשבה. וברגשי חרדת קודש, ולב מלא תקוה נריע בקול שופר הגאולה לחרותנו וכנוס פזורינו גאולתינו השלמה ושלוש ארצנו כדברו בתורת קדשו: "ונתתי שלום בארץ וישבתם לבטח בארצכם" (ויקרא כ"ו, ה).

בימי זכרון אלה נשא ברכה לצבאות ישראל אשר נלחמו כאריות לפני צבאות גדולים ועצומים באמונתם האיתנה באלוקי ישענו וצור משגבנו. ונאמר להם שמרו את מחניכם ובקדושת התורה לכו באמונתכם ונושעתם מאויבכם הרבים ועצומים. חזקו ואמצו אל תערצו ואל תחתו משאונם והמונם כי ה' אלוֹקֵיךְ הוֹלֵךְ בְּקֶרֶב מִחֲנֶךְ לְהַצִּילְךְ וּלְתֵת אוֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ, ומהרה תשובו לבתיכם עטורי ניצחון ועליזי גאולה. ושבו אחיכם השבויים מארץ שביים לחרותם וגאולתם.

ונשמות קדושינו שנפלו חלל בשדה המלחמה ושנספו בבית וברחוב בירושלים ובכל פינות ישובנו באש אוכלת של האויבים הזדונים תעלוזנה על משכבם בשלום, ותקומנה לתחייה בתרועת קול שופר הגאולה מעל הררי ציון וירושלים הבנויה.

ולכל בית ישראל כנוסי הגולה שבארץ ישראל ובירושלים עיר קדשנו ותפארתנו הנני אומר: אשריכם שעמדתם מלוכדים ומאוחדים בעוון רוח וחרוף נפש בנסיון קשה זה של סבל המלחמה ומוראותיה, תחת מטרות אש שורפת ומשכלת.

צר לנו מאוד על גלותה של ירושלים העתיקה ושממות הכותל המערבי, ועל נשמות קדושות וטהורות שנספו באש אכזרית זאת, ינקום ה' את דמם ונקם ישיב לצריו ומהרה נתזה בנחמה בגאולת ארצנו וירושלים, כסא מלכות דוד ובניין מקדש ה' אשר בירושלים לתהילה ותפארת ולנצח

נצחים. ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברינה (ישעיה ל"ה, י), והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים (ישעיה כ"ז, יג).

חוקו ונתחוק באמונה ותפילה וחדות ה' תהיה מעוזנו .

ולמנהיגי מדינת ישראל, רבניו ושופטיו, אלופיו וקציני הצבא. וכל צבאותיהם לדגליהם ומחניהם ולכל בית ישראל שבארץ, ולכל פזורי הגולה. הנני נושא כפי השמימה בתפילה ותחינה ואומר: כתוב לחיים טובים וארוכים כל בני בריתך עם ישראל.

ובספר חיים ברכה ושלוש, והצלחה מלאה נכתב ונחתם בספרם של צדיקים לשנה טובה ושלוש עד אין קץ, וישועה לכל ישראל בארצות פזוריו, ובניין בית ישראל בארץ ישראל, ומקדש אריאל בירושלים הבנויה אמן.

ראש השנה תש"ט

פורסם במכמני עזיאל חלק ב, שער א, פרק ב, מאמר טז

יום תרועה (ד)

יום ראש השנה לישראל נקרא "יום תרועה" ומסתמל בקול תרועת שופר, וכביאורו של מורנו ומאורנו הרמב"ם ז"ל: "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם" (הל' תשובה פ"ג, ה"ד). זו היא התעוררות לחשבון הנפש לשעבר והתוואת תכנית פעולה לעתיד בדרך המורשה לנו מאבינו הראשון: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית י"ח, יט), צדקת המחשבה ומשפט המעשה. ולכן אמרו רבותינו ז"ל: אמרו לפני מלכויות, כדי שתמליכוני עליכם; אמרו לפני זכרונות, כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה - ובמה? בשופר (ראש השנה טז.). מכאן שקול תרועת השופר ביום זה מכוון להתרוממות והתעלות הרוח והנפש לגבהי מרומים ודביקות במלכו של עולם. אור ישראל וקדושו, שהיא סגולתו המיוחדת של עם ישראל, כאמור: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" (במדבר כ"ג, כא).

תרועת מלכות זאת התקיימה בנו בכל הדורות - גם בזמנים שישבנו במחשכים, מעונים ונרדפים עד מחנק רוח ונפש - בבחינת זכרון תרועה. ועתה בזרוע עלינו, בחסד ה' ונפלאותיו, איילת השחר של מדינת ישראל, שהיא הולכת ואור עד נכון היום, מתקיימת תרועת מלכות זאת בפועל להודות לה' מלך כל הארץ על חסדו ואמתו איתנו, שהגיענו עד הלום ולהגברת כיסופי דנפשין להתקרבות מהירה ומלאה ליום ה' הגדול והנורא, אשר בו יישמע קול שופרו של משיח, שיביא חירות ודרור לעם ישראל בארצו ובכל ארצות פוזרו בחידוש מלכות בית דוד בירושלים עיר עוז לנו, שאליו גויים ידרשו והיתה מנוחתו כבוד.

התכוננו ונתכונן כל בית ישראל לשמוע קול שופר בימים הנוראים, ימי הדין והמשפט לפני מלך המשפט, התעוררו ונתעורר ונתנער מחבלי השנה ותדרמה, שבהם אנו כבולים ונמשכים אחרי הבל ותוהו כישן בעינים פקוחות, ושהם הגורמים שנאה ופירוד בין אחים, שהם אבות כל חטא

ועוון, עושק ועיוות משפט. שובו ונשובה בית ישראל אל ה' אלוקינו ותורתו הקדושה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

התרוממו ונתרומם מעולם השפל והאטום הזה, עם כל נפתוליו ומאבקיו אל עולם האצילות שכולו אורה, נעימות ושמחה שלמה שאין אחריה עצבון ומרירות, ובקול שופר נריע לפני המלך ה' צבאות בשבתו על כיסא המשפט לשפוט עמים בצדק ולאומים במישרים. ובקול תרועת שופר יעלה זכרוננו לטובה ולברכה ישועה וגאולת נצח.

ואני תפילה וברכה לכל בית ישראל שבמדינת ישראל לאמור: אנא ה', שומר הברית והחסד, כתוב וחתום את כל בני בריתך, עם ישראל בחירך, לחיים טובים ונעימים, שלווים ושקטים, מושפעים בשפע הצלחות ורוב תנובות צוה את ברכתך, ה' אלוקינו מלך כל הארץ, על מדינתנו בארצות קדשך אשר הנחלת לאבותינו ולנו! תן חיים ושלוש לנשיא המדינה וביתו, גדל הודו ורומם תפארתו, תן עצה ותבונה לשרי המדינה, נהלם בעצתך ונחם בתבונתך לנהל המדינה בשלוש צדק ומישרים, בדרך תורתך הקדושה, תורת החיים והנצח לכל ההולכים בה. תן עוצמה וגבורה לצבאותינו בארצות קדשך, ופרוש סוכת שלומך על אלופיהם וקציניהם ועל כל חלוצי הצבא במחניהם ותפקידיהם, ושמור צאתם ובואם מכל אסון ומכת אויב, הצליחם בכל דרכיהם ועטרים בעטרת נצחון וגבורה. תן שלום אמת ויציב בכל העמים והממלכות כיעודך מפי נביא קדשך: "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב', ד).

הראנו ה' עוזך, וישעך תתן לנו, ותחזינה עינינו בשובך לציון והחזרת שכינת קדשך למקדשך אשר בירושלים, וכיסא דוד תכין בתוכה לעולם. לשנה טובה ומבורכת תיכתבו ותיחתמו בספר החיים והשלוש כל בית ישראל!

הצפה, כ"ט באלול תש"ט

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר כא

קול טמיר ונעלם

מועד ראש השנה לישראל שהוא בראשון לחודש השביעי, נקרא בפי התורה בשם: "זכרון תרועה" (ויקרא כ"ג, כד), "ויום תרועה" (במדבר כ"ט, א). אולם תרועה זאת אינה תרועה בחצוצרות של ימי שמחה ומועד, ולא תרועת מלחמה על הצר הצורר אותנו, אבל זו היא תרועת קול שופר המיוחד לישראל שנשמע בפעם הראשונה בהר סיני, קול טמיר ונעלם שאין העין יכולה לראות ולא האוזן יכולה לשמוע, ואף לא הדעת יכולה לדעת מקום מוצאו, אבל הוא חודר אל הלב ואל הנפש וקורא לתשובה ואחדות, ובה בשעה הוא מנחם ומעודד בדברי סליחה ומחילה כאב מרחם וחונן "כי מדי דברי בו זכור אזכרנו וגו' רחם ארחמנו נאום ה'" (ירמיה ל"א, יט).

בקול שופר חגגנו שנה שנה את מועד ימים הנוראים של ראש השנה, ולקולו הננו צומדים כולנו בתרדה ואימת יום הדין לפני כסא מלך המשפט, לשוב מעושק ידינו ולהתוות לנו דרך טובה וישרה לפני אלקים ואדם, ובקול תרועת שופר הננו חוגגים גם השנה הזאת היא השנה השלישית לתקומת מדינת ישראל הנפלאה בארץ נחלת ה' לעמו.

בימים אלה הננו שומעים את קול השופר הטמיר ונעלם שביעוד הגאולה: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלם" (ישעיהו כ"ז, יג). והננו רואים את פעולתו הנוראה של קול שופר זה שהוא הרס את חומות האש שחסמו שערי הארץ לפנינו, וליכד את כל כחות העם שבארץ ושבגולה אלה לעלות בגופם ורוחם, ואלה להעלות בתרומת ידם ונדיבות לבם.

למראה חזיון נפלא זה לבנו מלא תודה ורנה לה' צור ישראל וגואלו שהוא מקבץ פזורי עמו לארץ נחלתו, ומתוך כך מתחזקת בנו התקוה והאמונה לשיבת בנים לגבולם ולצור מחצבתם, ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם.

חזיון נפלא זה שאומר לנו חדות ה' תהיה מעוזכם, הוא קורא אותנו ביתר עז לתשובה לתורת ישראל במלואה שבזכותה הגענו עד הלום, ובזכותה נתבצר בארץ בצרון נשגב שכל כחות ההרם יחתו מפניו, ותשובה לקדושת ישראל שהיא נובעת מקדושת השבת ומקדשת את ישראל כי קדש היא לכם.

ועתה אחים ואחיות כל בית ישראל שובו ונשובה אל צור קדשנו ה' צבאות שמו, אל תורתו ושבתות ומועדי קדשו, נטהר את שלחננו וביתנו בטהרת התורה ומצוותיה ונלמד את בנינו ובנותינו תורתו ומצותיו כמצוה עלינו: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם... למען ירכו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ" (דברים י"א, יט, כא).

הקבצו ובואו כולכם אבות ובנים אל בתי הכנסת והתפלה, לבקש סליחה ומחילה מלפני שופט כל הארץ ומלך המשפט, ולהריע לפניו בתרועה קול שופר, וה' ממעון קדשו ישמע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, ויחיש להשמיענו שופרו של משיח בן דוד ויכוונן כסא מלכות בית דוד בירושלים עיר מקדשו לנצח.

והנני נושא כפי ולבי אל ה' השוכן בציון ובוחר בירושלים לאמר: אנא ה' כתוב וחתום את כל עמך ישראל בארצות קדשך ובכל תפוצותיהם בספר החיים והשלום לשנה טובה ומבורכת ברוב טובה ושפע הצלחה, בך את ארצנו ותבואתה, הגבר את צבאותינו, הסתירם בסתר כנפיך והדוף אויביהם מפניהם. הצלח את ממשלתנו שריה ומנהיגיה, תן חיים ושלום עז ורוממות לנשיא מדינתנו, הנח לנו ה' אלקינו מכל אויבינו מסביב, תן שלום בארצנו ובכל עולמנו ותחזינה עינינו בהתכוונות כסא מלכות בית דוד משיח בירושלים עיר מקדשך.

תקעו בחדש שופר

ברכת ראש השנה תשי"ג

דורשי רשומות, דרשו מקרא קצר זה, ואמרו: חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם, כי כל שנה נוספת בחיי האדם ובחיי העולם אינה אלא מוסיפה בו זקנה, ומקרבת אותו אל החדלון זה המוות המבלה את הכל, לרבות גם הערכים המדעיים והפילוסופיים, רבים הם ערכים אלה שנדמו לאמיתיים ונצחיים בשעתם התבדו בהמשך הזמן, והיו לאין שהשתכחו כמת מלב, או שנשארו כשלדים חנוטים לראווה בבתי המוזיאונים למיניהם.

חיי האדם מוגבלים וקצובים משעת לידתו וחדלים מהיות בבוא קצו, וכן אמר אדון הנביאים בתפילתו "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון, כי גז חיש ונעופה" (תהלים צ', יא). כימי האדם כן הם ימי העולם, שאף הם קצובים ומגיעים לקצם, וכדברי ישעיהו הנביא "שאו שמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה, ויושביה לעולם ימותון, וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת" (ישעיה נ"א, ו). נבדלים בזה לטובה עם ישראל שתורת אמת בלבכם, שהם מתחדשים בחידושי השנים ומחדשים את שנותיהם שנה בשנה, לא בחידושי תורתם ככל התורות הנימוסיות והמדיניות אלא בחידושי מעשיהם, על יסודות התורה שניתנה מפני אלוקים חיים ומלך עולם, שאין בה זקנה ולא אבדון, שכן היא טבעה של האמת שאינה מזדקנת ולא אוכדת, כדכתיב: "שפת אמת תכון לעד" (משלי י"ב, יט), אלא היא מתחדשת במעשיהם של לומדי תורתה ושומרי מצוותיה, וכמאמרם ז"ל: דברי תורה יהיו בעיניך כל יום כחדשים וכאילו גיתנים מְסִינֵי יוֹם יוֹם. לפיכך נקבעו ימי ראש השנה ליום דין ומשפט שבו עוברים כל באי עולם כבני מרון לפני מלך המשפט ונותנים דין וחשבון לפניו על מעלליהם, בלבושין דנשמתין שהם מעשה דיבור ומחשבה, לבדוק את

תפונותיהם לטהר אותם מכתמיהם ולהתלבש במלבושים חדשים טהורים וקדושים. וזה נעשה על ידי קול תרועת השופר וכדברי הרמב"ם ז"ל (הל' תשובה פ"ג ה"ד): עורו ישנים מתרדמתכם וכו', והוא קורא אותנו ואומר: חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם לקדש שם שמים ושם ישראל, למען תכתבו בספר החיים לעצמכם ולכל התבל כולה.

היכנונו ונתכוננו כל בית ישראל לשמוע קול שופר מחריד זה, היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, ולקול שופר זה שהוא מאחד, מזהיר ומעורר את כל העם מקצה להיותם מאוחדים בלב אחד, ושכם אחד, נגד כל מפריעי השלום מבית ומבחוץ ולהשראת שלום אמת בתוכנו ומסביבנו.

בשנה זאת שראש השנה חל ביום השבת שלפיכך גם מצות תקיעת שופר נרחיח מפניה, יום זה משמש אזוהרה נוספת לשמירת השבת, בקדושתו וכהלכתו בכל תפוצותינו, וביותר במדינת ישראל שקדושת השבת היא תנאי לקיומה וניצחונה לנצח, כאמור: "אם תשיב משבת רגליך וכו' והרכבתך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר" (ישעיהו נ"ח, יד), נתקדש כולנו בקדושת התורה והשבת למען נגאל גאולת עולמים.

והנני מסיים בתפילה וברכה לאמר: אנא ה', צדקנו במשפטיך השיבנו אליך וחדש ימינו כקדם, וכתוב וחתום את כל עמך בית ישראל בספר החיים והשלום לשנה טובה ומבורכת משפע ברכותיך.

הנח לנו ה' אלוקינו מכל אויבינו מסביב וקיים בנו, דברך בתורת קדשך: "ונתתי שלום בארץ ... וחרב לא תעבור בארצכם" (ויקרא כ"ו, ו), וקרא שנת שלום לישראל עמך ולכל העמים והממלכות, לשנה הבאה בירושלים הבנויה, וכסא מלכות בית דוד בתוכה יכון לנצח.

כ"ח מנחם אב תשי"ב

פורסם במכמני צדיאל חלק ב, שער א, פרק ב, מאמר יג

ברכת השנה לכל ישראל שבמדינת ישראל

הודיה ותחינה

רבותינו הקדמונים זכרונם לברכה למדונו ואמרו: לעולם יודה אדם על העבר ואתרי כן יתפלל על העתיד (ברכות נד.), ואנו קטני תלמידיהם בהגיענו היום בחסד ה' לסיומה של שנת התשי"ג וכניסתה של שנת התשי"ד, הננו פורשים לבנו ועינינו לפני ה' אלקי חסדנו על נפלאותיו אתנו, עם ישראל בחירו במשך השנה החולפת, אשר היא היתה שנת זעזועים קשים על מדינתנו הצעירה שהיו מאיימים בגזרת שמדות והטלת השמצות על עם ישראל, וה' בחסדו הגדול נתן עצה ותושיה בלב ממשלתנו הברוכה, והנה בסיומה של שנה זאת הננו רואים מאמר הכתוב: "ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך" (דברים כ"ג, ו).

מאידך גיסא התנסינו בנסיזנות קשים של שכינינו הרעים המסתננים יום יום מן המארב במטרה להביא מורך בלבנו ורפיון בעבודת ידנו, ברוך ה' אשר נתן עז ועצמה בלבבות שוטרינו להפוך את מזימתם הרעה!

לצערנו הרב, רבים הם דמי נקיים אשר נספו מן המארב, לבנו על חלליהם. ואני תפלה כי תהיה נשמתם צרורה בצרור החיים וזרעם יירש ארץ, וה' גואל ישראל נקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו.

ולבסוף מצב קשה נוצר בארץ, ומדינת ישראל הודעוזה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ועדיין לא שקטו הרוחות, כל הדברים האלה, כל אחד מהם הוא בעל משקל חשוב שבעומדנו עליהם הננו אומרים: תכלה שנה וקללותיה.

1 בשנה זו החמיר המצב הביטחוני לאורך הגבול עם סוריה וירדן. בגבול הסורי היה מאבק נגד מפעל הטיית הירדן. מגבול ירדן הסתננו חוליות חבלה ורצח שפעלו בעיקר באיזור פרוזדור ירושלים.

ועתה אחים ואחיות וכל בית ישראל בהגיענו לימי הדין והמשפט, לפני כסא מלך המשפט נודה לפניו על העבר ונתעורר כולנו לשוב אל בתי הכנסת ובתי התפלה, מעיינות נשמת האומה, ומקום השראת השכינה, ויחד כולנו נאמר איש לרעהו, ואשה לרעותה: באו שערינו בתודה חצרותיו בתהלה תחת כנפי שכינת עזו, ונריצה את בנינו ובנותינו אל מקומות הקודש אלה שהם משכנות חיינו לנצח ולדור דורים, הודו לו ברכו שמו כי טוב ה' לעולם חסדו, ועד דור ודור אמונתו.

ועתה נשא לבנו ועינינו בפני גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל ונאמר לפניו, תחל שנה וברכותיה, יחד את לבבנו ה' אלקינו ליראה ולאהבה את שמו הגדול לשמור את שבתות קדשך באהבה, ולקיים את כל מצות תורתך, כי הם חיינו ואורך ימינו על האדמה אשר נשבעת לאבותינו.

הנח לנו ה' אלקינו מכל אויבינו מסביב, וקיים בנו ולעינינו, דברך בתורת קדשך: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כ"ח, י).

ברך שנתנו הבאה עלינו לטובה מרוב שפע וברכה, כשנים הטובות, ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר, ישפות ה' אלקי השלום ומלך המשפט שלום אמת ויציב בכל עולמך, ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה.

בנה ירושלים עיר מקדשך, וכונן כסא בית דוד משיח צדקך לעולמים, וכתוב וחתום ה' אלקינו את כל עמך בית ישראל חיים טובים ולשלום מעתה ועד עולם אמן ואמן.

ב' באלול תשי"ג,

גנזך המדינה, 8571/127

פורסם במכמני עזיאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר כג

יום התרוממות הנפש¹

יום הזכרון יום ראש השנה יש בו מצוות עליה לנשמה, יום התכוננות עליונה ליום הכפורים הבא אחריו.

יום כפורים יש בו מצווה מיוחדת. בכל המועדים יש שמחת יום טוב, וביום הכיפורים יש מצוות צום: "ועניתם את נפשותיכם והקרבתם אשה לה" (ויקרא כ"ג, כז), הוא יום נזירות מכל צרכי הגוף, יום התרוממות הנפש ודבקות באלקים חיים וזאת היא מובנה של התשובה. קדושה זאת היא אשר ייחדה אותנו בין הגויים למרות פזורי עמנו.

הנני פורש ידי לפני השם, מקדש עמו. השיאנו ד' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים טובים ושלום. תן שלום לנשיא המדינה וכל שריו ויועציו ולכל מדינת ישראל וברכם בשלום ובשנים. חזק ואמץ את צבאנו קציניו ואלופיו ושמרם מחרב אויב ועטרם בעטרת נצחון. חתום בספר החיים והשלום את בית ישראל וברך את אדמת ישראל אשר הנחלתנו. הנח לנו מסביב וישב ישראל שלו ושקט ואין מחריד.

ופדוי ד' ישובו ובאו לציון ברינה ושמחת עולם על ראשם, ובשנה הבאה בירושלים הבנויה.

הצפה, ט' בתשרי תשי"ד

פורסם במכמני עזאל חלק ג, שער א, פרק ב, מאמר כד

1 זהו קטע מברכת החג האחרונה של הרב עזיאל, היא שודרה ב"קול ישראל" לאחר פטירתו בכ"ד באלול תשי"ג, הערת עורך.

ימים נוראים

א. יום תרועה

בין המועדים שקבעה תורת ישראל, נמנים שני מועדים שבחדש השביעי, שהם: באחד לחודש, שהוא נקרא 'יום תרועה' או 'זכרון תרועה', ובעשור לחודש הזה שהוא 'יום הכיפורים'. אולם לא הרי חג יום התרועה כהרי חג יום הכפורים, כי האחרון נתפרש טעמו בתורה: "כי ביום הזה יכפר עליכם" (ויקרא ט"ז, ל), וגם נתפרשה עבודת היום להמשכת הכפרה בכל פרטיה בפרשת אחרי מות, והתייחד במצות התענית "ועניתם את נפשותיכם" (שם לא). אולם מועד הראשון של אחד לחודש הזה לא נתפרש בתורה טעמו ולא סדר עבודתו. תרגום אונקלוס, שהוא מקובל כתרגום מסורתי נאמן ומדויק, תרגם "יום יבבא יהיה לכוון", אולם גם אחרי התרגום לא ידענו צורתה של יבבא זו אם היא יללה בפה, בחצוצרות או בשופר, לכן הוצרכו קדמונינו ללמוד דבר זה מהיקש ממה שנאמר ביום הכפורים של יובל "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי" (ויקרא כ"ה, ט), "שאינ תלמוד לומר בחדש השביעי, ומה תלמוד לומר בחדש השביעי שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה" (ר"ה לג:), או ממה שנאמר בדברי קבלה "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" (תהלים פ"א, ד) "איזה הוא חג שהחדש מתכסה בו? (לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני המזרח, לפי שקטנה היא סמוך לחדושה, פרוש רש"י) הוי אומר: זה ראש השנה" (ר"ה ת. ולד.), וקאמר 'שופר' מכאן למדו שתרועה זו של האחד לחודש השביעי אינה אלא בשופר ולא יללת דברים ולא תרועת חצוצרות, אלא תרועת שופר שהיא מלווה בתקיעה לפניה ולאחריה. ועדיין לא התבררה מהותה של תרועה אם היא בצורת שברים כאדם המתאנח מעצמת מכאוביו או שהיא יללה כאדם המילל על ביתו שנשרף או צועק חמס ומבקש רחמים

וחנינה על נפשו ורכושו, וחכמים לא הכריעו בדבר וקבעו לעשות שתייהם שברים ותרועה (ר"ה לד.). ואיך שנפרש מהותה של תרועה זאת עדיין לא נדע סיבתה, כי מה מקום לשברים ויללה דוקא ביום הזה? ולא עוד אלא שעצם מועד של יללה הוא מתנגד לרוח התורה שבכל מועדיה החל משבת וגמור בראש חודש - שהוא גם מקובל ליום כפרה כאמור "חטאת לה" (במדבר כ"ח, טו) וכן תקנו קדמונינו בתפלה "ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם - הוקבעו גם לימי סעודת מצוה או זבח משפחה, וכמו שכן מפורש בנביאים הראשונים (שמואל א' כ', כט). בכלל תורת ישראל ומסורת הנביאים ומעתיקי הקבלה מתנגדים נגוד גמור לכל יללה של יאוש או סימני עצבון ודכאון רוח, אלא להיפך מצווים אנו להיות שמחים בחלקנו ועליזים ברוחנו תמיד גם בשעה שחרב חדה מונחת על הצואר, והתורה מוכיחה על חוסר שמחה בעבודת ה' "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה" (דברים כ"ח, מז). ובכן תרועה זאת שביום חג זה מה טיבה ומה טעם יש בה?

ב. יום הדין

מה שסתמה התורה פרשה הקבלה המסורתית ואמרה (ר"ה טז.): "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון". ומצאו סמך לזה בדברי הקבלה שנאמר (תהלים פ"א, ה): "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". מכאן שיום האחד לחדש השביעי הוא יום דין ומשפט לכל באי העולם שכולם נדונים על פי מעשיהם ועלילותיהם לשעבר, לחיים או למות בעתיד. דין זה אינו שוה בכל, אלא נחלק לשני סוגים: ישראל ואומות העולם, כי אומות העולם נדונים שלא מדעתם, אבל ישראל אינם נדונים אלא מדעתם. "אין בית דין של מעלה נכנסים לדין אלא אם כן קדשו בית דין של מטה את החדש" (ר"ה ח:), ולכן הם נכנסים לדין לא בתור נתבעים אלא בתור תובעים דין לזכות עצמם ולזכות את כל העולם

כולו בדין.

יום זה נקבע ליום דין ונקרא: "ראש השנה" לפי שבו נברא העולם וראוי שבו יהיה נדון העולם. וכן תקנו בספר, תפלת "כי זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב. ועל המדינות בו יאמר... והקבלה המסורתית מסיעתם (ר"ה י:): בתשרי נולדו האבות, בראש השנה נפקדה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים, ובראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

הרמב"ן מוסיף סמך לזה באמרו: "וגם בזה יש אות בשמים שהחדש הזה מזלו מאזנים כי בו פלס ומשפט ביד ה'" (הרמב"ן על התורה ויקרא כ"ג, כה). מכאן יוצא כדבר המובן מאליו, שיום זה שבו אנו עומדים לדין לפני כסא המשפט של מלך המשפט, בהתמזגות דין ורחמים בחטיבה אחת, הוא צריך להיות יום של התעוררות לתשובה. והתשובה אינה אלא חרטה ונוחם על העבר, חרדה מאימת המשפט ותקון החטא לעתיד, "שמוע שמעתי אפרים מתנווד יסרתני ואוסר... בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי... השיבני ואשובה כי אתה אלקי" (ירמיהו ל"א, יז-יח). ומה נעמו מעתה דברי הרמב"ם האומר: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב היא, רמז יש בו כלומר: עורו ישנים משנתכם הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם" (הל' תשובה פ"ג ה"ד). ובאמת אין זה רמז אלא עצומו של יום הזכרון למעשה בראשית ושופר תרועה שהיא עבודת היום, הרי הם כאילו מכריזים ואומרים: עורו משנתכם. קול השופר אומר: הכון ועמוד לדין בתפלה ותשובה בגילה ורעדה כי היקיצה משינה והתעוררות זו היא גילה גדולה מאד שאין דומה לה בכל הגילות והשמחות החולפות שבעולמנו, והיא המביאה לידי רעדה. כי אין הישן ולא זה שהעולם משחק לפניו רועד וחרד, אלא הוא נגרף בשטף הזמן וגלי החיים הסוערים באין הרגשה בלא דעת ורק ההתעוררות היא עצמה הגילה והרעדה.

גילה ורעדה זאת שתוקפת אותנו בימים אלה, נוסכת בנו רוח גבורה ובטחון שבכוחם אנו הולכים בתוך גלי הים ולהבות אש אזורי אמונה ומלאי גבורה, וכן אומר נחמיה: "כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח', י). גילה ורעדה בצרופם ואחודם, תרועה ותקיעה שלפניה ולאחריה, השברים והתקיעות, המה יוצרים תרדה ותשובה שהיא נהפכת לחדות ה', והיא המעוז והוא מעין הישועה והגבורה שכל כוחות שבעולם נתקלים בה כבסלע איתן שהגלים הסוערים מתפוררים מפניו והוא עומד כצור מעוז לעולמים.

ראש השנה מצטיין יותר מכל החגים בזה שהוא יום ארוך של שני ימים ולילותיהם וכל כך למה? לפי שהוא מסמל ומאחד בקרבו את העבר הקדום של זכרון ליום ראשון והיום האחרון היום הגדול והנורא, שמאחד את האבות והבנים והבנים אל אבותם. ושתי הקצות האלה, למרות המרחק הגדול והארוך שביניהם, אינם אלא יום ארוך אחד שבו מתרקמת סוד ההשגחה העליונה קורא הדורות מראש וקורא מראשית אחרית.

ג. עשרת ימי תשובה

קדמונינו ז"ל קשרו את ראש השנה ויום הכפורים חג ארוך אחד שנקרא: עשרת ימי תשובה או ימים נוראים. זאת אומרת: נוראים בגדלותם וחשיבותם, ימי דין ומשפט לאדם ולעולם לפני אלקי המשפט שהוא "אלקים עליון נורא ומלך על כל הארץ". וכאן השאלה עומדת מאליה: היש ימים מיוחדים שהם נוראים? והלא בכל יום ויום ובכל רגע אנו רואים את האל הגדול הגבור והנורא ואת נוראותיו שנגלות בכל יצוריו ומעשיו, "אמרו לאלקים מה נורא מעשיך" (תהלים ס"ו, ג). או היש ימים מיוחדים לתשובה? והלא התשובה היא מצוה תדירית שבכל יום ויום, שעה ושעה אנו מצווים עליה כדכתב: "איש או אשה אשר יעשה מכל חטאת האדם... והתודו את חטאתם

אשר עשו" (במדבר ה', ז). ומצוה זו כוללת כל חטאות האדם, חייבי חטאות ואשמות, כריתות ומיתת בין דין חבלות וגולות (הרמב"ם הל' תשובה פ"א ה"א). הוורו רבותינו ז"ל ואמרו: "שוב יום אחד לפני מיתתך לפי שאין האדם יודע מתי ימות ונמצא שכל ימיו הוא בתשובה (שבת קנג. רמב"ם שם פ"ו ה"ב), וכן קבעו קדמונינו ודוי של תשובה בתפלות בקר וערב השיבנו וסלח, ודוי ונפילת אפים?

והנה מקור עשרת ימי תשובה מצאו רבותינו בדברי הקבלה שנאמר: "דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נ"ה, ו), אלו עשרת ימי תשובה" (מדרש תנחומא האזינו סי' ד). אבל דבר זה נסתר מדברי התורה שנאמר (דברים ד', ז): "ומי גוי גזול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו?" לתרץ זאת אמרו: עשרת ימי תשובה נתנו ליחיד (ר"ה יח.). אבל עדיין קשה, ויחיד עצמו אינו חייב לשוב בכל יום או אינו בתשובתו בכל עת? הרמב"ם תירץ זאת בנעימות לשונו וכתב: "אף על פי שהתשובה והצדקה [והצדקה] יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ר"ה ויום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו' במה דברים אמורים ביחיד" (הל' תשובה פ"ב ה"ו). אבל עדיין אין הדעת מתישבת בזה, כי מה היתרון בימים אלה ואדרבה יפה התשובה הבאה מאליה סמוך לחטא ועל כל חטא בפני עצמו, וכן מפורש בכתובים "ויאמר דוד... חטאתי לה', ויאמר נתן אל דוד, גם ה' העביר חטאתך לא תמות" (שמואל ב' י"ב, יג). שאלה זו חקרו מארי דרוזין ואמרו: "ועשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים ירמוז

1 רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א "כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין כזוהן בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל כדרך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זיונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמוזק ממנו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם".

לעשרת ספירות כי ביום כיפורים יתעלה בהם ויגבה ה' צבאות במשפט" (הרמב"ן על התורה ויקרא כ"ג, כה). כוונת הדברים לסוד השתלשלות העולמות בדרכי הספירות, ממידת כתר עליון עד מלכות והתעלותם באור חוזר, ובמדה שאדם מתקדש בהדרגה הוא מתעלה בעצמו ומעלה את שכינת הקודש לעולמות העליונים. דבר זה רמוז במפורש בדברי רבותינו ז"ל במאמרם: "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר: 'שובה ישראל עד ה' אלקיך' (הושע י"ד, ב)" (יומא פו.). אין אנו רשאים לדבר ומכל שכן לדרוש בנפלאות ונסתרות, ועל זה נאמר (ע' חגיגה יג.): "במופלא ממך אל תדרוש", אבל בדברי אגדה והלכה מצוים אנו לחקור ולהתכונן. ומדברי הלכה מוכח שהתשובה היא בכל זמן מעולה, וכן אומר הרמב"ם ז"ל: "כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל, שנאמר (ישעיה נ"ט, ב) 'עונתיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם', צועק ואינו נענה, שנאמר (ישעיה א', טו) 'גם כי תרבו תפלה', עושה מצות וטורפין אותן בפניו, שנאמר (ישעיה א', יב) 'מי בקש זאת מידכם' ונאמר (מלאכי א', י) 'מי גם בכם יסגור דלתים', (מלאכי א' י) 'ולא תאירו מזבחי חנם אין לי חפץ בכם ומנחה לא ארצה מידכם', והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר (דברים ד', ד) 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם', צועק ונענה מיד שנאמר (ישעיה ס"ה כד) 'והיה טרם יקראו' ועושה מצות ומקבלים אותם בנחת ושמחה שנאמר (קהלת ט', ז) 'כי כבר רצה אלקים את מעשיך' ולא עוד אלא שמתאווים בהם, שנאמר 'וערבה לה' מנחת יהודה' (מלאכי ג', ד) (הרמב"ם שם פ"ז ה"ז). דברים אלו בודאי שנאמרו גם ביחיד, דאם לא כן אתה נועל דלת בפני תשובת יחיד בכל ימות השנה, ואם כן השאלה במקומה עומדת: מה היתרון של עשרת ימי תשובה? בפתרון שאלה זו אומר אני שהתשובה מתחלקת לשני סוגים: א) תשובה רפואית. ב) תשובה מקורית.

ד. תשובה רפואית

תשובה רפואית היא תשובה חלקית על חטא יחיד. על כגון זה נאמר

בתורה: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה'... ואשמה הנפש היא והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה', ו-ז). חטא זה הוא, חטא כפול לאדם ולה' בממונו, ולה' בשבועה שבו, לכן נתנו לו שתי כפרות: השבת הגזלה וקרבתן איל הכפורים. אבל בראשית הכל היא התשובה "והתודו את חטאתם", לפי שהשבת האשם וחומשו וקרבתן איל הכפורים אינם אלא מתקנים המעות, אבל לא מרפאים את הנפש מחולי העבירה, שאין רפואה אלא בתשובה של וידוי שפתים מתוך חרטה שבלב. תשובה זו דומה לחולה פצוע באתד מאבריו שכשהוא מתרפא אם גם יישאר בו רושם הפצע והחבורה, אבל הוא שב לבריאותו הגמורה, לזה מכוונים דברי רבותינו ז"ל (יומא פו.): "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר 'ארפא משובתם אהבם נדבה' (הושע י"ד, ה)...ונאמר 'שובו בנים שובבים ארפא משובתם' (ירמיה ג', כב)". והגמרא מפרשת שני כתובים אלה שנראים כסותרים ואומרת "כאן מאהבה כאן מיראה". חטא היחיד לחברו או למקום הוא פוגם בגוף האנושיות כלה, שכל יחיד הוא חלק ממנה והוא חטא ומעל לה', חטא זה אינו מתרפא אלא בתשובה מיראה לפי שתשובה זאת מתקנת את החטא, מפני היראה, אבל לא עוקרת סבת החטא שהיא שובבות האדם.

חטא זה מתרפא מעיקרו כאלו לא היה, בתשובה מאהבה שבאה מתוך תעוב החטא ואהבת הטוב, ששניהם הם דבר אחד. אהבת הטוב מביאה לידי הכרה של תעוב החטא, ותעוב החטא גוררת אחריה עשות טוב ואהבת חסד, כמאמרם ז"ל: "נקיות מביאה לידי פרישות ופרישות מביאה לידי טהרה" (עי' כו.). תשובה רפואית זאת היא תמידית ויום יומית, ועליה קרא ישעיה הנביא ואמר: "רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע, למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה", וסמיק ליה: "אם יהיו חטאיכם כשני כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיה א', טז-יז, יח).

הזדככות המחשבה ותכונות הנפש, זו היא נקיות כפים ונקיות הלב, שהיא גוררת אחריה פרישות של "חדלו הרע", וטהרה של "למדו היטב" ו"דרשו משפט", וכולם יחד עוקרים את החטא מכבסים את הגוף ועושים אותו לבן כשגל נקי וצמר צחור.

הדברים האלה נאמרו בכתובים: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר" (קהלת ט', ח), והתפרשו מפי רבותינו לאמר: שוב יום אחד לפני מיתתך שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה (שבת קנג.).

תשובה רפואית זאת היא רפואה לחוטא ורפואה לעולם, לפי שעל ידה מתטהר החוטא ושב להיות חסיד שמביא ברכה לעצמו וחסידות של קדושה לעולמו.

ה. חסיד ובעל תשובה

במהותה וחשיבותה של התשובה נחלקו רבותנו ז"ל ואמרו: "אמר רב חייא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא התנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים 'עין לא ראתה אלקים זולתך' (ישעיה ס"ד, ג), ופליגי דרב אבהו דאמר במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" (ברכות לד:, סנהדרין צט.). לכאורה נראה שמחלוקתם תלויה במחלוקת הפילוסופים בטבע נפש האדם, כי הפילוסופים היונים אמרו: החסיד בטבע מעולה מזה שכובש את יצרו, לפי שהראשון מואס ברע ואוהב הטוב מטבעו ומתאוה לעשות טוב, אמנם הכובש את יצרו מתאוה לעשות רע ומתאמץ לעשות טוב, ותשוקתו לרע היא תכונה רעה בנפש. והרמב"ם מצא סמך לסברא זאת מדברי הכתובים: "נפש רשע אותה רעה" (משלי כ"א יא), ולעומת זאת "שמחה לצדיק עשות ומשפט ומחתה לפועלי און" (משלי כ"א, טו). אולם, לעומת זאת מצא סתירה לזה מדברי רבותינו ז"ל שאמרו

"כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו" (סוכה נב.), "לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה, מכ"ג), ולא עוד אלא שצו להתאוות לעברה ואמרו: "לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי אפשי לבוא על הערוה אלא אפשי ואפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" (תורת הכהנים פ' קדושים י, יא). להשוות בין שני המאמרים הנראים כסותרים, אומר הרמב"ם לחלק בין העברות שהן כלל המצוות השכליות שהן רעות אצל כל בני האדם כגון שפיכות דמים, גניבה גזילה אונאה, מזיק וגומל רע, בזוי אב ואם, ואין ספק שהנפש המתאוה להם היא פגומה והנפש החשובה לא תתאוה לדברים כאלה. אולם תורת השמעיות שאלמלא נאמרו בתורה לא היו רעות כלל, צריך שהאדם יניח נפשו לאהוב אותם והכובש את יצרו הוא חשוב יותר וגמולו גדול יותר, לכן דקדקו בלשונם ואמרו: אי אפשי בבשר חלב שעטנז וכדומה (הרמב"ם בהקדמתו למסכת אבות פרק ו').

לפי דעה זו אין מקום לתשובה, כי החסיד בטבע לא יחטא נגד טבעו, והרשע בטבע לא ישוב ותשובתו לא תהיה שלמה, כאמור: "היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו" (ירמיה י"ג, כג), ולדעת הרמב"ם התשובה תהיה

2 סם: לפי הטוב מפשרי שני המאמרים בתחלת המחשבה הם סותרים זה את זה, ואין הענין כן, אבל שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל, והוא שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות, אשר אמרו, שמי שלא יתאוה אליהן יותר חשוב מן המתאוה אליהן ויכבוש את יצרו מהן, הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעים כשפיכת דמים, כגנבה וגזילה, ואונאה, ולהזיק למי שלא הרע לו, ולגמול רע למטיב לו, ולבזות אב ואם וכיוצא באלו, והן המצוות שאמרו עליהן חכמים וזכרונם לברכה, (וימא ס"ז) שאילו לא נכתבו ראויות הן ליכתב, ויקראו אותן קצת חכמינו האחרונים, אשר חלו חלי. המדברים מצוות השכליות. ואין ספק שהנפש אשר תכסף לדבר מהן ותשתוקק אליו, שהיא חסרה ושהנפש החשובה לא תתאוה לאחת מאלו הרעות כלל, ולא תצטער בהמנעה מהן. אבל הדברים שאמרו עליהם החכמים, שזוכבש את יצרו מהם הוא יותר חשוב, וגמולו יותר גדול, הן התורות השמעיות, וזה אמת, שאלמלא התורה לא היו רעות כלל, ומפני זה אמרו, שצריך האדם שיניח נפשו אהבת אותן ולא יהיה מונע מהן, אלא התורה, ובתוך חכמתם, עליהם השלום, במה שהמשילו, שהם לא אמרו "אי יאמר אדם אי אפשי להרוג הנפש, אי אפשי לגנוב, אי אפשי לכזב אלא אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי", אבל הביאו דברים שמעיים כולם, בשר בחלב, לבישת שעטנז, עריות, ואלו המצוות וכיוצא בהן הן אשר קראן השם יתברך "חקות". ואמרו רבנן, וזכרונם לברכה (וימא ס"ז ע"ב) "חקים שחוקקתי לך אין לך רשות להרהר בהם", ועוברי עבודה זרה משיבים עליהם, והשטן מקטרג בהם, כגון פרה אדומה ושעיר המשתלח. ואשר קראו אותן האחרונים שכליות תיקראנה מצוות, כפי מה שבארו החכמים

רק בסוג המצות השמעיות. זאת ועוד אחרת, אם נניח שיש מציאות מין אדם כזה, שנוולד בצדקתו והצדקה מונחת בטבעו, נמצא שבעל התשובה הוא חוזר להיות כאדם זה שנוולד צדיק בטבע ולכן מעולה הוא, בריא בטבע מאותו אדם שחלה ושב לבריאותו, כמו שמעולה הוא האדם על כל חיה חברותית אחרת, וזה נסתר ממאמרם של רבותינו ז"ל האומרים: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" (ברכות לד:), סנהדרין צט., והרמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ד), ולא עוד שלדעה זו אין מקום של שכר לצדיקים גמורים לכל הפחות במצוות שכליות ולהיפך אין מקום להעניש את הרשע שטבע ברייתו ותכונתו הנפשית דוחפת אותו לעברה, וזה הדבר שאין השכל יכול לקבל.

ואמנם נחקור נא ונדע אם באמת נמצאת בריה מלאכית כזו במין האדם. ומדברי רבותינו ז"ל נראה שאין מציאות כזאת שהם אמרו באגדתם: "מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל טיפה ומעמיד לפני הקב"ה ואומר: רבנו של עולם טפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש? טפש או חכם? עשיר או עני? ואלו צדיק ורשע לא קאמר כדאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (נדה טז:). הרי שקדמונינו מחלקים את בני האדם לפי כחות כשרונותיהם אבל לא לפי תכונותיהם הנפשיות, שהן עומדות רק ביסוד יראת שמים שהאדם רכש לו מתוך ידיעותיו וחנוכו, וכן אמרו: למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס מקופל ונר דולק לו לראשו ומלמדים אותו כל התורה כולה וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה ומשביעים אותו ואומרים תהי צדיק ואל תהי רשע (נדה ל:). ודומה לזה אמרו "בראשית ח', כא) 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו' - משעה שהוא ננער ויוצא לעולם" (ירושלמי ברכות פ"ג ה"ה), מכאן שדעת קדמונינו מעתיקי הקבלה היא שהאדם בעצם הוויתו הוא בעל נשמה טהורה מואס ברע ובוחר בטוב, אבל בשעה שהוא נוער לצאת לאויר העולם ולהיות זקוק לאויר העולם ומזונותיו הגופיים, נלכד הוא ברשת של פתויים והשפעות, ומתפתה והולך אחריהם כעיוור ומשתקע בחטא. וכן

שלמה אומר בתפלתו: כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא (מלכים א' ח', מו; קהלת ז', כ). וזהו אמת גמורה לדעתי, שאין חלוקי תכונות בבני אדם לרשע או לצדיק, ואין ההשכלה המדעית מצילה את האדם מחטא והרהורי עבירה. וכלל גדול אמרו חכמינו ז"ל: "אין בור ירא חטא ואין עם הארץ חסיד" (אבות פ"ב מ"ה), בור זהו אדם שלא עובר במדעו המוסרי והאלקי, ועם הארץ זהו אדם שלא למד ולא שנה ולא שמש תלמידי חכמים, ושניהם אינם יכולים להיות יראי חטא או חסיד, כי אין תכונת נפש כזאת שאינה מתפתה מחמדות החיים, השפעות זרות ומוטעות ותרבות משחיתה או דעות כוזבות. רק יראת שמים היא שמיישבת את האדם, מביאה לידי יראת חטא אמיתית וקובעת בו דעות אמיתיות, הרחקה מעשות רע ואהבה לעשות טוב, ובוה אין חולק ולא תפול בו מחלוקת.

הכתובים שהרמב"ם הסתמך עליהם להכריע כדעת הפילוסופים היוונים אינם מוכיחים זאת, כי "נפש רשע" היא נפש שהרשע במעשיו יוצר אותה בעצמו ועושה אותה לנפש רעה שמתאוה לרע, ונפש הצדיק היא הנפש שהצדיק יוצר בעצמו שהיא שמחה לעשות טוב על פי הכרתו המשפטית ולהיפך הרשע עושה רע גם בשעת המשפט והמשפט מחתה לו.

לפי זה מתברר היטב שמחלוקתם של רבותינו ז"ל אינה תלויה במחלוקת הפילוסופים וחלילה ליחס דעה משובשת כזאת לשום אחד מחכמינו ז"ל ואין צריך לומר לרבי יוחנן שהוא מאריה דתלמודא. וכשנדקדק בלשונם נמצא שלא אמרו בדבריהם 'צדיקים בטבע' או 'צדיקים סתם' אבל אמרו 'צדיקים גמורים', ופירוש מושג הזה הוא צדיקים שלמים בתכלית השלמות, בניגוד לבעלי תשובה שאינם אלא חלקיים באותה העברה שנכשלו בה והרגישו בה, וכאמרם ז"ל "איזה בעל תשובה, אמר רבי יהודה כגון שבאה לידו דבר עברה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה, מחוי רבי יהודה באותו פרק באותה אישה באותו מקום" (יומא פו:). ומחלוקתם של רבותינו ז"ל היא זאת: רבי יוחנן סבר תשובה חלקית זאת, בין שנעשית מיראה וכל שכן

שהיא נעשית מאהבה, נותנת פרס מיוחד על עצם הפרישה וכבוש היצר המתפתה ומפתה, אבל אינה מעלה אותו לצדיק גמור ושלם בכל דרכיו, אלא מתקנת החטא המקרי בתשובה מקרית, אבל כובש יצרו הוא צדיק גמור שהוא כובש יצרו המתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו (סוכה נב) ועושה כל מעשיו לשם שמים. ורבי אבהו סובר שהתשובה החלקית היא מעלה את האדם למעלה מצדיקים גמורים, לפי שבהצטרפות התשובה היום על חטא ומחר על חטא אחר עד שנמצא כל ימיו בתשובה עושה את בעל התשובה לצדיק גמור ועולה עליו מבחינת הנסיון, כמאמר חז"ל: "כל הגדול מתברו יצרו גדול ממנו" (סוכה נב.). נמצא לפי זה שגם הצדיק הגמור הוא בעל תשובה מפני מחשבת התשובה שבו, שהיא גם אינה פוסקת. זו היא גדרה של התשובה הרפואית שמוכנה היא שיבת האדם אל עצמו ואל טבע היותו והשתחררות מאותה השוככות הנדבקת בו כגוף זר, כמאמרם של חז"ל: (תהלים פ"א, י) "לא יהיה בך אל זר", זה יצר הרע (שבת קה:). תשובה זו היא תמידית ועליה יאמר (ישעיה נ"ז, יט) "שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו".

ו. תשובה מקורית

התשובה של עשרת ימי התשובה שהיא אמנם מצד אחד תשובה רפואית שלאחר החטא, אבל אינה מצטמצמת רק בוידוי דברים דברי חרטה ונוחם על העבר, אלא חרטה זו באה לעקור את החטא מעיקרו לתת כוון לחיים שיהיו חיי שלום ואהבה וחיי התרוממות האדם אל חיי אצילות ונעימות, תשובה זאת איננה רק תשובת האדם אל עצמו אלא תשובת היחיד אל הכלל ואל יוצר הכל שהוא הכל.

3 שם ע"א: "אמר רבי יצחק: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר (בראשית ו) רק [ע"ב] רע כל היום. אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו - אינו יכול לו, שנאמר (תהלים לו) ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו".

דבר זה אנו למדים מתפלת המועדים שתקנו אנשי כנסת הגדולה שהן מכוונות על כלל מין האדם: "תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, ועולתה תקפץ פיה והרשעה כולה נעשן תכלה, מלוך על כל העולם בכבודך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבן כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". לתשובה זו כווננו רבותינו ז"ל במאמרם "דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נ"ה, ו), אלו עשרת ימי תשובה" (פדרש תנחומא האזינו סי' ד). ימים אלה שהם הראשונים להתגלות מציאותו הנפלאה, הם ימי הדין של היחיד והצבור העמים והמדינות, והם ימי התשובה ליחיד, כלומר תשובת היחיד הנפרד והבודד אל צבור, המדינה והעם וכלל האנושיות כולה וכלל העולם כולו שהכל אינו אלא גוף אחדותי אחד, היחיד הוא עולם מלא לפי שהוא אוצר בקרבו את תמצית כל ההויה העולמית ובו משתקפת דמותו של העם ושל האדם בכלל.

על תשובה זאת אמרו רבותינו ז"ל שהיא מכל הדברים שקדמו לבריאת העולם (פסחים נד.), לפי שהיא תכלית העולם כנבואת חזונו (ישעיה י"א, ט; ירמיה ל"א, לג) "לא ירעו ולא ישחיתו בהר קדשי, כי כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם, ומלאה הארץ דעה את ה'". והיא קיומו של העולם ותקונו של האדם ובלעדה אנדרלמוסיה באה לעולם "ואיש בשר זרועו יאכלו" (ישעיה ט', יט). כי מי שאינו מודה באחדות העולם אינו מאוחד גם בעצמותו והוא מלא ספקות וקרעים.

תשובה מקורית זו נובעת תוך הכרות יסודיות שהן ראשית הכל והן: א) אמונת חדוש העולם ותכליתו וממנה תוצאה המחויבת ביוצר העולם ומלכו;

4 רבנו הריב"ן כ"ן שני פסוקים שונים: ישעיה י"א, ט: "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", וירמיה (ל"א, לג): "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' כי אסלח לשננם ולהטאתם לא אזכר עוד".

ב) השגחת ה' על בראיו כללם ואישיהם; ג) תורה אלקית.

ז. חידוש העולם ומלכותו

אומות העולם וחכמיהם דגו בשאלה זו ונתחבטו עליה בהיקשים פילוסופיים, והגיעו לידי מסקנה מוטעית באמונת הקדמות והכרת אלקות המעלה, אבל דברים אלה הם סותרים זה את זה, שאם נניח את הקדמות אז אין אלקות בארץ מחוץ לעולם ואז בהכרח ייכשלו בשניות או פנתאיזמוס. אבל ישראל מאמין בחידוש העולם לא מתוך היקשים פילוסופיים אלא מתוך אמונה, שהיא בתוך מעמקי הנשמה ולא מחוצה לה. ומתוך כך הכיר גם במלכות ה' שהוא מלך כל הארץ, מנהיג עולמו במשפט ומביא כל יציריו במשפט, לא רק בתור יחיד אלא בתור חלק מן הכלל שהוא אחראי על הכל ונמצא הוא מכריע את העולם לכף חובה או זכות. לכונה הזאת קבעו קדמונינו במוסף ימי ראש השנה פסוקי מלכויות ואמרו: אמר הקב"ה אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני על כל העולם (ר"ה לד:).

אמונה זו עוקרת החטא מעיקרו באשר היא הורסת את האנוכיות החומדת את מה שלאחרים, וצרת עין קפדנית במה שיש לו, וזו היא מידת הרשע האומר: "שלך שלי ושלי שלי" (אבות פ"ה מ"י). אנוכיות זו בין שהיא אישית או לאומית, הורסת את היחיד ואת הכלל, היא אבי כל חטא ועון. וממנה נמשכת מלחמת איש באיש ועם בעם להבנות מחורבנם של החלשים, ויוצרת תיאוריות משונות להבדיל את בני האדם לגזעיהם ולהשמיד גזע את רעהו באכזריות רצה, וכך היא המדה המהלכת על כל הדורות. וישראל המעט מכל העמים והחלש מכל העמים, לפי ששנא ומואס את הכח הוא מכריז ואומר: (זכריה ד', ו) "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות", (מלאכי ב', י) אל אחד בראנו אב אחד לכולנו ומדוע נבגוד איש באחיו. מתוך הכרה זאת הוא שואף לתקון עולם במלכות שדי ומקריב את

עצמו באהבה, על מזבח שאיפתו זאת, לפי שהוא מאמין בהגשמתה, "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה" (עבדיה א' כא), "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה י"ד, ט).

ה. השגחה אלוקית

אמונת החידוש מחייבת אמונת ההשגחה. כי כשם שלא נברא העולם בטבע כך אינו מתקיים בטבע, אלא נברא ברצון ומתקיים ברצון בוראו, נברא בתכלית ומגיע לתכלית, לכן מחויבת ההשגחה לקיומו הרצוני ולהגעתו לסופו התכליתי. מכאן שגם הזמן עם כל מאורעותיו אינם קרעים קרעים של דור הולך ודור בא, אלא מסכת אחת שהיא נעוצה סופה בתחלתה, וכל הנמצאים וכל הדורות וכל החזיונות אינם אלא חוליות משלשלת זאת, שמתחילה משבעת ימי בראשית ומסתיימת בעולם שכולו שבת. וגם בשאלה זו התלבטו הפילוסופים במחקריהם או שדנו מחזיונות החיים, של הרשע שהשעה משחקת לו והצדיק אובד בצדקתו, וטעו לומר: שהשגחה היא מינית ולא אישית. עוורי לב אלה שוכחים את העבר ומתוך כך אינם רואים את העתיד, או שרואים אותו בדמיון מטעה של גאות הלב, ומעמידים את כל עולמם בחזות לבם המצומצם של דורותיהם. לא פה המקום להתוכח בשאלה עמוקה זאת, רק אביא פה דבריו של רבנו ומאורנו מהרא"י קוק זצ"ל האומר: "הצד החלש שהתערב בהסברתה של הפילוסופיה ביחווה של תיאור ההשגחה, הוא רק מה שחשבה, שבמקום שהיא מדברת מהשגחה כללית, יש מקום לפרטים במציאות, אלא שהם יוצאים מחוץ לשיטתה של ההשגחה. זה דבר בדוי ומוכחש מעיקר היסוד של עומק הטהרה הפילוסופית...אבל האמת העליונה מתארת לנו את הכלל כחטיבה אחת. כל מה שנראה לנו פרט אינו אלא הופעה אחת מהכלל המאוחד, וזהו דבר ברור שההשגחה האלוקית מתקשרת עם האמת העליונה, וביסודה אין לנו

מושג של פרטיות" (אורות הקודש, חלק ב, מאמר חמישי, פרק ההשגחה הכללית והפרטית, סימן כ"ה). הדברים עמוקים נכונים מאוד, והם הם הדברים שאמרו חז"ל: "הקב"ה יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים" (ע"ז ג:). זאת אומרת: קיומם של הנמצאים גם בכחות ההגנה המיוחדים והפראת הפרטים גם בטרם שבאו לכלל צורה. שכל הבריאה כולה היא הטיבה אחת נעוצה תחלתה בסופה וסופה בתחלתה בהשגחת ורצון קודא הדורות מראש, הם מושגחים ומותנים מראש לפי שאינם פרטי הכלל אלא הופעות הכלל כולו. "הראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו, דור דור ונביאיו, דור דור ופושעיו דור דור וחסידיו" (סנהדרין לה:; אבות דרבי נתן גוסס א, פרק לא), הכל ברא ה' למענהו וגם רשע ליום רע (על פי משלי ט"ז, ד). יסוד אמונה זאת מתחזק ומתאמת בהסתכלות חודרת בזכרונות העבר שמהם נשקפות חזיונות העתיד. ויסוד זה נקבע בתפלת מוסף יום הזכרון בפרק הזכרונות, שמתחיל ב"אתה זוכר מעשי עולם ופוקד כל יצירי קדם לפניך נגלו כל התעלומות והמון נסתרות שמבראשית" ומסיימת בברכת "כורת הברית". זכרונות אלה משיבים אותנו אל העבר ונותנים לנו עוז וגבורה להמשיך ההוה ולקוות לעתיד, וזכרונות אלה המקשרים אותנו על העבר ואל העתיד, הם יסוד התשובה אל המקוריות של נצח ישראל.

ט. תורה אלקית

והיסוד השלישי הוא האמונה בתורה אלקית שהיא נותנת חיים ללומדיה ועושיה, מקשרת את האדם והעולם לגוף גומלין אחד, "אם בחוקותי תלכו...ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו...והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם" (ויקרא כ"ו, ג-ד, ו), ומרוממת את האדם למדרגה הנאה ביותר זו הנבואה והשראת שכינה בתוכנו, כי תורה זאת היא המקשרת את כל העולם כולו ליוצרו ובוראו אשר לו כל הארץ ומחייבת את

האדם לשמור את תורת החיים כדי לקיים עולם שנברא בעשרה מאמרות... "צדיקים יירשו ארץ ותמימים יותרו בה ורשעים מרץ יכרתו ובוגדים יסחו ממנה" (על פי משלי ב', כא-כב וישעיה ס', כא). התורה היא תכלית הבריאה ותנאי קיומה, וכל המפירים תורתה ואומרים לנו נתנה הארץ, סופם להכרת מן הארץ, ורק צדיקים יירשו ארץ ויותרו בה.

אלה הם שלשת יסודות אמונה, שהם אבוקה משולשת שלאורה אנו שבים בתשובה מקורית משולשת לה' ותורתו, לעמנו ותעודתו, לארצנו ושכינת קדושתה.

לאורם של יסודות אלה אנו הולכים בעשרת ימי תשובה שהם רמזים לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ומסיימים תשובתנו ביום הכפורים שבו אנו מתטהרים לפני אבינו שבשמים בקריאתנו הגדולה והכבירה שעוברת שבעה רקיעים מגיעה עד כסא הכבוד באמרנו בקול אדיר ותוק: "ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים", ובקריאה זאת שלא תפסק ממנו לעולמים אנו יוצאים אל החיים טהורים ונקיים מלאי עוז וגבורה בטחון ותקוה להגיע ולקרב קץ הגאולה, הוא היום הגדול והנורא שיקויים לעיני כל הגוים יעוד ה' מפי נביאיו לאמר: "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה י"ד, ט).